

E-Conference Globe

**VIRTUAL
CONFERENCE
2020**

Proceedings of 2ND GLOBAL CONGRESS ON COMPTEMPORARY SCIENCES & ADVANCEMENTS

**December 5th, 2020
SHIRVAN,
IRAN**

Key Benefits

- Best Paper Award
- Free Publication
- E- Proceedings
- E-Certificate
- International Keynote

Virtual Presentations Conference Theme

- Technology
- Education
- Public Health
- Humanities
- Social Sciences
- Engineering

Visit

www.econferenceglobe.com

SR.NO	PAPER DETAILS	PAGE.NO
1	THE ARTISTIC LANGUAGE OF A.ABDIEV'S STORIES Ktaybekova Zulfiya Kengesbaevna	1-3
2	PROBLEMS OF POWER SUPPLIES Abdullayeva Rukhsora ,Turdibekov Kamol	4-6
3	SOME ISSUES OF TEACHING TECHNICAL TERMS TRANSLATION IN NON-PHILOLOGICAL CLASSES Ismatullaeva Iroda Izatullaevna ,Mirakhmedova Zilola Erkinovna	7-8
4	СОПОСТАВИТЕЛЬНАЯ ГРАММАТИКА РУССКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ Некова Рузигул Койировна	9-10
5	KONSTITUTSIYA- DAVLATNING ASOSIY QONUNI Rametullaev Inayatulla Xabibullaevich, Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li	11-12
6	ҚАТТИҚ БУҒДОЙ НАВ ВА ТИЗМАЛАРИНИНГ ДОН СИФАТ КЎРСАТКИЧЛАРИ Аманов Ойбек Анварович	13-15
7	ДАВЛАТ ХИЗМАТИ КЎРСАТИШ ВА БОШҚАРУВ ТИЗИМИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШНИНГ ЯПОНИЯ МОДЕЛИ Рафикова Гулноза Валижоновна, Mukimjon Kirgizbaev	16-19
8	МАЛАКА ОШИРИШ КУРСЛАРИ ТИНГЛОВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ РИВОЖЛАНИШИДА ЛОЙИХАЛАШ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАСИ Усманов Нодирбек Бахрамович	20-22
9	КОНЦЕПТОСФЕРА МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА КУЛЬТУРЫ Абдуллаев Хусан	23-27
10	РЕЗУЛЬТАТЫ ИСПЫТАНИЯ СЕМЕННЫХ ГРЕБЕНОК ПРИ РАЗЛИЧНЫХ РАССТОЯНИЯХ МЕЖДУ СЕМЕННОЙ ГРЕБЕНКОЙ И КОЛОСНИКАМИ. Агзамов М.М., Жуманиязов К., Маруфханов Б.Х., Т.М.Кулиев	28-29
11	ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУРНИНГ “БОБУРНОМА” АСАРИДА ГЕОГРАФИК ЖОЙЛАР ВА ТАРИХИЙ ШАХСЛАР ТАВСИФИ Шарипов Файзулло Нарзиевич, Давронова Нодира Зулфиевна	30-33

12	O‘QUVCHI-YOSHLARGA KO‘RSATILAYOTGAN E‘TIBOR MASALASIDA XALQARO DAVLATLAR TAJRI Azamov Toxirjon Toshtemir o‘g‘li, Oybek Komilov	34-35
13	HUQUQIY ONG YUKSAKLIGI-KOMILLIK KAFOLATI Xamidov Mansurjon Nazirjon o‘g‘li, Baxtiyor Rasulov	36-37
14	ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ Рахманова Малика Усаркуловна	38-40
15	THE IMPORTANCE OF LYMPHOTROPIC THERAPY IN THE ASPECT OF COMPLEX TREATMENT OF ULCERATIVE COLITIS IN THE POSTOPERATIVE PERIOD Egamov Yu.S., Ro‘zieyv A.E.	41-42
16	IN ORTHOPEDIC TREATMENT WITH REMOVABLE PROSTHESES IN PARTIAL: NO TEETH A.Kh. Zhumaev	43
17	EVOLUTIONARY ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "ACCOUNTING POLICY" Eshmamatova Madina	44-47
18	MASTERS OF IMAM ABU HANIFA IN HADIS SCIENCE Mirzaahmedov Karimullo	48-51
19	МУҲАММАД ПОРСО АСАРЛАРИДА ТАСАВВУФИЙ ОНТОЛОГИЯ МАСАЛАЛАРИ Намозов Бобир Бахриевич	52-56
20	THE SOCIO-POLITICAL, PHILOSOPHICAL IDEAS IN THE QASIDAS OF KHOJA ISMAT BUKHARI Raupova Ra‘no Soyibovna	57-61
21	THE SPECIFICITY AND STRUCTURE OF A TECHNOLOGY COURSE Shukhrat Nasimovich Shukurov	62-65
22	IMPROVING THE TRAINING OF HIGHLY QUALIFIED PERSONNEL TO MEET THE REQUIREMENTS OF A CHANGING LABOUR MARKET Kamol Hasanovich Annakulov	66-68
23	SYRDARYA RIVER IN RUSSIAN SOURCES OF THE XIX TH CENTURY Saida Bakhtiyorovna Khakimova	69-71
24	BUKHARA ~ IN THE INTERPRETATION OF FRENCH RESEARCHERS Durdona Baxronovna Rasulova	72-74

THE ARTISTIC LANGUAGE OF A.ABDIEV'S STORIES

Ktaybekova Zulfiya Kengesbaevna

Nukus State Pelagic Institute named after Ajiniyaz
Senior teacher of Karakalpak literature department

Annotation:

The article analyzes the works of A.Abdiev, a well-known representative of Karakalpak literature of the independence period. The writer's skill in using analogies and epithets in his stories is explored. It is scientifically substantiated that the use of analogies and epithets in revealing the character of the protagonist, expressing his spiritual world, describing the psychological apologies of the characters, and revealing the character of the protagonist increases the aesthetic sensitivity of the work of art to the reader.

Keywords:

Prose, story, simile, epithet, character, character, skill, literary language.

People's writer of Karakalpakstan A.Abdiev is a master of artistic expression, known in Karakalpak literature of the independence period with his numerous prose works. The author's books "We will be happy" (1992), "The nest of jinns" (2004), "Mrs. Elsa" (2002) are known to the general public.

A.Abdiev's contribution to the development of the story genre in Karakalpak literature, especially in the ideological and thematic enrichment of prose, is special. Along with the collections of short stories "Red Cossack" (1995), "My Honey Childhood" (2018), written for children, "Spiritual Anguish", "Nasiba", "Smart short bride-girl", "Soul in a red dress", "Nazalim", In his stories, such as "The Ghost Man" and "The Dumb Deaf", he described life events related to the fate of the hero. The so-called stories of the author to some extent influence the development of modern Karakalpak prose in a unique stylistic direction. In his stories one can find the depiction of the characters in a style unlike any other.

The writer has a unique ability to reveal the character of his protagonist, to express his spiritual world, to describe the psychological forgiveness of the characters, to use artistic means. For example: "Dametken and Jangil live in opposite apartments on the same floor. They were both very young and very close friends." [1.91] Here, one of these close friends steals from the other's apartment, betraying the friendship. In depicting the psychological, spiritual world of friends who betrayed each other, in revealing the character of the protagonist, he was able to impress the reader with his weakness in the face of lust and the heavy consequences of a step on the path to evil. The confusion in the psychological experiences of such characters, its harmful effects on human life, does not leave anyone indifferent. In this story, the character of the character is represented by an episode, i.e. the coverage of the theft incident. The use of artistic means is also important in the figurativeness of the literary work, the content is interesting, to ensure the effectiveness of the work. Artistic means: analogy, epithet, metaphor, metonymy, synecdoche, hyperbole, litota, etc. can be an example.

In order to depict something artistically, the writer not only shows the second feature of the thing, but also compares it with the second thing. We call this comparison an analogy. [6.111] Analogy - The writer likens the image to something else in order to give the reader an idea of the object. To simulate, authors often use, such as, -dek, -simon, -namo, and similar auxiliary suffixes. [7.227]

When we analyze the language of the writer A.Abdiev's stories, it becomes clear that, like all masters of artistic expression, the language is effectively used from the artistic means of expression in order to enrich the language of his works. By using analogies, the aesthetic impact of a work of art on the reader increases. It also compares one object with another through analogies. For example: "They drink, turn their brains, and hiss like foaming camels, injuring their mouths. [2.4] In this example, in order to expose the negative traits of a person directly through the suffix - dek, he compared people who have lost their humanity and become addicted to alcohol to be like a wounded camel.

In the story "Smart short bride-girl" A.Abdiev skillfully used analogies to reveal the inner feelings and deep psychology of the protagonist. In the story "Nasiba" he used metaphors to create a portrait of the

characters, to describe the story in an interesting way. For example: "In the distance - two blacks sitting in front of the house of the Monument: there is no other soul, not a woman, the husband is like a man: body, clothes." [3.27] In this example, he gave a comparative description of strangers based on their appearance. Still, the application of an example of the earth resembling a man with two black synecdoches certainly requires skill from any writer. Writers and poets use analogies as a means of expressing their thoughts, expressing their intentions to the reader, describing natural phenomena, creating images and landscapes, and expressing their views on events. [8.295] Example: Here is Gulipa, who is talking, with her silent eyes fixed in one direction, as if imagining looking at the abandoned near the house. [2.4] Gulipa took a half-meter-old rotten pipe in her hand and said: Drop it! "Leave him alone, he will die!" [2.4] In the examples given, he imaginatively described the state of the protagonist, that is, his thoughtful and hasty appearance, by means of phraseological expressions such as the imaginary man in the state of the soul.

The writer has made extensive use of metaphors to describe the unique personal characteristics of the protagonists, especially in exaggerating and defining their psychology. Example: "When you say something, it's as if you're bragging, as if you're exaggerating." ... [3.28] The first example provides a psychological description of one person to another, i.e., an assessment based on what that person is saying. In the second example, an attitude is expressed towards a character who is not involved with anyone, i.e., used to reveal the character of the protagonist.

As he approached the house, two young men came out of the small door of the gate. [3.28] "Father, where is the new green palace covered with a rug hanging on the porch?" He asked, "Have you been kicked out?" He did not believe that his father had taken him out, but his heart was pounding as if he felt something. [3.29]

If the bride continues to scream and beat him, it is not surprising that she will lose not only her "milking cow" father, but also her chip-beautiful, intelligent, respectable, and most importantly, wealthy, homely husband. The bride knows this like the back of her hand.

It would be as if he were raising an eyebrow at the ring when he could warn me both politely and politely, "You'll be tighter on the other side, Dad." The carpet was black and white, the head of state of my family, and I was very upset and said, "What happened? Is the child deprived of food and respect from the family?" [3.31] [3.32] Through these examples, the bride's speech reveals the inner psychological imagination of the heavy-skinned old man, that is, the invisible aspects of the image. Such traditional analogies are more commonly used in folklore.

We can also see many epithets in the stories of the writer A.Abdiev. "Through an epithet, the writer names a visible sign of the object, person, or event he is describing, with the aim of visualizing the reality of life more clearly." [5.135] Example: The ball is small, it comes from black, the eyes are beautiful, the nose is pistachio, this bride is a girl, she is second to none in terms of beauty, you don't just call her smart short. Iyt ran past the drunken woman. [2.4] In these examples, simple epithets were used, the first example being used to create a portrait of a girl, while the second example depicting a dark woman to herself. Simple epithets are defined by revealing a certain aspect of an object on the basis of a well-known sign. Through this, the writer A.Abdiev stands out for his unique stylistic features in the creation of portraits. For example: Or he had children, he had big children. "Sanam turned to the old woman. [3.28] In the example, the age characteristics of the children are stated.

We too have returned with this hand for such a happy, joyful day, boy! [4.48] In the example given, the epithet of our happy, joyful days is appropriately used to clarify by comparing our present life with the war period. Even though he said it was a joke, the old man's words, the old men's witty laughter, passed through his mind and pierced his heart like ours. [4.49] In this example, it takes skill for any writer to express a character's inner psychological state of mind by using the epithet of laughter like the one with us in a single sentence.

To enhance the artistic nature of the story not only to find original analogies, figurative expressions that are not angry, but also to ensure their originality in being able to express them even in a new grammatical word construction. [5.92] The writer's use of analogies and epithets in each story is of great importance in conveying the events in a very clear, moving, and understandable way.

In short, the study of the literary language of A.Abdiev's works reveals his value as a unique master of artistic expression.

References

1. Abdiev A. Mrs. Elza. - Nökis: «Bilim», 2008, p. 91.
2. Əbdiev A. Janan in the red dress. - Nökis: «Bilim», 2017.
3. Əbdiev A. Nesiyebe. // «Amio'darya», 2002, №5, pages 27-33.
4. Əbdiev A. Ruo'xyy azap.// «Amio'darya», 1990, №9, pages 48-49.
5. Literary types and genres. (On history and theory). Three volumes. Volume 1 Epos. –Tashkent: «Fan», 1991.
6. Jumaliev Q. Literary theory. - Almaty: Kazakh State Educational Publishing House. 1960.
7. Izzat Sultan. Literary theory.-Tashkent, "Teacher". 1986.
8. Hotamov N, Sarimsoqov B. Russian-Uzbek Explanatory Dictionary of Literary Terms. - Tashkent, "Teacher", 1979.

E-Conference Globe

PROBLEMS OF POWER SUPPLIES

Abdullayeva Rukhsora
Turdibekov Kamol

Tashkent state transport university

Annotation:

This article will cover a variety of network power sources (micro-power, medium-power, high-power). The first problem that both novice and experienced radio Amateurs face when designing any devices is the problem of power supply. When selecting and developing a power source (hereinafter referred to as SP), a number of factors must be taken into account, determined by the operating conditions, load properties, safety requirements, etc.

Keywords:

Electronic equipment, high-frequency interference, galvanic connection

First of all, of course, you should pay attention to the compliance of the electrical parameters of the IP with the requirements of the powered device, namely:

- supply voltage;
- current consumption;
- required level of power supply voltage stabilization;
- acceptable level of supply voltage ripple.

The characteristics of individual entrepreneurs are also important, affecting its performance:

- availability of security systems;
- weight and dimensions.

As an integral part of electronic equipment, means of secondary power must meet certain requirements, which are defined as requirements to the equipment in General and the conditions imposed on the power supplies and their work within this equipment. Any of the IP parameters that go beyond the limits of acceptable requirements creates dissonance in the operation of the device. Therefore, before you start assembling the IP to the intended design, carefully analyze all available options and choose the IP that will best meet all your requirements and capabilities.

There are four main types of network power supplies:

- * transformer-free, with a quenching resistor or capacitor.
- * linear, made according to the classical scheme: step-down transformer-rectifier-filter-stabilizer.
- * secondary pulse: step-down transformer-filter-high-frequency Converter 20-400 kHz.
- * pulse high-voltage high-frequency: filter-rectifier ~220 V-pulse high-frequency Converter 20-400kHz.

Linear power supplies are extremely simple and reliable, with no high-frequency interference. The high degree of availability of components and ease of manufacture makes them the most attractive to repeat novice radio designers. In addition, in some cases, a purely economic calculation is also important — the use of linear IP is clearly justified in devices that consume up to 500 mA, which require fairly small IP. These devices include:

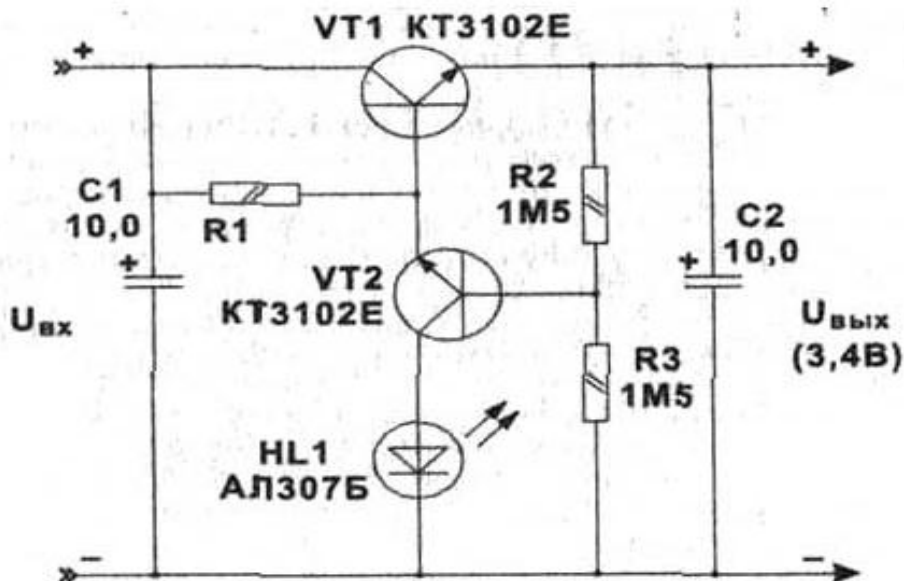
- battery chargers;
- power supplies for radios, Aons, alarm systems, etc.

It should be noted that some designs that do not require galvanic isolation from the industrial network can be fed through a quenching capacitor or resistor, while the current consumption can reach hundreds of mA.

Micro-power IP with galvanic isolation from the network ~220 V can be performed using optocouplers, enabling them in series to increase the output voltage (Fig. 3.2-1.). Energy transfer is carried out by means of a unidirectional light flux inside the optocoupler (the optocoupler contains light-emitting and absorbing elements), so there is no galvanic connection with the network.

On one optocoupler, 0.5-0.7 V is allocated for AOD101, AOD302 and 4 V-for AOT102, AOT110 (at a current of 0.2 mA). To ensure the required voltage and current values, optocouplers are switched on in series

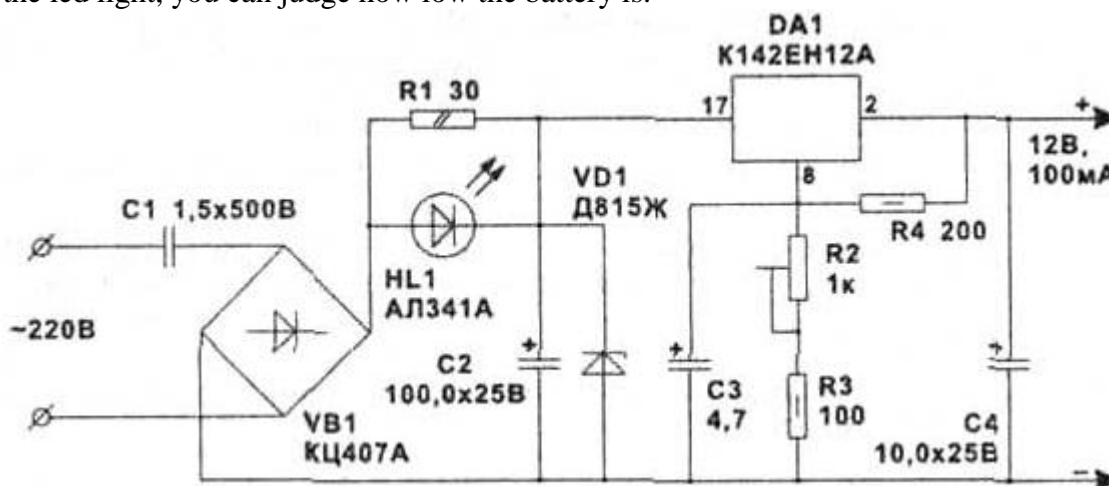
or in parallel. As a buffer accumulating element, you can use an ionistor, battery, or a capacity of 100-1000 UF. LEDs are powered through a capacity of no more than 0.2 UF to avoid destruction. It should be remembered that the efficiency of optocouplers decreases over time (by about 25% over 15,000 hours of operation).

In micro-power power sources with a galvanic connection to the industrial network, so-called separation capacitors are usually used, which are nothing more than shunt resistances that are included in series in the power supply chain. It is known that a capacitor installed in an alternating current circuit has a resistance that depends on the frequency and is called reactive. The capacity of the separation capacitor (if used in an industrial network ~220 V, 50 Hz) can be calculated using the following formula:

$$C = \frac{3200 \cdot I}{\sqrt{U_c^2 - U^2}}$$

Device is suitable for charging batteries with a current of no more than 100 mA at a charge voltage of no more than 15V. The necessary value of the charge voltage is set using the R2 tuning resistor. R1 acts as a current limiter at the beginning of the charge, and the voltage generated on it is applied to the led. By the intensity of the led light, you can judge how low the battery is.

When using this power source (and any other IP without galvanic isolation from the network), you must remember about safety measures. The device and the battery being charged are always under the potential of the industrial network. In some cases, such restrictions make it impossible to operate the devices normally, so it is necessary to provide a galvanic isolation of the IP from the network.

A low-power power source with a separation capacitor, but with a galvanic isolation from the industrial network, can be made on the basis of a transient transformer or a magnetic starter relay, and their operating voltage can be lower than 220 V.

Currently, traditional linear power supplies are increasingly being replaced by pulse power supplies. However, despite this, they continue to be a very convenient and practical solution in most cases of Amateur radio design (sometimes in industrial devices). There are several reasons for this: first, linear power supplies are structurally quite simple and easy to configure, second, they do not require the use of expensive high-voltage components, and finally, they are much more reliable than pulse IP.

Literatures:

1. The Heineman R. PSpice. Modeling the operation of electronic circuits [Text] / R. Heineman; TRANS. from German-M.: DMK Press, 2002. - 336 p.
2. Bolotovskiy Y. I. simulation Experience power electronics systems in the environment OrCad 9.2. Part 3 [Text] / Y. I. Bolotovskii, G. I. Tantly // Silo-Vai's electronics. - 2005. - № 2. - P. 90-98.
3. Bolotovskiy Yu. I. Experience of modeling power electronics systems in the environment of OrCAD 9.2. Part 5 [Text] / Yu.I. Bolotovskiy, G. I. Tanazly // Power electronics. - 2006. - № 1. - P. 88-92.
4. Mustafayev R. I. to the approximation of the magnetization curve [Text] / R. I. Mustafayev, M. A. Na-biev, Z. A. Guliyev, N. M. Hajibalaev // Electricity. - 2004. - No. 5. - Pp. 47-49.
5. Nedoluzhko I. Modification of the PSpice model of the magnetic core [Text] / I. Nedoluzhko, D. Kayukov // Power electronics. - 2005. - № 1. - P. 116-119.
6. Eichhorn T. Determination of power losses in pulsed power sources [Text] / T. Eichhorn // Components and technologies. - 2005. - № 1. - P. 148-151.

SOME ISSUES OF TEACHING TECHNICAL TERMS TRANSLATION IN NON-PHILOLOGICAL CLASSES.

Ismatullaeva Iroda Izatullaevna ,
Mirakhmedova Zilola Erkinovna,

Assistants Tashkent State Transport University,
Foreign Languages department

Abstract

The given article describes the problems of railway terms that students come across and some ways of their interpretation. Topics were discussed concerning the necessity of systematization of railway terms and enhancing the implementation of linguistic methods of their formation. As there written in the article, learning railway terms and making accurate translation is a time-consuming and labor intensive process which requires not only good knowledge of target language, but native one as well.

Key words:

Issue, terms, translation, process.

Translation of many railway terms, as well as terms in general, involves some difficulties and problems. For exact translation of the meaning of terms, it is not enough just to have good knowledge of a foreign language. So, in my opinion, a qualified translation of the technical text of railway subjects requires close cooperation of linguists and engineers, specialists in certain branches of the science of transport. Unfortunately, in our country there are still very few special railway dictionaries providing adequate translation which helps ESP students. If we compare, for example, the use of the word "pillow" in texts of a scientific nature, its meaning is vague. In Russian it depends entirely on the context: it can be a cushion of the buffer, and a jack pad, and a bearing cushion, and a cushion of the supporting beam. On the other hand, to clarify the specific term "railway rolling stock" "подвижной состав" no context is required, its meaning is certain, or, as philologists say, this word is unambiguous. The examples given by us testify the use of metaphorical transfer of meaning in term formation. Students should remember at the same time that the metaphorical pictures of the world of Russian and English differ. Thus, the term "ballast pillow / ballast trough" (the name depends on the type of railroad bed) is translated into English as a "ballast bed" and not as a "ballast pillow": During backfilling, the ballast cushion must be clean (free of impurities) and uncooked, with fractions of definitely large size. The ballast bed must be clean (free of fine material) at the time of installation. In this case, the noun is replaced by another noun, which is due to the change in the semantics of this component.

At the lesson when comparing the internal form of terms consisting of two nouns (having the structure N + N) or a noun and a nominal group, the following types of discrepancies are observed:

1. Difference in the case form of the defining noun (change in the internal structure: in the English language, the "N + N" model, and in Russian - "adjective + noun"), for example: maintenance adjustments-operational adjustment; Private sidings - private railway branch; Rail brace - rail fasteners; Hand baggage.

2. Difference in the case form of the defining noun (the general case of the noun in the structure of the term English - indirect cases of the noun in the structure of the term of the Russian language), for example railway accident - railway accident; Railway act - the law on railways; Railway advertising - advertising on the railways; Railway crane - railway crane; Railway axle grinding machine - machine for grinding car axles.

3. Change in the number (singular - plural) at the same time as a divergence in a fallible form (including the introduction of a preposition): railway earnest - receipts from rail transportation; Railway location survey - railway surveys; Railway shop - railway workshops; Railway stock - shares of railway companies; Railways freight traffic - rail freight; Rail weight unit.

4. Russian terms with the structure "noun + noun in the genitive case", as a rule, correspond to English terms consisting of two or more nouns associated with the preposition of (N of N): section of rails - the profile of the rail; Foot of rail - rail sole; Development of track- development of the path; Bulk of material - the main part of the material; Coefficient of friction - coefficient of friction; Layer of broken stones.

The analysis of terminology in transport discourse, as well as, the comparison of Russian and English terms of railway documentation, indicates the need for the systematization of railway terms, the identification and description of such a method of term formation as metaphorization, and the accompanying phenomena of polysemy, synonymy, etc. It is especially important to clarify the dictionary correspondences of Russian and English terms. This work will be successful only if Russian specialists in the field of railway transport and linguists dealing with the issues of English railway terminology join forces with railway engineers and linguists of English-speaking countries. And this can be done only in the case of going beyond the actual language system and resorting to extra linguistic reality, that is, in the study of the indicated circle of problems from the standpoint of the cognitive-discursive paradigm.

Without any scientific background, students might be slightly confused by the terminology, but with the help of diagrams, they probably could figure out the instructions.

In conclusion, we can say that without a concrete understanding of the essence of the term, it is impossible for students to understand the semantic content of the idea presented by the author. As we can see, learning railway terms and making accurate translation is a time-consuming and labour intensive process which requires not only good knowledge of target language, but native one as well.

References:

1. Innovative technologies in learning foreign languages. In Young Scientist USA, Vol. 1,2. Auburn, WA: Lulu Press.
2. Razinkina N.M. Development of language of the English scientific literature. M: Science, 1978. - 212p.
3. Cambridge English for Engineering. Cambridge University Press, 2011.

СОПОСТАВИТЕЛЬНАЯ ГРАММАТИКА РУССКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ.

Некова Рузигул Койировна

Учительница 13- средней школы Ромитанского района Бухарской области

Электрон почта:nekovaruzigul@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Наша цель заключается в том ,что каждый учащийся имеет право получить качественные информации.Вам рекомендуем данный тезис ,чтобы легко изучили грамматику русского языка.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

грамматика,падеж,окончание,род,единственное число,множественное число,флекция

Здравствуйте , дорогие читатели !В связи с тем ,что многие из нас затрудняются изучить грамматику русского языка .Так как, она очень сложна и трудна . Мы уже несколько раз сталкивались такими трудностями .Но есть один хороший ,эффективный способ .У каждого языка есть своя особенность .Однако ,имеются совпадающие моменты тоже .Наш способ заключается в том ,что сопоставляя грамматики двух языков ,можем легко добиться своей цели. В обоих языках существуют шесть падежей. Нам понадобятся следующие схемы : так как они похожие друг на друга

ПАДЕЖНЫЕ ФОРМЫ РУССКОГО ЯЗЫКА:

1.Именительный падеж	Кто?Что?	Ким?Нима?
2.Родительный падеж	Кого?Чего?	Кимнинг?Ниманинг
3.Дательный падеж	Кому?Чему?	Кимга?Нимага?
4.Винительный падеж	Кого?Что?	Кимни?Нимани?
5.Творительный падеж	Кем?Чем?	Ким билан?Нима билан?
6.Предложный падеж	О ком?О чем?	Ким хакида?Нима хакида?

Совпадающие падежные окончания двух языков:

1.Им.падеж Бош келишик	-----	Мама	Она	Лес	Урмон
2.Род.падеж Келишиги	Караткич -нинг	Мамы	Онамнинг	Леса	Урмоннинг
3.Дат.падеж Келишиги	Жуналиш -га	Маме	Онамга	Лесу	Урмонга
4.Вин.падеж Тушум келишиги	-ни	Маму	Онамни	Лес	Урмонни
5.Твор.падеж -----	билан	Мамой	Онам билан	Лесом	Урмон билан
6.Пред.падеж Урин-пайт келишиги	1.хакида 2.-да	О маме	Онам хакида	О лесе В лесу	Урмон хакида Урмонда

Легкий вариант запоминания падежных окончаний русского языка

Единств/Множ. чис ла	Женс.	Мужс.	Сре д.	Женс.	Мужс.	Сред
1.Именительный	-а	□	-о	-и,-ы	-и	-а
2.Родительный	-и,-ы	-а	-а	□	-ов	□
3.Дательный	-е	-у	-у	-ам	-ам	-ам
4.Винительный	-у	-а,□(неод)	-о	-и,-ы,□(одуш.)	-и,-ов(одуш)	-а
5.Творительный	-ой	-ом	-ом	-ами	-ами	-ами
6.Предложный	-е	-е	-е	-ах	-ах	-ах

А теперь , приведём несколько примеров по данной схеме:

Надя приготовила вкусную еду для семьи.(женс.род.,вин.пад.,единств.число)

Надя оиласи учун мазали овкат тайёрлади.(тушум келишиги,бирлик)

Мастер починил часы своего соседа.(мужс.род.,род.пад.,единст.число)

Уста уз кушнисининг соатини созлади .(кататкич келишиги,бирлик)

Солнце самая близкая планета к земле.(сред.род.,имен.пад.,единст. число)

Куёш ерга энг якин сайёра.(бош келишик,бирлик)

Лейла летом поехала к бабушке.(женс.род.,дат.падеж,единств.число)

Лейла ёзда бувисиникига борди.(жуналиш келишиги,бирлик)

Музей Эрмитаж находится в городе САНКТ-ПЕТЕРБУРГ.(мужс.род.,пред.падеж,единств.число)

Эрмитаж музейи Санкт-Петербург шахрида жойлашган.(урин-пайт келишиги)

Но и есть некоторые исключения тоже:

Маша рассказывала нам о своём родине.(женс.род,предл.пад.,единств.числ)

Маша бизга уз ватани хакида гапириб берди.(-----)

Фарход гордится со своей страной.(женс.род,твор.падеж,единств.число)

Фарход уз юрти билан фахрланади.(-----)

Но их легко запоминать и выучить наизусть.

Спасибо за внимания! Ждите наши следующие выпуски.....

Список использованной литературы:

1. Школьные учебники
2. «Русская грамматика» Келдиева
3. Ziyo.uz.com

KONSTITUTSIYA- DAVLATNING ASOSIY QONUNI

Rametullaev Inayatulla Xabibullaevich

Berdaq nomdagi Qoraqalpoq davlat universiteti yuridika fakulteti talabasi
Rixinayat0507.@gmail.com

Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li

Berdaq nomdagi Qoraqalpoq davlat universiteti yuridika fakulteti 2-kurs magistranti
Salamatutebaev232@gmail.com

Annotatsiya:

Usbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining ahamiyati, unda belgilab berilgan huquqlar, yoshlarga oid davlat siyosati, ta'limga berilayotgan e'tibor, shuningdek huquqiy demokratik jamiyat tuzishda Konstitutsiyaning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar:

Konstitutsiya, yoshlar, huquq, norma, demokratik jamiyat, fuqarolik jamiyat, davlat, qonun, fuqaro, umumiy ta'lim.

Buyuk sarkarda Amir Temurning "Qaysi joyda qonun hukmronlik etsa, o'sha joyda erkinlik bo'ladi",- degan so'zlari, mana yuz yillar vaqt o'tgan bo'lsa ham o'zining ahamiyatini yo'qotmagan. Har tarafdin mukammal ishlangan qonunlarga ega davlatning kelajagi buyuk. Harqanday demokratik printsiplar ustun davlatlar singari O'zbekiston Respublikasida ham Konstitutsiya asosiy qonun hisoblanadi. Boshqa barcha normativ-huquqiy hujjatlar konstitutsiyada mustahkamlar berilgan normalar asosida vujudga keladi.

O'zbekiston Respublikasi dunyo siyosiy maydonida davlat sifatida o'z o'rniga ega bo'lishi, o'zining rivojlanish yo'lini belgilab olishi, xalqning turmush farovonligini oshirishi va rivojlangan davlatlar qatoridan munosib o'rin egallashda Konstitutsiyaning ahamiyati va o'rnini beqiyosdir. Shu bilan birga Konstitutsiyamiz davlatimizni dunyoga tanitgan, xalqaro munosabatlarning teng huquqli subiekti sifatida jadal harakat qilishga huquqiy asos yaratgan ahamiyatli huquqiy hujjat hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi o'n ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy kengashining o'n birinchi sessiyasida 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 6 bo'lim, 26 bob, 128 moddadan iborat. O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyasi-erkinlik va ozodlikni, mustaqillik va hurlikni tantanali tarzda o'zida namoyon etuvchi huquqiy hujjat hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida demokratik jamiyatning huquqiy asoslari, inson, uning hayoti, erkinligi, qadr-qimmati va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat sifatida e'tirof etilgan. Bu narsa shuni anglatadiki, O'zbekistonda fuqarolik jamiyatini barpo etish, fuqarolarning tinchligi, osoyishtaligi, huquqlari, erkinliklarini ta'minlash asosiy ahamiyat kasb etmoqda. Bilamizki, konstitutsiya jamiyat va davlat hayotini ma'lum maqsadga yo'naltirib turuvchi asosiy huquqiy hujjat hisoblanadi. Davlatda yuz berayotgan har bir harakat konstitutsiya tomonidan tartibga solinadi. Shuning uchun ham konstitutsiyani hayotning qomusi deyishadi. Davlatimiz qanday yutuq va g'alabalarga erishayotgan bo'lsa bularning poydevorida asosiy qomusimiz konstitutsiyamiz turibdi. Umuman olganda, davlatni konstitutsiyasiz tasavvur qilish qiyin. Chunki konstitutsiyasiz davlat xuddi rejasiz, hayotda maqsadi yo'q insonga o'xshab qoladi. Shunday ekan har bir fuqaro konstitutsiyada belgilangan mas'uliyat va burchlarini bajarishi zarur. Konstitutsiyada belgilangan asosiy maqsadimiz-kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish hisoblanadi. Shuningdek, har bir fuqaro konstitutsiyada belgilangan huquqlari va erkinliklarini ham bilishi kerak. Chunki aholining huquqiy madaniyati kuchli bo'lsa davlatda qonunbuzarliklar kamayadi.

Bugungi kunda fuqarolarimizning, eng avvalo, yoshlarning ongini, ularning fikrlash tarzini manaviy jihatda shakllantirish va tarbiyalash en muhim vazifalardan biri. Bu vazifalarni amalga oshirishda Konstitutsiyaning o'rnini katta. Bugungi kunda qabul qilinayotgan barcha qonun va qonun osti hujjatlar ushbu Konstitutsiya asosida qabul qilinib, yoshlarimiz uchun yangidan-yangi imoniyatlar eshigini ochmoqda. O'z

navbatida konstitutsiyamizning yosh avlodni tarbiyalashdagi g'oyaviy-tarbiyaviy hissi juda katta, shuningdek bosh qomusimiz biz yoshlarning kelajagimizni mustahkam qurishimizda katta tayanch vazifasini ham bajaradi. Bu hujjat yosharning nafaqat ta'lim olishini, balki mehnat qilish, erkin kasb tanlash, adolatli mehnat sharoitlarida ishlash, shuningdek ishsizlikdan himoyalanih huquqini ham mustahkamlab bergan.

Yoshlarning ijtimoiy hayotining turli sohalariga oid huquqlari Konstitutsiya asosida qabul qilingan ko'plab qonunlar va qonun osti hujjatlari bilan mustahkamlangan. Masalan, Konstitutsiyamizning 41-moddasida "Har kim bilim olish huquqiga ega. Bepul ta'lim olish davlat tomonidan kafolatlanadi.",- degan norma ko'rsatilgan. Bul norma asosida "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, Kadrlar tayyorlash milli dasturi, "Bola huquqlari kafolatlari to'g'risida"gi qonun, "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi qonun va boshqa qonunlar qabul qilingan. Davlat byudjetining asosiy qismi ta'lim sohasni rivojlantirishga, sohaning moddiy-texnik bazasini mustahkamlashga yo'naltirilmoqda.

Yurtimizda yaratilgan imkoniyatlardan foydalangan yoshlar turli ko'rik-tanlovlarda, fan olimpiadalarida, xalqaro sport musobaqalarida munosib ishtirok etib kelmoqda.

Yurtimizda yuz berayotgan o'zgarishlarning demokratik huquqiy davlat qurish, adolatli fuqarolik jamiyatini tuzish yo'lida erishilayotgan yutuqlarimizning barchasi Konstitutsiyamizda ko'rsatilgan huquq va imkoniyatlarni, asosiy tamoyillarni hayotda to'liq foydalana olish bilan ham bog'liq hisoblanadi.

Xulosa sifatida aytadigan bo'lsak, O'zbekistonda kuchli demokratik tizim tashkil topgan. Ya'ni bu demokratik tizim fuqarolarning iqtisodiy-ijtimoiy va boshqa huquqlarini ta'minlaydigan tizim hisoblanadi. Fuqarolarning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy huquqlari insonning asosiy huquqlari va erkinliklari hisoblanadi. O'zbekiston davlat qurilishidagi asosiy tamoyillardan biri-kuchli ijtimoiy himoya hisoblanadi. Ijtimoiy ta'minot olish huquqi, tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi, bilim olish huquqi, ilmiy, texnikaviy ijod erkinligi, erkin kasb tanlash huquqi bularning barchasi fuqarolarning asosiy huquqlari hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasining boshqa davlatlar konstitutsiyalaridan farqi bu insonparvarlikdir. Chunki hech bir konstitutsiyada fuqarolarning iqtisodiy va ijtimoiy huquqlari bizning konstitutsiyadagidek kafolatlanmagan. Birgina misol qilib aytishim mumkinki, Konstitutsiyada har kim qariganda, mehnat qobiliyatini yo'qotganda, shuningdek, boquvchisidan mahrum bo'lganda va qonunda nazarda tutilgan boshqa hollarda ijtimoiy ta'minot olish huquqiga egadir. Ijtimoiy ta'minot deganda davlat tomonidan yaratib beriladigan, insonlarning hayotiy faoliyati uchun zarur ehtiyojini moddiy tomondan qondirish uchun moddiy va boshqa ijtimoiy himoya qilish tushuniladi. O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o'tishning besh tamoyillaridan biri davlat faoliyatini iqtisodiy va ijtimoiy isloh qilishga asoslangan kuchli ijtimoiy siyosat hisoblanadi. Davlat organlari, jumladan, Prezident, Oliy Majlis, Vazirlar Mahkamasi, vazirliklar va idoralar, hokimiyatlar, mahalliy vakillik organlari, shuningdek fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari o'z vakolatlari doirasida fuqarolarni ijtimoiy himoya qilishni amalga oshiradi. Davlatning fuqarolariga mehr-muhabbatini bepul umumiy ta'lim olish huquqining kafolatlanganidan ham anglash mumkin. Jahondagi ko'pgina davlatlarda ta'lim olish moddiy tarafga borib taqaladi. Ya'ni chet el fuqarolarining ko'pchiligi pul to'lab ta'lim oladi. O'zbekistonda esa fuqarolarga iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy sohada bir qator imtiyozlar belgilangan. Umuman olganda fuqarolarning iqtisodiy va ijtimoiy sohadagi huquq va erkinliklari O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida belgilangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi Toshkent.2020
2. Ikromov Sh.T. va boshq. "Konstitutsiyaviy huquq" Toshkent.2014
3. Реймова З.А "Ўзбекистон Республикаси Конституциявий ҳуқуқи" маърузалар матни Нукус.2008
4. Odilqoriyev va. boshq. "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini o'rganish" o'quv qo'llanma Toshkent 2013

ҚАТТИҚ БУҒДОЙ НАВ ВА ТИЗМАЛАРИНИНГ ДОН СИФАТ КЎРСАТКИЧЛАРИ

Илмий раҳбар к/х.ф.д, к.и.х Аманов Ойбек Анварович

Таянч докторант Болқиев Зоҳид Тоштемирович

Дон ва дуккакли экинлар илмий тадқиқот институти

Қашқадарё филиали

zbolqiyev@mail.ru

Аннотация.

Қурғоқчилик таъсирида ҳосилдорликнинг пасайишига ўсиш нуқталарининг тўхташига, ўсимлик барг юзасида ассимиляция жараёнлари қисқаришига асосий сабаб бўлган. Об-ҳавонинг қурғоқчил бўлиши, доннинг ялтироқлигига, дон сифатига, дон таркибидаги турли азотли бирикмаларга салбий таъсир этади.

Ўзбекистонда буғдой экиладиган минтақалар иқлимнинг асосий хусусиятлардан бири қурғоқчил шароит ҳисобланиб, тез-тез содир бўладиган қурғоқчилик буғдойнинг ўсув даври давомида ўсимликка катта таъсир кўрсатиб, ҳосилдорлик ва дон сифатининг пасайишига сабаб бўлади.

Калит сўзлар.

қаттиқ буғдой, нав, тизма, дон сифати, оқсил, клейковина, андоза.

Annotation.

The main reason for the decrease in yield under the influence of drought was the termination of growth points, a decrease in assimilation processes on the leaf surface of the plant. Drought adversely affects grain gloss, grain quality, and various nitrogen compounds in grain.

Dry conditions are one of the main features of the climate in the wheat regions of Uzbekistan, and frequent droughts have a significant impact on plants during the growing season of wheat, leading to a decrease in yield and grain quality.

Keywords.

Durum wheat, variety, ridge, grain quality, protein, gluten, local check.

Донда оқсил тўпланишига тупроқ иқлим шароити, ҳаво ҳарорати, ёғингарчилик миқдори ва қуёш нури таъсир этади. Буғдой гуллагандан кейин фосфор ва калийни ўзлаштириши камаяди, лекин азотни ўзлаштириши давом этаверади. Шунинг учун бу даврда тупроқда намлик ва осон ўзлаштириладиган азот етарлича бўлиши керак.

Буғдой навлари донининг сифат кўрсаткичларига кўра уч тойифага: кучли, ўрта ва кучсиз буғдойларга ажралади.

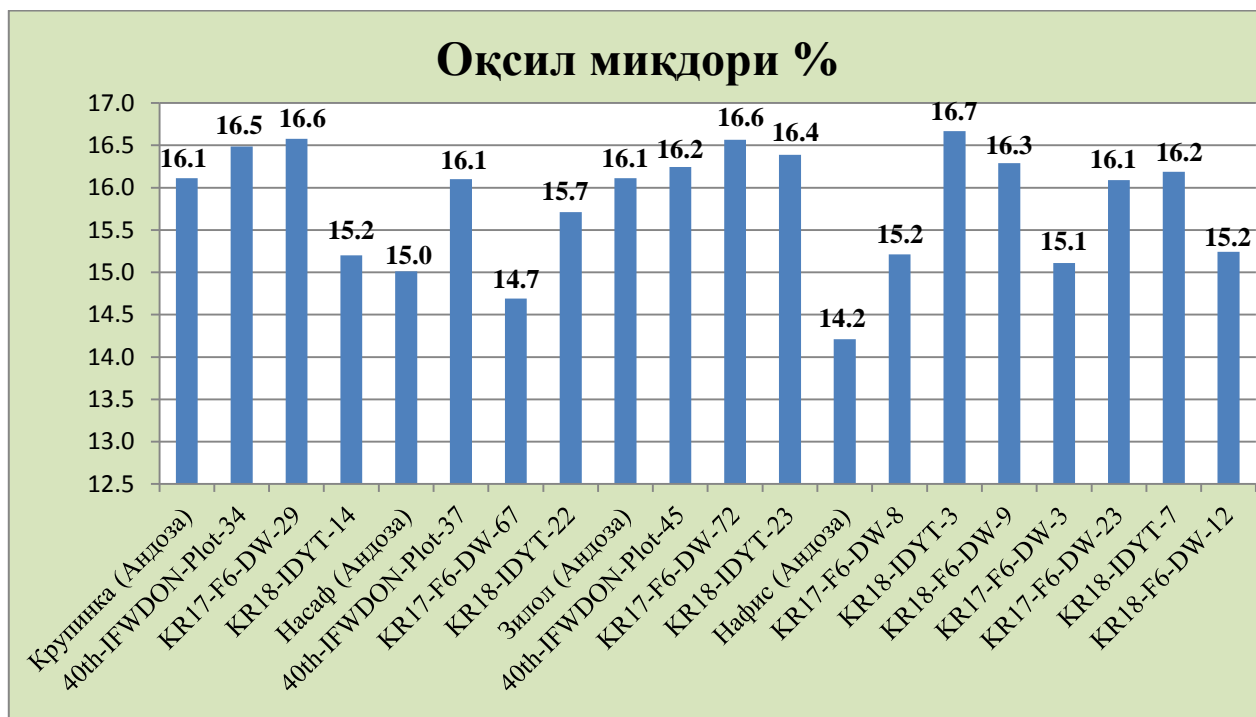
Об-ҳаво шароити буғдой дони таркибидаги оқсил ва клейковина миқдорига таъсир этади.

Маълумотларга қараганда буғдой шимолдан жанубга, ғарбдан шарққа тамон силжиб борган сайин дон таркибидаги оқсил миқдори кўпаяди.

Дон ва дуккакли экинлар илмий тадқиқот институти Қашқадарё филиалининг “Доннинг технологик ва сифат кўрсаткичлари” лабораториясида нав ва тизмаларнинг сифат кўрсаткичлари таҳлил қилинганда дондаги оқсил миқдори қайтариқлар бўйича ўртача 14,2-16,7 % гача бўлган бўлса, андоза навлар “Нафис” навида оқсил миқдори 14,2 %, “Насаф” навида 15 %, “Зилол” ва “Крупинка” навларида 16,1 % ни ташкил қилди. Андоза навларидан дондаги оқсил миқдори юқори бўлган KR18-IDYT-23, 40th-IFWDON-Plot-34, KR17-F6-DW-72, KR17-F6-DW-29, KR18-IDYT-3

тизмаларнинг оксил миқдори 16,4-16,7 % гачани ташкил қилиб андоза навларидан 0,6-2,2 % гача юқори натижани намоён қилганлиги аниқланди (1-расм).

Ҳ.Қаршибоев фикрича, қаттиқ буғдой донида оксил миқдорининг кўплиги ва таркибидаги клейковина сифатининг юқори бўлиши, ундан тайёрланган макарон маҳсулотларининг сариқ-тилла ёки лимон рангли бўлишлигини ва пиширганда эзилиб кетмаслигини таъминлайди [2].

1-расм: Қаттиқ буғдой нав ва тизмаларининг оксил миқдори (Қарши 2019-2020 йй)

Доннинг тўлишиш даврида ҳарорат +35⁰С дан ошиши билан доннинг технологик сифат кўрсаткичлари пасайиб кетиши тажрибаларда кузатилган. Дон сифати навнинг ирсий хусусияти бўлиб, уни ота-она шакллари тўғри танлаб чапиштириш йўли орқали ошириш мумкин.

Буғдой доннинг сифатини баҳолашда қуйидагилар: оксил миқдори, седиментация кўрсаткичи, эркин тушиш сони, ноннинг кўпчиши ва шаклини сақлаш хусусияти, ҳамда клейковина сифати кўрсаткичи нон маҳсулотлари ишлаб чиқариш жараёнида энг асосий кўрсаткич ҳисобланади. Шунинг билан биргаликда дондаги клейковина миқдори ва сифати буғдой донининг технологик ва озиқавий бойлигини баҳоловчи биринчи омил бўлиб ҳисобланади.

Лаборатория таҳлил натижаларига кўра нав ва тизмаларнинг клейковина миқдори ўртача 15,7-27,7 % ни ташкил қилган бўлса, андоза навлар “Насаф” ва “Крупинка” навларида клейковина миқдори 18,8 %, “Зилол” навида 20,7 % ва “Нафис” навида эса 21,5 % эканлиги аниқланди. Андоза навларидан клейковина миқдори 6-8,3 % га юқори бўлган тизмалар сони 5 тани ташкил қилганлиги аниқланди (2-расм).

Ҳозирги вақтда макарон маҳсулотлари таркибида энг кам мой сақлайдиган биринчи даражали манба ҳисобланади. Triticum durum-углеводлари жуда секин ўзлаштирилади шунинг учун қаттиқ буғдойдан тайёрланган макарон маҳсулотлари парҳез маҳсулот ҳисобланиб уни истъмол қилган одам вази ортмайди [3].

2-расм: Қаттиқ буғдой нав ва тизмаларининг клейковина миқдори (Қарши 2019-2020 йй)

Хулоса: Олиб борилган тадқиқот натижаларига кўра нав ва тизмаларнинг оксил миқдори ўрганлиганда Андоза навларидан дондаги оксил миқдори юқори бўлган KR18-IDYT-23, 40th-IFWDON-Plot-34, KR17-F6-DW-72, KR17-F6-DW-29, KR18-IDYT-3 тизмаларнинг оксил миқдори 16,4-16,7 % гачани ташкил қилиб андоза навларидан 0,6-2,2 % гача юқори натижани намоён қилганлиги аниқланди.

Андоза навларидан клейковина миқдори 6-8,3 % га юқори бўлган тизмалар сони 5 та ни ташкил қилганлиги аниқланди ва дон сифати юқори бўлган тизмалар танлаб олинди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Аманов О. Кузги ғалла парвариши // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. -Тошкент, 2012. - № 11. - Б.79-81
2. Қаршибоев Ҳ. Қаттиқ буғдойнинг дон сифати юқори нав намуналари// Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. -Тошкент, 2016. - № 7. -Б.38
3. Дуктова Н. А. Белорусская Triticum durum– это реально // Белорусское сельское хозяйство. – 2012. — №10. – С.34-38

ДАВЛАТ ХИЗМАТИ КЎРСАТИШ ВА БОШҚАРУВ ТИЗИМИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШНИНГ ЯПОНИЯ МОДЕЛИ

Рафиқова Гулноза Валижонова

Наманган давлат университети 23.00.02-Сиёсий институтлар, жараёнлар ва технологиялар
ихтисослиги буйича таянч докторант

rafiqovagulnozahon@gmail.com

Илмий раҳбар: Сиёсий фанлар доктори, профессор Муқимжон Қирғизбоев

Аннотация:

Узбекистонда давлат хизмати курсатиш тизimini модернизациялаш жараёнида ривожланган мамлакатлар тажрибасини инобатга олиш зарур, бу уринда ижтимоий, иктисодий, маданий ва сиёсий ривожланиш буйича дунёда етакчи уринларни эгаллаган Япония модели бизга улкан тажриба майдонидир

Калит сузлар:

Давлат хизмати, модернизация, миллий тажриба, жамоатчилик, механизм, қонун чиқарувчи орган, иктисодий мужиза, хокимият, бошқарув, конституция

XX асрнинг сўнги чорагидан бошлаб Япония давлат бошқарув тизimini янгилашга доир туб ислохотлар амалга оширилди. Ҳозирги давр технологияларининг ривожланиш талабларига жавоб берадиган бошқарув тизimini яратишда Япония давлати раҳбарлари Европада бу соҳада амалга оширилаётган модернизация жараёнларига муҳим эътибор қаратди. Япониядаги давлат бошқарувини модернизациялаш жараёнларига Европа менежеризмининг классик концепцияси билан япон анъанавий бошқарув тажрибаси қоришмаси сифатида шаклланишига муҳим аҳамият берилди. Бошқача айтганда, япон экспертлари Европа мамлакатларидаги барча давлат бошқарув тизimini модернизациялаш тажрибасини чуқур ўрганди, бу соҳадаги миллий тажрибани инновациявий ғоялар асосида қайтадан қуришга киришди.

Японияда қонун чиқарувчи ва ижро ҳокимияти ўзаро муносабатлари асосан XX асрнинг иккинчи ярмида ислох этилди. Қонун чиқарувчи ҳокимият қонунларни ишлаб чиқади ва ижро этувчи ҳокимият ушбу қонунларни ижро этади. Вазирлар Маҳкамаси ижро ҳокимиятини амалга оширади ва Парламент олдида коллегиял тартибда жавобгар бўлади. Бош вазир Парламент томонидан, унинг депутатлари орасидан сайланади. Вакиллар палатаси ҳамда Маслаҳатчилар палатасининг Бош вазир хусусидаги қарори фарқ қилганда, шунингдек қонунда белгиланган тартибда ўтказиладиган қўшма мажлисда ҳам бир хил фикрга келинмаса ёки Вакиллар палатаси қарорини Маслаҳатчилар палатаси, Парламент фаолиятида танаффус бўлган вақтдан ташқари 10 кун ичида тасқидламаса, Вакиллар палатаси қарори Парламент қарори ҳисобланади. Бош вазирнинг фақат парламент аъзолари орасидан бўлишини белгилайди. Шунингдек, Бош вазир масаласини ҳал қилишда Вакиллар палатаси устун мавқега эгаллиги белгилаб қўйилган.

Парламент томонидан сайланган Бош вазир давлат вазирларини тайинлайди. Қизиғи шундаки, уларнинг ярмидан кўпроғи депутатлар орасидан тайинланиши керак. Бош вазир ўз хоҳишига кўра давлат вазирларини ўз лавозимидан озод қилиши ҳам мумкин. Ушбу тизим аввало қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятнинг ҳамжиҳатликда фаолият юритишига олиб келади, шунингдек Бош вазир томонидан вазирларнинг лавозимидан озод қилиш ваколати вазирларнинг Бош вазир олдидаги жавобгарлигини кучайтиради.

Япония Конституциясининг 65-моддасига асосан ижро ҳокимияти Вазирлар Маҳкамаси томонидан амалга оширилиши белгиланган бўлиб, ушбу моддадан келиб чиқиб Вазирлар Маҳкамасидан мустақил фаолият юритувчи ижро органини ташкил этиш тақиқланади. Бу қонун чиқарувчи ва суд ҳокимиятининг ижро ҳокимияти ишларига аралашининг олдини олади.

Бош вазир ҳамда бошқа давлат вазирлари, палаталар аъзолари бўлиш-бўлмаглигидан қатъи назар, хоҳлаган пайтда қонун лойиҳасига нисбатан ўз фикрини билдириш учун палата мажлисларида қатнашиши мумкин. Шунингдек, улар тушунтириш ва жавоблар бериш учун парламент аъзолари томонидан қатнашишлари талаб этилганда қатнашишлари шарт.

Қонун чиқарувчи ҳокимиятнинг ижро ҳокимиятини чекловчи ёки тийиб турувчи муҳим ваколатларидан бири – бу Вазирлар Маҳкамасига нисбатан ишончсизлик вотумини бериш ёки ишонч резолюциясини беришни рад қилиш саналади. Қонунчилик палатаси Япония Конституциясининг 69-моддасига асосан Вакиллар палатасида Ҳукумат ишончсизлиги вотуми қабул қилинганда ёки ишонч резолюцияси рад қилингандан кейинги 10 кун ичида Вакиллар палатаси тарқатиб юборилмаса, Вазирлар Маҳкамаси умумий истеъфони эълон қилиши шарт бўлади. Шунингдек, Япония Конституциясининг 7-моддасига биноан Император Ҳукуматнинг маслаҳати ва тасдиғига биноан Вакиллар палатасини тарқатиб юбориш ваколатига эга, деб белгиланган. Конституциянинг ушбу моддаси шарҳи бўйича турли хил ёндашувлар шаклланди. Биринчи ёндашув вакиллари Конституциянинг 7-моддасидаги Вакиллар палатасини тарқатиб юбориш ваколати Конституциянинг 69-моддасида белгиланган тартибда, яъни агарда Вакиллар палатаси ҳукумат ишончсизлиги вотуми қабул қилинганда ёки ишонч резолюцияси рад қилингандагина, Вазирлар Маҳкамаси Вакиллар палатасини тарқатиб юбориши мумкин деб ҳисоблашади.

Юқоридаги қонун чиқарувчи ҳокимият ва ижро ҳокимиятининг ўзаро бир-бирини тийиб туриши ва ўзаро мувозанатни сақлаш механизми ҳокимият тармоқлари томонидан ҳокимиятнинг суиистеъмол қилинишининг олдини олиш ёки давлат ҳокимиятининг битта шахс ёки бир гуруҳ шахслар қўлига олинишини чеклайди. Бу халқ ҳокимиятчилигининг гарови ва Япония халқининг Конституциясида белгиланган ҳуқуқ ва эркинликларини кафолатлаш ва муҳофаза қилишнинг ишончли воситаси ҳисобланади.

Таниқли японшунос олим В.Г.Хорос тадқиқотларида Японияда амалга оширилган модернизация қиёсий таҳлил этилади. Японияда давлат ҳокимияти ва маҳаллий бошқарув органларини модернизациялаш жамиятни ислоҳ этишга монанд равишда амалга оширилди. Модернизация дастлаб ғарб цивилизацияси анъанавий институтлари ва кадриятларининг кучли таъсири воситасида ўзлаштирилди: капиталистик ишлаб чиқариш – “катта оила” сифатидаги фирмалар тузилмаси ва патриархал муносабатлар раҳнамолигида ривожланди; буржуа демократияси анъанавий садоқат ва муросасозлик руҳида шаклланди; замонавий таълим тизими конфуцийча имтиҳонлар анъанаси орқали мустаҳкамланди.

Шунингдек, анъанавий япон цивилизацияси бегона ва бошқа маданий кадриятларни тарқатиш ролини ўйнамади, балки анъанавий миллий “жамоатчилик”ни капиталистик тузилма ичига социомаданий бирикманинг тўлақонли компоненти сифатида олиб кирди. Бу ҳолат муҳим аҳамият касб этиб, Япониянинг қатор соҳаларда Америка ва Европадан ўзиб кетишини таъминлаган “иқтисодий мўъжиза”га олиб келди.

Модернизация жараёнлари нуқтаи назаридан ёндашганда, Япония ривожланиш палласига кеч қолган мамлакатлар ичида биринчи бўлиб модернизация билан боғлиқ энг машаққатли муаммолар ечимларини топа олган мамлакатдир. Жамоатчилик ва индивидуализмни уйғунлаштириш, анъанавий корпоративизм билан гуруҳийликни қўшиш натижасида ўзига хос модернизациявий жараёнлар амалга оширилди. Лекин қатор “учинчи дунё” мамлакатларида модернизациялашга интилишлар жараёнида индивидуаллаштириш анъанавий жамоатчилик тузилмаларини бузиб ташлади ёки аксинча, фақат жамоатчилик асосида (“таракқиётнинг нокапиталистик йўли” деб аталадиган) модернизациялаш ўзининг ҳеч қандай самарасини бермади. Ҳозирги кунларда ҳам япон фирмалари билан танишган одамлар шахсий ютуқлар ва мусобақаларга қаратилган патриархал-корпоратив бирлик руҳияти муҳитини кўриб хайратда қолади.

Япониянинг янги бошқарув тизими асосан куйидаги тўрт асосий функцияни бажаришга қаратилди: 1) режалаштириш; 2) ташкил этиш; 3) рағбатлантириш; 4) назорат. Ана шу энг муҳим омилларни топиш ва уларни ўзлаштириш бу соҳадаги муваффақиятлар учун асос бўлди. Айниқса, янги шаклланган персонални бошқариш фани бу жараёнда муҳим роль ўйнади. Шунинг учун ҳам бошқарув менежментининг машҳур асосчиларидан бири, АҚШ олими Уильям Оучи япон бошқарув тизимини фақат ғарб тажрибаси асосида эмас, балки япон миллатининг ўзига хослигидан келиб чиқувчи ва табиий йўл билан жамланган маънавий ва маданий неъматлар йиғиндиси сифатида таснифлаган эди.

Япония бошқарув тизимининг энг муҳим хусусиятларидан бири – бу япон менежменти марказига инсон омилнинг қўйилганлигидир. Япон бошқарув тизими ва ишлаб чиқариш анъаналари энг замонавий, илм талаб ижтимоий технологиялардан иборат бўлиб, улар инсонни меҳнатга ва гуруҳ ичидаги хулқ-атворини самарали ташкил этишга рағбатлантиради. Бу соҳада японлар дастлаб ўқувчи бўлган бўлса, ҳозирги даврга келиб улар ўқитувчига айланди, бутун жаҳонга ибрат бўлмоқда.

Кўпинча ижтимоий менежмент маданиятининг шаклланиши учун иқтисодий ва озгина ҳуқуқий билимларнинг ўзи етарли, деган қарашлар мавжуд. Тарихда, яъни XX асрнинг 30-йилларида бутун бир ғарб дунёсини эгаллаб олган “буюк депрессия ёки тизимли жаҳон инқирози давридан кейин ижтимоий

менежментни бу каби тушунишга чек қўйилди. Ўша даврда АҚШ президенти Франклин Делано Рузвельт Оқ уйда штатлар губернаторларига ўзининг мурожаатида қуйидаги пурҳикмат сўзларни айтган эди: “Бизнинг миллий бойликларимизни сақлаб қолиш миллий меҳнат унумдорлиги масаласининг фақат бир қисмини ташкил этади, холос. “Миллий меҳнат унумдорлиги” тушунчаси нимани англатади? Авваламбор “инсон ресурси”ни, унга инсон фаолияти сифатида қарашнинг бошқарувда акс этишини англатади”.

Япон олими А.Хакамада турли минтақалар бошқарувини жамиятнинг ҳолатига боғлаган ҳолда қуйидаги фикрни билдиради: “Ғарбда одамлар ғиштларга ўхшайди, улардан муайян бир жамият куриш мумкин; Японияда, Осиёда одамлар – лойга ўхшайди, улар сиёсий ўзгаришларда ўзининг шаклини йўқотади; Россияда эса одамлар қумга ўхшайди. Агар шакл (яъни давлат) олиб ташланса, улар қум каби сочилиб кетадилар”. Мазкур фикрлардан кўриниб турибдики, давлат бошқарувини модернизациялашда миллий менталитетнинг ўрни ҳам муҳим аҳамият касб этар экан.

Японияда персонални бошқариш тизимининг қуйидаги ўзига хос хусусиятлари ажралиб туради:

1. “Умрбод ёлланиш” тизими. Унга биноан, умрбод ёлланиш – бу расмий ҳуқуқ эмас, балки анъаналарга бўйсунуш ҳисобланади. Бу тушунча фикрлаш тарзи сифатида ишга олувчи ва ёлланувчининг ўзаро алоқаларини ифодалайди. Масалан, корхона ёки ташкилотнинг даромадлари камайиб кетса ҳам ходимларни қискартирмаслик мажбуриятини олади. Япон бошқарувчиларига ривожланишларга мойил ва стратегик ғоялар билан яшайдиган хизматчилар ёқади.

Япон бошқарув тизимида кўпроқ истиқболларга берилиш умрбод ёлланиб ишлаш шаклининг ривожланишига олиб келди. Бу каби ишга ёлланиш хизматчиларда меҳнат фаолиятининг бошидан бошлаб ўз ҳаётининг барқарорлигини ҳис қила бошлайди. Хизматчи 55 ёшда (баъзи корхоналарда 60 ёшда) ишдан бўшаб нафақадорга айланади.

2. Ёши улуғлик принципи. Япон маънавий дунёсида ёши улуғ одамнинг донишмандлигига юксак эътибор берилади. Шунинг учун ҳам персонални бошқариш тизимида ёши улуғлик принципига амал қилинади. Бу принцип асосида ёши улуғларнинг меҳнат стажи кўплиги ва ёшини ҳурмат қилиб уларга кўпроқ меҳнат ҳақи тўланади. Масалан, 25 ёшли хизматчи 20 ёшлига нисбатан 2,5 барабар кўпроқ кўп йиллик хизматга ажратиладиган иш ҳақи олади. Шунингдек, ёши улуғликка эътибор бериш уларни самарали меҳнат қилиш мотивацияси ролини ҳам ўйнайди. Хизматчининг иш ҳақи йиллар давомида изчиллик билан ўсиб бораверади. Бу ҳолат япон корхона ва бизнеси бошқарувида ишчи кучини самарали мувофиқлаштиришга ёрдамлашади, ишчи кучининг қўнимсизлигига барҳам беради.

Япон давлат ва маҳаллий бошқаруви ҳамда бизнес соҳаси бошқарувида корпоратив руҳни эътиборга олишга муҳим аҳамият берилади. “Корпоратив руҳ” – бу ходим ва хизматчиларнинг ташкилот, корхона ёки фирманинг идеалларига садоқат ва берилиш ҳислари билан суғорилиши демакдир. Ҳар бир корхона ёки ташкилот ўзининг алоҳида кийим-бош шакли, шиори, мадҳияси ва турли анжуманлар ўтказиш анъаналарига эгадир. Янги ходим корхонанинг кийим-бошини кийганида ўзини бошқача одам сифатида ҳис қила бошлайди, ўзини интизомга амал қилиш учун масъуллик руҳи таъсирини учрайди. “Мацусито” ёки “Сумимото” компаниялари нишонларини ўз кийимида ҳис қилган ходимда ғурур ва ўзига ишонч туйғулари барқ ура бошлайди.

Японияда ҳар бир корхона ёки ташкилот ўз ходимлари ва хизматчилари руҳининг юқори даражада бўлиши учун муайян миқдорда харажатлар сарфини амалга оширади, турли дам олиш, кўнгил очиш тадбирларини амалга ошириб боради. Албатта, сарфланган барча харажатлар меҳнат жамоасининг фаол ва тиришқоқлик асосида меҳнати билан қопланади. Япон жамиятида ғарбдан фарқ қилиб, жамоачилик руҳияти анча кучли намоён бўлади.

Японияда саноат ва ишлаб чиқариш асосан хусусий ва нодавлат мулк шаклларида иборат бўлиб, уларга тегишли корхона, ташкилот ва фирмаларида бир неча ўн йиллар давомида инсон ресурсларини бошқаришнинг концептуал стратегик вазифалари ва кўрсатмалари ривожланиб борди. Уларда ҳам ғарб, ҳам миллий хусусиятлар ўз изини қолдирди. Бу соҳадаги ривожланиш натижалари ва миллий ўзига хосликни қуйидаги 2.1.1-жадвалда кўриш мумкин:

Хулоса қилиб айтганда Япония давлати Шарқ мамлакатларида биринчи бўлиб XX асрнинг 80-йилларидан бошлаб давлат ҳокимияти органларини модернизациялаш ислохотларини амалга оширди. Япония дастлаб ғарб давлатлари тажрибасидан унумли равишда фойдаланди. 1990 йилдан бошлаб япон ҳукумати давлат ҳокимияти органларини модернизациялаш жараёнига миллий руҳни жорий эта бошлади. Бу асосан ходимлар билан раҳбарлар ўртасида “умрбод ёлланма” шартномлари тузиш, корхона ва

ташкilotларда ёши улуг фуқароларга турли имтиёзлар яратиш, ходим ёки хизматчи карьерасининг секинлик билан юқорилаб бориши принципи, корпоратив уюшишга жиддий эътибор бериш каби миллий кадриятларни бошқарув принципларга айланишида кўринди.

Шунингдек, Японияда давлат ҳокимияти органлари ва бизнес бошқаруви тизимида миллий ғояларни ҳам чуқур сингдириб борди. Япон руҳи билан хориж технологиясини уйғунлаштириш асосида миллий япон технологиясини шакллантириш миллий ғоянинг энг устувор йўналишларидан бири эди. Айниқса, ишлаш жойи, унинг номи, ишлаб чиққан маҳсулотларидан ғурурланиш кабилар миллий кадриятлар даражасига кўтарилди. Барча соҳаларда “япон бренди” мақомини олиш миллий бошқарувнинг стратегиясига айланди. Натижада Япония 20 йил ичида энг ривожланган давлатлар қаторига кирди.

АДАБИЁТЛАР:

1. Пронников В.А. Управление персоналом в Японии. – М., 2011.
2. Пшенников В.В. Японский менеджмент. 27 уроков для нас. – М.: Япония сегодня, 2004.
3. Матрусова Т.М. Япония: Материальное стимулирование в фирмах. – М., 2008.
4. Хорос В. Модернизация в России и Японии (цивилизационные аспекты) Мировая экономика и международные отношения. –1991
5. Қирғизбоев М. Сиёсатшунослик: Ўқув қўлланма. –Т.: Янги аср авлоди, 2013
6. Опыт Японии по модернизации системы государственного управления//<http://uz.denemetr.com>
7. Ибрагимов Б.А. Японияда ҳокимият тармоқлари ваколатларини амалга ошириш ва мувофиқлаштириш хусусиятлари // <https://justiceuz.wordpress.com/2013/03/07/yaponiya-konstitutsiyaviy-huquqi>

E-Conference Globe

МАЛАКА ОШИРИШ КУРСЛАРИ ТИНГЛОВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ РИВОЖЛАНИШИДА ЛОЙИХАЛАШ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАСИ

Усманов Нодирбек Бахрамович

Қашқадарё вилоят халқ таълими ходимларини
қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази ўқитувчиси

Аннотация:

Мазкур мақолада малака ошириш курслари тингловчиларинг касбий ривожланишида лойиҳалаш фаолиятининг тутган ўрни, таълим лойиҳаларини тузишда муҳим аҳамият касб этадиган масалалар ва учрайдиган камчиликлар ҳамда уларни бартараф этиш ҳақида сўз боради. Шунингдек, хорижий олимлар фикрларига ва илмий тадқиқотларига таянган ҳолда замонавий лойиҳалаш технологияларидан фойдаланишнинг амалий аҳамиятини ёритилган.

Калит сўзлар:

лойиҳа, ўқув лойиҳаси, компетенция, инновацион ёндашув, педагогик технология, лойиҳалаш фаолияти, лойиҳа турлари, SMART-технологияси, педагогик таълим.

Бугунги кунда таълим тизими педагог ходимларининг касбий лаёқати ва маҳоратини янада ошириш, уларга янги билимлар бериш, илғор педагогик ва ахборот коммуникация технологиялари, интернет глобал тармоғидан самарали фойдаланиш компетенцияларини ҳамда креатив қобилиятларини ривожлантириш ва уларнинг доимий равишда узлуксиз касбий ривожлан-тириш ишларини ижобий ҳал этиш каби қатор вазифаларни амалга оширишга йўналтирилганлиги билан ажралиб туради.

Малака ошириш жараёнида ўқитувчи-педагогларнинг тадқиқот лойиҳа-ларида иштирок этишининг ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириб бориш ва тадқиқотларда уларининг иштирок даражаси, лойиҳа ишларини тайёрлаш бўйича ўқитувчиларнинг билим, кўникма ва компетенцияларини ривожлантириш каби масалаларга эътибор қаратиш муҳим масалалардан бири деб ҳисоблаймиз. Чунки бунинг энг оддий сабаби- ўқув жараёнини мақсадга мувофиқ лойиҳалаштириш орқали таълим сифати ва самарадорлиги оширилади, ўқитувчининг ижодий тафаккури ва креативлиги ривожланади, ўқувчининг мустақил ишлаш ва фикрлаш даражалари шакллантирилади.

Лойиҳа (лотинча *projectus* - олдинга ташланган) - тасвир, асосланма, аниқ ҳисоб китоб, чизмалар шаклида акс этирилган ғоя, маълумотнинг моҳиятини очиб берувчи, уларни амалга оширишнинг аниқ йўллари белгилаб берувчи ғоялар, фикрлар, образлардир.

Таълимда лойиҳалашнинг кириб келиши XIX асрга бориб тақалади, айнан шу даврда АҚШда бу усулдан қишлоқ хўжалиги ишчиларини ўқитишда кенг фойдаланилди. Америкалик психолог, файласуф ва педагог Ж.Дьюи XX аср бошларида лойиҳалаш методини болаларнинг қизиқиш-ларидан келиб чиқиб уларни йўналтиришга асосланган прагматик педагогика таълимотига татбиқ қила бошлаган. “Лойиҳа услуги- юзага келган муаммо-ларни ҳал қилиш йўллари излашга қаратилган ўқувчи ва ўқитувчининг биргаликдаги фаолиятидир. Ўқувчининг бутун билиш фаолиятини бошқариш ва ташкил этишда ўқитувчининг роли муҳим” деб таъкидлайди Ж.Дьюи. [2,6]

Рус олимларидан Л.И.Гурье ўз тадқиқотларида “Лойиҳа келажакдаги объектнинг прототиби, фаолият турининг батафсил тавсифидир. Лойиҳа - бу ўқитувчи томонидан махсус ташкил этилган ва талабалар томонидан мустақил равишда бажариладиган, ижодий маҳсулот яратиш билан яқунланадиган ҳаракатлар мажмуи. Лойиҳалаш - бу муаммони ҳал қилиш-нинг янги усулини ишлаб чиқиш, қийинчиликларни енгиб ўтиш билан боғлиқ фаолият деб атайди. [3]

Ўқитувчи касбий фаолиятини ташкил этишда таълим жараёнини лойиҳалаш алоҳида аҳамиятга эга. Ҳар бир ўқув курсини ўрганиш алоҳида мавзу ва бўлимларни лойиҳалаш асосида амалга оширилади.

Таълим муассасаларида таълим жараёнини лойиҳалаш икки даражада: 1) ўқитувчи фаолияти даражасида (таълим жараёнининг алоҳида қисмларини лойиҳалаш);

2) таълим менежери фаолияти даражасида (таълим жараёнини яхлит лойиҳалаш) амалга оширилади.

Таълим жараёнини лойиҳалашда нафақат ҳар бир таркибий қисм, балки улар орасидаги алоқалар ҳам моделлаштирилади ҳамда лойиҳалаш қонуниятлари лойиҳалаш тамойилларининг назарий асосларини ишлаб чиқишга, педагогик фаолият амалиётида қўллашга замин тайёрлайди.

Ўқув лойиҳаси – бу ўқув лойиҳаси устида ишлаш, аниқ “маҳсулот” (лойиҳа) кўринишидаги кўзланган мақсадга эришиш жараёнидир. Ўқув лойиҳаси устида ишланар экан таълим учун энг аҳамиятга молик назарий ёки амалий муаммоларни таълим олувчилар ва педагоглар томонидан амалга тадбиқ қилишнинг тадқиқотчилик, изланувчанлик, ижодкорлик иш тури амалга оширилади.

Педагоглар лойиҳалаш услубга дидактик вазифаларни ечиш мақсадида ёндошадилар. Таъкидлаш жоизки, бу услуб мажмуали услуб ҳисобланади (лекин, универсал эмас), чунки ундан фойдаланиш бошқа муаммоли услубларни: кичик гуруҳларда ўқитиш, аклий ҳужум, баҳс-мунозара, муаммога йўналтирилган ролли ўйинлар, рефлексия кабиларни биргаликда қўллашни талаб этади. Ушбу услубларнинг мажмуи шахсга йўналтирилган ўқитишнинг дидактик тизимини ташкил этади ва касбий компетентликни шакллантиради. Шу сабабли, ушбу технологиянинг қўлланилиши ўқитувчидан инновацион ахборот технологияларни пухта эгаллашни ва алоҳида педагогик маҳоратни талаб этади.

Педагоглар лойиҳа таркибини шакллантиришда унинг асосий йўналишларини эътиборга олишлари керак бўлади. Улар қуйидагилар:

1. Лойиҳа мавзуси ва турини танлаш, қатнашчилар сонини аниқлаш.
2. Белгиланган мавзу доирасида муаммо вариантларини ўйлаш ва белгилаш.
3. Гуруҳ бўйича вазифаларни таксимлаш, тадқиқот усулларини муҳокама қилиш, маълумотларни излаш, ижодий қарорлар қабул қилиш.
4. Лойиҳа иштирокчиларини ўзларининг шахсий ёки гуруҳий тадқиқот ва ижодий вазифалари бўйича мустақил ишлаши.
5. Олинган маълумотларни гуруҳда оралиқ муҳокамаси (машғулотда, илмий тугаракларда, АРМда гуруҳий ишлаш давомида ва бошқалар).
6. Лойиҳа ҳимояси ва танқидий муҳокама.
7. Яқунлаш, ташқи баҳолаш, олинган хулосалар ва натижаларнинг келажакдаги ўрнини белгилаш, ривожланишини олдиндан баҳолаш.

Шунингдек, педагог ходимлар лойиҳалар услубидан фойдаланишга қўйилган асосий талабларга риоя этишлари шарт:

1. Муаммонинг тадқиқот ва ижодий аҳамиятга эгаллиги, интеграллашган билим ва муаммо ечимида тадқиқот-изланишни талаб этиши.
2. Эҳтимол қилинган натижаларни амалий, назарий ва билим олишдаги аҳамияти.
3. Тингловчининг мустақил фаолияти (шахсий, жуфтликда ва гуруҳда).
4. Лойиҳа мазмунини тузиш (босқичма-босқич натижалар кўрсатилган ҳолда).
5. Аниқ ҳаракат кетма-кетлиги кўрсатилган тадқиқот услубларидан фойдаланиш: а). муаммони ва ундан келиб чиқадиган тадқиқот вазифаларини аниқлаш; б). муаммо ечими бўйича фаразлар талқин қилиш; в). тадқиқот услублари муҳокамаси; г). охириги натижани баён этиш усуллари муҳокамаси (тақдимот, ролли ўйинлар, видеоклип, маъруза ва бошқалар.); д). олинган маълумотларни йиғиш, тизимлаш ва таҳлил қилиш; е). яқунлаш, натижаларни қайд этиш ва тақдимот; ж). хулосалар ва янги муаммолар талқини.

Педагог ходимлар томонидан лойиҳаларни самарали амалга оширишда лойиҳаларнинг турларидан мақсадга мувофиқ ҳолда фойдаланишлари ҳам муҳим аҳамият ҳисобланади. Лойиҳаларнинг: тадқиқот, ижодий, ролли-ўйин-ли, ахборот, амалий, монолойиҳа, фанлараро лойиҳа, очиқ ва аниқ координацияли, яширин координацияли, ички ёки минтақавий ҳамда ҳалқаро турлари

ва уларни амалга ошириш функцияларидан хабардорлиги ва самарали фойдалана олиши ўқитувчининг лойиҳалаштириш компетентлигини ривожланишига олиб келади.

Бугунги замонавий педагогикада SMART-технологиясидан самарали фойдаланиш лойиҳалашда муҳим саналади. Чунки лойиҳаларда мақсадни аниқ шакллантира билиш ва натижаларни аниқ кўзлаш, ички ва ташқи имкониятларни ҳисобга олиш, амалга оширилаётган таълимий мақсад ва вазифаларнинг ноқўғлиқ мослик ва муҳимлигини ҳисобга олиш ҳамда лойиҳада аниқ муддатнинг бўлиши педагогик тизимнинг самарали кечишини ҳамда таълим натижаларини кафолатини таъминлайди.

S – (*specific*) мақсадни аниқ шакллантириш;

M – (*measurable*) аниқ натижаларни кўзлай билиш;

A – (*attainable*) ресурслар (ички ва ташқи);

R – (*relevant*) мослик, муҳимлик;

T – (*time based*) муддат.

Афсуски бугунги кунда таълимда лойиҳалаш масаласида ҳам бир қатор камчиликлар ҳам учрамоқда. Бу камчиликлари сифатида:

- мақсадни белгилай олмаслик;

- таълим соҳасидаги муаммоларни аниқлаш учун етарли бўлмаган малака;

- мавжуд муаммоларни таҳлил қила олмаслик;

- мақсадни вазифалар билан, вазифаларни тадбирлар билан аралаштириш;

- лойиҳани баҳолаш кўрсаткичлари билан таниш бўлмаслик кабиларни эътироф этиш мумкин.

Шунингдек педагог-ҳодимлар ўқув лойиҳаларни ишлаб чиқишларида унинг таъсири ва барқарорлиги, жамоа ва ҳамкорликда ишлаш, лойиҳанинг дизайн ва сифати, лойиҳа матнлари (тушунарли, очиқ-ойдинлик, аниқлик, кетма-кетлик, йўналтирилганлик, тўлиқлиги) га, узун тавсифлар ўрнига диаг-раммалардан фойдаланишга асосий эътибор қаратишлари керак.

Ҳар бир лойиҳа остида ҳамкорликка интилиш, фикр мослиги, ишонч-лилик, янги маълумот мавжудлиги лойиҳаларни муваффақиятлигини таъмин-лайди.

Таълим тизимидаги барча педагоглар ўқув лойиҳаси – таълимни тараққий эттириш билан бирга келажак учун ижтимоий инвестиция эканлигини ҳис этиши ва шу асосида педагогларнинг лойиҳалаштириш компетентлиги сифатларини янада ривожлантиришга етаклайдиган омил саналади.

Фойдаланилган адабиётлар руйхати:

1. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси” тўғрисидаги ПФ-4947 сонли 2017 йил 7 февралдаги фармони. Ҳалқ сўзи газетаси, 2017 йил 8 феврал сони.
2. Абдиримова И.К. Лойиҳалаш фаолиятининг босқичлари лойиҳага ёндашув моҳияти ва мақсадлар уйғунлиги. Мақола. Science and Education" Scientific Journal. September 2020 / Volume 1 Special Issue 2.
3. Гурье Л.И. Проектирование педагогических систем. Учебн. пособ. “Казань”, 2004. 22 стр.
4. Исакова З.М. “Қандай қилиб муваффақиятли лойиҳа тайёрлаш мумкин?”. Жиззах ДПИ-2016 й.
5. Ишмухаммедов Р. Абдукодиров А. “Таълимда инновацион технологиялар”. Амалий тавсиялар. Т: “Истеъдод” жамғармаси нашриёти 2008 й, 52 б.
6. Муслимов Н ва бошқалар. Педагогик компетентлик ва креативлик
7. асослари. Ўқув-методик қўлланма. Тошкент-2015 й.
8. Шоймардонов Т. Т. Педагог кадрлар малакасини ошириш ва касбий фаолияти мониторингини ташкил этишнинг электрон тизими: п. ф. бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси – Т.: – 2017. – 22.
9. Ҳамидов Ж. А. Бўлажак касб таълими тингловчиларини тайёрлашда ўқитишнинг замонавий дидактик воситаларини яратиш ва қўллаш технологияси: п. ф. бўйича фалсафа доктори (PhD) диссер. автореф. –Т.: - 2017. – 30 б.

КОНЦЕПТОСФЕРА МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА КУЛЬТУРЫ

Абдуллаев Хусан

1 – курс магистр ГИИКУ

Аннотация:

«Культура» в статье как развернутая семиотическая система, в которой музыкальная культура предстает одной из ее содержательных составляющих. Музыкальный язык – это своего рода концепт, через который устанавливаются и раскрываются внутренние взаимосвязи семиотической системы, формируется определенная музыкальная концептосфера, раскрывающая особенности культуры эпохи.

Resume:

“Culture” in the article as an expanded semiotic system, in which musical culture appears as one of its substantial components. Musical language is a kind of concept through which the internal relationships of the semiotic system are established and revealed, a certain musical conceptual sphere is formed, revealing the peculiarities of the culture of the era.

Ключевые слова:

музыкальный язык; концептосфера; концепт; музыкальная информация.

Key words:

musical language; concept sphere; concept; musical information.

Современная культура представляет собой систему сложных взаимодействий, отражающих все многообразие социокультурного пространства. Музыка составляет важнейший элемент этого пространства. Так, согласно концепции М. Мак-Люэна, современная эпоха является аудиовизуальной, и человек, помещенный в центре событий, даже не участвуя в них непосредственным образом, переживает происходящее, эмоционально реагируя на события. В результате после посещения концерта или иного шоу слушатель-зритель получает мощный эмоциональный импульс, который заставляет его двигаться, кричать, петь. Через музыку, через музыкальные предпочтения мы самоопределяемся, относим себя к той или иной социальной группе, что особенно ярко проявляется в молодежной культуре. Именно в этой среде нередки конфликты, возникающие между сторонниками различных течений. Подобные примеры известны в истории. Так, «война» глюкистов и пиччинистов, поклонников музыки К.В. Глюка и Н. Пиччини, очень напоминает взаимную неприязнь современных фанатов.

В результате в каждом историческом отрезке времени формируется определенный тип отношений в культуре, исходя из которых можно определить стилистику как типическое для той или иной культуры или эпохи. Музыка является феноменом культуры и несет в себе определенную смысло-информативную нагрузку. Она выступает интонационной тканью культуры, осуществляя перевод материальной сущности звуков в «идейно-смысловые конструкции». Через музыкальную интонацию проявляются особенности той или иной культуры; в ней кодируются культурные стили, художественные эпохи с наполняющим их социально-мировоззренческим, духовным содержанием. В музыкальных интонациях аккумулируется и закрепляется социокультурный опыт, отражающийся в «общественной памяти» музыки. Этот накопленный опыт объединяет музыкальные интонации в «локальные» семиотические системы, в которых закрепляются закономерности национального музыкального мышления. Подобные семиотические системы музыкальной культуры направлены на выражение духовного содержания деятельности общества посредством присущей ей способности символизировать социокультурные явления и наделять их смыслом. Культурная семантика является способом выражения взаимосвязи между текстом культуры, который проявляется в музыке, и

контекстом культуры, ее типом как смысловой сферой, созданной обществом и выражающейся в тексте. Музыкальная культура как «локальная» семиотическая система является частью общей семиотической системы культуры. Она представляется средством общения и передачи накопленного опыта из поколения в поколение с помощью музыкальных знаков, языков, текстов, стилей, которые являются средствами трансляции информации.

Так Ю. Степанов утверждает, что вся культура осознается как совокупность концептов и отношений между ними. В его понимании концепт – это основная ячейка культуры в ментальном мире человека. Он имеет многослойную структуру, включающую широкий культурный фон. Р. Барт определяет концепт как всегда нечто конкретное, он одновременно историчное и интенциональное. Концепт помогает восстановить цепь причин и следствий, движущих сил и интенций. В противоположность форме концепт никоим образом не абстрактен, он всегда связан с той или иной ситуацией [1. С. 82].

По Ю. Степанову, принцип эволюционного ряда – это основной принцип упорядочивания материала. Ряды образуют семантические (семиотические) цепи. Между одновременными, синхронными звеньями различных эволюционных рядов могут устанавливаться отношения сходства, образующие «парадигмы», или стили, данной эпохи. Рассматривая структуру эволюционных семиотических рядов, Ю. Степанов отмечает, что «вещи» (средства передвижения, ткацкие орудия, сельскохозяйственные орудия) формируют определенные ряды. Аналогичные ряды формируют и «концепты» (понятия о вере, любви, добре и др.). В наиболее типичном случае ряды «вещей» сочетаются с соответствующими им представлениями, «концептами», вступая в отношения знаковости. Так, храм – внешнее выражение и знак «веры». При этом между звеньями отдельного ряда могут вскрываться определенные взаимосвязи: когда нечто от предыдущего звена становится знаком в последующем. Например, «эволюция» автомобиля. Первые автомобили были очень похожи на кареты, а первые электрические лампы получили форму керосиновых или газовых ламп. «Эволюционные семиотические ряды, – пишет исследователь, – показывают, что в сфере культуры замещение одного предмета другим и перенос на второй формы и облика первого – это явление того же порядка, что и перенос имени с одного предмета на другой» [2. С. 604–608].

Представитель британской антропологии Э. Лич считал, что невербальные параметры культуры могут быть организованы в своеобразные модельные конфигурации, заключающие в себе закодированную информацию об особенностях, характерных для того или иного исторического отрезка времени [3. С. 16].

Представитель эволюционной школы Эдвард Тайлор считал, что все явления культуры распределяются по видам, будь то созданные человеком материальные предметы или верования и ритуалы. Эти виды составляют так называемые эволюционные ряды. Основной принцип ряда – это принцип упорядочения материала. Но подобное соединение материала возможно не только по горизонтали, но и по вертикали, между самими рядами. Ю. Степанов предлагает рассматривать «знаки-звенья» внутри эволюционного ряда с точки зрения семиотики и именовать такой ряд эволюционным семиотическим рядом. В качестве примера можно вспомнить историю возникновения нотописы и ее эволюцию от букв до специальных символов. Ноты, нотная запись являются знаками-концептами, которые, изменяя свою внешнюю форму записи, сохранили значение материального закрепления «музыкальной субстанции» на бумаге. Соединение знаков-концептов одной эпохи из разных рядов в единое целое дают основание говорить о «парадигме эпохи» или «стиле» [2. С. 605]. Э. Лич предлагает рассматривать разнообразные невербальные параметры культуры, такие как архитектура, мода, музыка – в виде модельных конфигураций, объединяя закодированную информацию по аналогии со звуками, словами и предложениями обычного языка.

Таким образом, музыка выступает сродни концепту, который выстраивается в определенный эволюционный семиотический ряд. Концепт определяется как единица ментальных или психических ресурсов нашего сознания, в которой отражены знания и опыт человека. Он возникает в процессе анализа информации об объектах и их свойствах. Концепты идеальны и кодируются в сознании единицами универсального предметного кода. Единицы универсального предметного кода имеют предметно-образный, чувственный характер. А его универсальность связана с тем, что он является постоянной константой у носителей языка, хотя и различен у индивидов. К примеру, концепт

«университет» вызывает у каждого человека свои ассоциации, образы [4. С. 207–211].

По мнению В. Зинченко, В. Зусмана, З. Кирнозе, концепт аналогичен культуре. И если культура это – макросистема, то концепт представляет собой микросистему. Концепт порождает коммуникацию в системе культуры и порождается ею. Ю. Степанов выделяет внутреннюю форму концепта, которая в сопоставлении «микросистема – концепт» и «макросистема – культура» предстает как «смысловая аналогия создателя артефакта», т.е. создателя этого произведения. Для художественных концептов внутренняя форма очень важна. Принципы аналогии и связанности лежат в основании внутренней формы в теории В. фон Гумбольдта. Так, В. фон Гумбольдт под внутренней формой понимает способность звука вызывать ассоциации

«с некогда связывавшимся с ним ощущением». Звук «на-страивает душу на присущий данному предмету лад, частью самостоятельно, частью через воспоминания о других, ему аналогичных предметах». Чувственный образ, лежащий в основе слова, настраивает воспринимающего на «нужный лад». Таким образом, можно говорить об аналогии между мышлением и миром, миром и языком [4. С. 174–175]. Подобный механизм, по нашему мнению, действует и в отношении музыкального языка.

Язык культуры – это универсальная форма осмысления реальности, в которой особым образом организованы существующие представления о культурной картине мира, новые понятия и образы разного рода смысловых конструкций, семиотических систем. Это также и совокупность всех способов вербальной и невербальной коммуникации, с помощью которых передается культурно значимая информация. Язык культуры оказывает решающее воздействие на мышление, имеет определяющий характер в становлении и развитии социокультурного пространства, участвует в познавательной деятельности человека, формируя тем самым его картину мира. Язык художественной культуры всегда отражает этические и эстетические запросы человека культуры. В историческом процессе через систему знаков и символов, посредством культурно-языковой системы, культурное содержание в ценностном измерении передается от человека к человеку.

На протяжении длительного времени в музыкальной культуре складывались определенные стереотипы, устойчивые формы, ассоциативные связи. Прослушанное музыкальное произведение вызывает у человека определенные ассоциации с композитором, стилем, эпохой, пробуждая воспоминания, связанные с этим произведением. К примеру, «мотив вздоха», фанфарные квартово-квинтовые ходы, знаменитая средневековая молитва «Dies Irae», тема «на-шестивия» из 7-й симфонии Д. Шостаковича. Правомерно такое сравнение и в отношении нотной записи: формирование семиотического ряда от буквенного обозначения нот, до современных форм записи.

По типу выраженности музыкальный язык, музыку можно отнести к концептам невербального выражения. Хотя Р. Барт утверждал, что «нам известен лингвистический “язык”, мы ничего не знаем о “языке” изображения или “языке” музыки» [1. С. 124]. Но, тем не менее, подходы в изучении языка выработанные лингвистикой, позволяют использовать их в отношении к семиотическому исследованию музыкального пространства. Особо тесная взаимосвязь прослеживается в изучении проблем понимания музыкального языка и его соотношения с языком вербальным. Так, семиотическая природа музыки может трактоваться с точки зрения триады Ч. Пирса. Эта теория послужила основой для построения концепций объяснения музыкального знака Л. Мазеля, А. Сохора, В. Медушевского, В. Холопова и др. [5. С. 133–143]. Так, М.С. Каган включал художественный семиозис в систему форм человеческого общения [6]. Б. Асафьев подчеркивал первоосновность музыкального языка, его структурный характер и глубокую взаимосвязь с моделью естественного языка Ф. де Соссюра: «Музыка нигде не имеет дело с суммой частей, но с отношениями или сопряжениями элементов» [7. С. 278]. По отношению к музыке естественный язык выполняют посреднические функции и, по определению Н. Мечковской, представляет собой «срединную зону семиотического континуума» [8. С. 60].

В свою очередь многообразие систем концептов и констант выражается в концептосфере (Д. Лихачев) и дает целостное представление о национальной культуре и традициях. Концептосфера может быть представлена не только системой языковых знаков, но и другими знаковыми системами, т.к. концепт «проницаем, проницаемо его ассоциативное поле» [9. С. 294]. Совокупность значений, передаваемых культурными традициями, языком, музыкой, объективирующие концепты образуют своеобразное семантическое пространство культуры и музыкальной культуры соответственно. А

сопоставление семантических пространств различных музыкальных культур позволяет выявить музыкальные универсалии, специфику национальных музыкальных систем.

Анализ художественных произведений требует обращения к семантике искусства, в которой отражается соотношение между произведением как знаком культуры и обществом. Это помогает понять социальную значимость произведения и его воздействие на культуру. Знак культуры, в свою очередь, может выступать и в качестве «представителя» предмета, комплекса предметов или свойств, и использоваться для приобретения, хранения, преобразования и передачи сообщений или компонентов сообщений какого-либо рода. Он характеризуется способностью представлять некие объекты действительности, фиксировать в предметной, жестовой или интонационной форме сходство между вещами, ситуациями и переживаниями. Хотя в реальности такое сходство может не иметь места в культуре и существовать лишь условно. В результате складывается «множественность норм»: языковых, технических, эстетических, этических, которые, попадая в область искусства, преломляются в нем и начинают служить его целям и становятся внутренними силами для раскрытия многогранности культуры.

Любое музыкальное сообщение, как в форме нотного текста, так и в развернутой звуковой форме представляет собой определенный художественный код, благодаря которому в условиях конкретной культуры общества и отдельного индивида выявляется истинное его содержание, соответствующее авторскому замыслу и в то же время выходящее за рамки авторского послания.

Определенная трансформация произведения во времени глубже раскрывает художественно-образную суть творения мастера, это своеобразное движение художественных кодов в культуре. Искусство, изменяя культуру, функционируя как ценность, изменяется вместе с культурой, т.к. изменяется контекстное поле смысла, изменяется сам человек, его мышление, мировосприятие.

В результате музыкальная информация функционирует в своеобразном «поле культуры», создающем необходимые условия для кодирования и декодирования музыкальных смыслов. Это поле сохраняется в истории музыкального развития благодаря социокультурным традициям. Оно усваивается с помощью художественных образов, сохраняющихся традиций, навыков и играет важнейшую роль как в порождении музыкальных ценностей, так и в восприятии музыки, во многом влияя на процесс формирования стиля, выбор определенных форм и жанров, дальнейшее развертывание культуры.

Таким образом, культуру можно трактовать как развернутую семиотическую систему, или, как пишет Ю. Лотман, «исторически сложившийся пучок семиотических систем (языков), где система может складываться в единую иерархию (сверхязык), а может представлять собой и симбиоз самостоятельных систем [10. С. 397].

Рассматривая культуру как развернутую семиотическую систему, музыку, музыкальную культуру можно трактовать как определенную музыкальную концептосферу, отражающую особенности создания, восприятия, воспроизведения и передачи музыкальной информации в культуре.

Из этого следует, что «музыкальные звуки – как символы содержательных представлений служат общению только в системе принятых (какой-то социальной группой) норм», отмечает Г. Тараева [11. С. 13]. Если произведение не встраивается в установленную (принятую) систему, оно не принимается слушательской массой, тогда обмен информацией становится невозможной. Например, творчество И.С. Баха в полной мере не воспринималось современниками, и лишь через сто лет было «заново открыто» для всех Ф. Мендельсоном. Подобные примеры известны и в отношении к старинной музыке, свое «второе рождение» она получила в XX в.

Выделяя системно-семиотический подход в музыке, Л. Мазель отмечал, что восприятие музыкальных средств зависит от конкретного контекста данного произведения и, что не менее важно, зависит от «контекста» соответствующей культуры, сложившегося в ней музыкального языка, который представляет собой определенную систему, отличную от системы языка иной музыкальной культуры. Семиотический, «знаковый» угол зрения в изучении музыкальной культуры возникает в связи с коммуникативной природой искусства, его свойствами как средства общения в самом широком смысле» [12. С. 24–35]. Современный человек «переживающий» культуру сейчас, способен к подобному переживанию потому, что у него присутствует «историческая память», а отсюда возможность в потоке времени выделить моменты, определяющие целостный характер и своеобразие соответствующих видов и форм деятельности.

В процессе развития культуры, ее музыкального феномена складывается определенная музыкальная концептосфера, в котором закрепляются типические элементы, формирующие представление о социокультурных особенностях музыкального языка эпохи или культуры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика: Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г.К. Косикова. М.: Прогресс, 1989. 616 с.
2. Степанов Ю. Семиотика концептов // Семиотика: Антология / Ред. и сост. Ю.С. Степанов. 2-е изд., испр. и доп. М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2001. С. 603–612.
3. Лич Э. Культура и коммуникация: логика взаимосвязи символов. К использованию структурного анализа в социальной антропологии / Пер. с англ. И.Ж. Кожановской; Авт. ст. Я.В. Чеснов. М.: Восточная литература. РАН, 2001. 142 с.
4. Зинченко В.Г. Межкультурная коммуникация. От системного подхода к синергетической парадигме: Учеб. пособ. М.: Флинта; Наука, 2007. 224 с.
5. Денисов А.В. Музыкальный язык: структура и функции. СПб.: Наука, 2003. 207 с.
6. Каган М.С. Философия культуры. СПб.: Петрополис, 1995. 414 с.
7. Почепцов Г.Г. История русской семиотики до и после 1917 г.: Учеб.-справ. изд. М.: Лабиринт, 1998. 336 с.
8. Мечковская Н.Б. Центральный фрагмент семиотического континуума: оппозиция «искусство – литература – язык» // С любовью к языку: Сб. науч. тр. Москва; Воронеж, 2002. С. 52–61.
9. Чернейко Л.О. Лингво-философский анализ абстрактного имени. М., 1997. 319 с.
10. Лотман Ю.М. Семиосфера. СПб.: Искусство-СПб, 2004. 704 с.
11. Тараева Г. О построении теории музыкального языка // Музыкальный язык в контексте культуры. М., 1989. С. 5–22.
12. Мазель Л. Музыказнание и достижение других наук // Советская музыка. 1974. № 4. С. 24–35.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИСПЫТАНИЯ СЕМЕННЫХ ГРЕБЕНОК ПРИ РАЗЛИЧНЫХ РАССТОЯНИЯХ МЕЖДУ СЕМЕННОЙ ГРЕБЕНКОЙ И КОЛОСНИКАМИ.

Агзамов М.М.,
Жуманиязов К.,
Маруфханов Б.Х.,
Т.М.Кулиев

Как известно основным условием протекания процесса джинирования является постоянный выход отджинированных семян из рабочей камеры и подача в камеру новых порций хлопка-сырца.

Ранее проведенными исследованиями установлено, чем больше время нахождения семян в рабочей камере тем, больше съем волокнистого материала с поверхности семени. Но при этом заметно снижается производительность джина, ухудшается качество волокна и семян за счет повышения механического повреждения семян, так как возрастает количество ударных воздействий на летучку в зоне семенной гребенки.

В современных джинах средством для регулирования времени пребывания семян служит семенная гребенка. Как известно в процессе пильного джинирования, отджинированные семена в основном выходят из рабочей камеры, по каналам, образуемым по бокам пилами, позади колосниками и спереди концами колков семенной гребенки. От размеров этого канала зависит количество выходящих из камеры семян. Размеры этого канала и регулируются положением колков семенной гребенки.

С учетом приведенных выше, большой интерес вызывает влияние изменения расстояния от конца колков до колосников при постоянном угле наклона на выход волокна.

С целью определения влияние изменения расстояния от конца колков до колосников на показатели джинирования, при постоянном угле их наклона, на стенде тридцатипильного джина были испытаны разные типы гребенок.

Опыты проведены при постоянном угле наклона 10 градусов и расстоянии от вершины колков до колосников 30, 20 и 10 мм, по вышеописанной методике. Так как, в предыдущих опытах показатели семенной гребенки с длиной колков 105 мм были лучше чем у семенной гребенки с длиной колков 55 мм, то для данных исследований была выбрана гребенка с длиной колков 105 мм. Из-за конструктивных особенностей семенной гребенки с фрезерованными колками была возможность испытания только при одном зазоре для сравнения абсолютных значений показателей.

При экспериментах установлено что, с изменением расстояния от вершины колков до колосников наблюдается изменение всех параметров джинирования независимо от типа семенных гребенок - увеличение опухенности семян выходящих из камеры или другими словами снижается выход волокна. Но при этом наблюдается повышение производительности, улучшение качества волокна и снижение механической поврежденности семян.

При испытании различных типов гребенок при постоянном угле наклона получены одинаковые закономерности – с уменьшением зазора между колками и колосниками повышается выход волокна, снижается полная опухенность семян, снижается производительность, ухудшается качество волокна и семян. Но, при этом, абсолютные значения показателей отличаются в зависимости от типа семенной гребенки.

Так, например, выход волокна при использовании семенной гребенки с пластинчатыми колками 34,6 % при зазоре между колками семенной гребенки и колосниками 10мм. Этот же показатель у семенной гребенки с длиной колков 105 мм – 34,1 %. Следующие показатели получены и при зазорах 20 и 30 мм соответственно 34,3 %, 33,8 % и 34,1 %, 33,5 % у пластинчатых и у колков с длиной 105 мм. Как видно из приведенных данных семенная гребенка с пластинчатыми колками имеет преимущество в абсолютных показателях выхода волокна.

Полная опущенность семян получены следующими: 12,46 %, 12,86 %, 13,8 % у семенной гребенки с пластинчатыми колками и 13,6 %, 14,06 %, 16,6 % у семенных гребенок с длиной колков 105 мм при зазорах между колками семенной гребенки и колосниками 10,20,30 мм соответственно. Эти данные показывают, что пластинчатые колки предпочтительнее и по показателям полной опущенности семян после дженирования.

В отношении качества волокна и семян можно отметить, что они прямо пропорциональны изменению расстояния между колками семенной гребенки и колосниками, т.е. с увеличением этого расстояния улучшается качество волокна и семян. В качестве подтверждения этого можно привести следующие показатели: наименьшая массовая доля пороков и сорных примесей в волокне 3,23 % получено при расстоянии 30 мм у пластинчатых колков и 3,767 % при таком же зазоре у колков длиной 105 мм. Наибольшая массовая доля пороков и сорных примесей в волокне - 4 % получено при расстоянии 10 мм у пластинчатых колков и 4,024 % при таком же зазоре у колков длиной 105 мм. По этим данным также наглядно видны преимущества семенной гребенки с пластинчатыми колками.

При анализе результатов экспериментов в отношении показателей механической поврежденности семян можно отметить, что практически одинаковые показатели у семенной гребенки с пластинчатыми колками и длиной колков 105 мм. Например, наименьшее механическое повреждение семян наблюдается у пластинчатых гребенок 2,2 %, 2,72 % и 3,5 % при зазорах 30,20,10 мм соответственно и 2,2 %, 2,7 %, 2,45 % у гребенок с длиной колков 105 мм при тех же зазорах. Наихудшие показатели у фрезерованной семенной гребенки – 5,96 %.

На основании результатов экспериментов и приведенного выше их анализа можно рекомендовать к использованию в рабочей камере пильного джина семявыводящий механизм с семенной гребенкой, оснащенный пластинчатыми колками с зазором 20 мм.

ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУРНИНГ “БОБУРНОМА” АСАРИДА ГЕОГРАФИК ЖОЙЛАР ВА ТАРИХИЙ ШАҲСЛАР ТАВСИФИ

Шарипов Файзулло Нарзиевич

Қарши давлат университети

Ижтимоий фанлар факультети

Жаҳон тарихи кафедраси катта ўқитувчиси

Телеграм 90 313 76 25

Давронова Нодира Зулфиявна

Қарши туманидаги №39-ўрта мактаб ўқитувчиси

Аннотация:

Ушбу мақолада Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг “Бобурнома” асарида тилга олинган географик жойлар ва тарихий шахслар манбалар асосида таҳлил қилинган.

Калит сўзлар:

“Тузуки Бобурий”, “Бобурнома”, “Бобурия”, “Воқеанома”, “Воқеоти Бобурий”, Ўрта Осиё, Афғонистон, Ҳиндистон, Моварауннаҳр, Хуросон, Эрон, Фарғона водийси, Андижон, Самарқанд, Бухоро, Қарши, Шаҳрисабз, Ўш, Урганч, Ўратепа, Термиз, “Валодат ва насаби”, “Шакл ва шамойили”, “Ахлоқ ва авори”, “Масоф ва урушлари”, “Вилояти”, “Авлоди”, “Ҳавотун ва сарори”, “Умароси”, амир, шох, шахзода, малика, бек, аскар, деҳқон, хунарманд, кул, империя, сулола, ёрлик.

Матн

Заҳириддин Муҳаммад Бобур ўзининг ҳаёт тафсилотларини “Тузуки Бобурий” ёки “Бобурнома” номи билан ўз она тили бўлмиш туркийда ёзган. Бу ҳам абадий, ҳам тарихий аҳамиятга молик асар сифатида эътироф этилади. У жуда кўп Европа тилларига, шу жумладан, инглиз ва француз тилларига ҳам таржима қилинган. Инглиз олими А.С.Бевеиж хоним таржимаси инглизча таржималар ичида энг яхшиси деб тан олинган, чунки бу таржима асл туркий нусхадан бажарилган.

Қадриятимиз хазинасига таалуқли, Ҳазрат Бобур томонидан қолдирилган бебаҳо адабий, тарихий ва ислом ақоидларига оид асарлар, айниқса унинг “Бобурнома”си адиб вафотидан ҳаял ўтмасдан форс тилига, 1826 йили Лейден-Эрскин таржимасида Лондонда инглиз тилида, кейинроқ 1828 йилда немис тилида, 1871 йилда француз тилида, 1921 йилда яна инглиз тилида ва кўплаб марта шу ва бошқа тилларда нашр этилди [1:5].

Бу асардан Бобурнинг билим доираси, унинг ютуқ ва камчиликлари, ҳузур-ҳаловати ва ташвишлари, у яшаган даврдаги сиёсий аҳвол, у кезган ўлкаларнинг иқлими ҳайвонот ва ўсимликлар дунёси, муаллифнинг диди ва нозик таъби, бир қатор халқлар ва элатлар ҳақида ғоят нодир ва қимматли маълумотлар зикр этилган. Инглиз тарихчиси Лейн Поул бу асарга “муҳим тарихий ҳужжат” деб қарайди ва “Ўша даврга хос воқеликни тасдиқлайдиган бирон бир ҳужжат бўлмаса, бу масалада “Бобурнома”га мурожаат қилиш керак” деб ёзади у. Инглиз тарихчиси ва давлат арбоби М. Элфингстоун эса бу асарни “Осиёнинг ҳаққоний тарихини акс эттирувчи китоб” деб баҳолайди [2:32].

“Бобурнома” ни инглиз тилига ўттирган Ф.Телбот шундай деб ёзган эди: “Ҳозирги Ҳиндистонни ўрганмоқчи бўлган одам ишни, энг яхшиси Бобур хотираларини мутолаа қилишдан бошлагани маъқул” [3:5].

Бобурнинг бутун жаҳон оммасига машҳур бўлган шох асари “Бобурнома”дир. Асарнинг асли номи “Бобурия” бўлган. Уни “Воқеанома”, “Тузуки Бобурий”, “Воқеоти Бобурий” деб ҳам атадилар. Асар кейинчалик “Бобурнома” номи билан шуҳрат қозонган [4:67].

Унда Бобур яшаган давр оралиғида Мовароуннахр, Хуросон, Эрон ва Ҳиндистон халқлари тарихи ёритилган. Асар асосан уч қисмдан иборат бўлиб, унинг биринчи қисми- XV асрнинг иккинчи ярмида Марказий Осиёда рўй берган воқеаларни; иккинчи қисми- XV асрнинг охири ва XVI асрнинг биринчи ярмида Кобул улуси, яъни Афғонистонда рўй берган воқеаларни учинчи қисми- XVI асрнинг биринчи чорағидаги Шимолий Ҳиндистон халқлари тарихига бағишланган. “Бобурнома”да ўша даврнинг сиёсий воқеалари мукаммал баён қилинар экан, ўз юрти Фарғона вилоятининг сиёсий-иқтисодий аҳволи, унинг пойтахти Андижон шаҳри, Марказий Осиёнинг йирик шаҳарлари: Самарқанд, Бухоро, Қарши, Шаҳрисабз, Ўш, Урганч, Ўратепа, Термиз ва бошқа шаҳарлар ҳақида ниҳоятда нодир маълумотлар келтирилган. Унда Кобул улусининг йирик шаҳарлари Кобул, Ғазна ва улар ихтиёридаги кўпдан-кўп туманлар, вилоятлар, Шимолий Ҳиндистон ҳақидаги маълумотлар ҳам учрайди.

Бобурнинг жой, минтақаларнинг тасвири заминидан унинг дунёқараши, ўша жой хусусиятлари билан боғлиқ равишда давлатдорлик даражаси ҳамда шу пайтдаги сиёсий-географик ҳолат ҳам тасвирланган.

Заҳириддин Муҳаммад Бобур томонидан яратилган бу асар ижтимоий-тарихий, илмий, табиий ва адабий лингвистик маълумотлар хазинасидир, унда 1494 йилдан 1530 йилгача Ўрта Осиё, Афғонистон ва Ҳиндистонда кечган воқеалар баён этилган. Бобур тарихий фактларни шунчаки қайд этиш жангу-жадаллар, юришлар ҳақида хронологик ахборот бериш билангина қифояланмай, воқеаларни жонли тилда қизиқарли ҳикоя қилади, манзара чизади, табиатни, этнографик ҳолатларни тасвирлайди, даврни, унинг хусусиятларини гавдалантиради.

Бобур Самарқанд ҳақида шундай деб ёзади:” Рубъи маскунда Самарқандча латиф шаҳр камроқдур. Бешинчи иқлимдиндур. Шаҳри Самарқанддур, вилоятини Мовароуннахр дерлар. Ҳеч ёғий қаҳр ва ғалаба била мунга даст топмағон учун балдаи маҳфуза дерлар. Самарқанд ҳазрати амирул-муъминин Усмон замонида мусулмон бўлғондур. Саҳобадин Қусам ибн Аббос анда борғондур. Қабри Оҳанин дарвозасининг тошидадур. Ҳоло мазори Шоҳға машҳурдур. Самарқандни Искандар бино қилғондур. Мўғул ва турк улусиуни Семизканд дерлар. Темурбек пойтахт қилиб эди. Темурбекдин бурун Темурбекдек улуғ подшоҳ Самарқандни пойтахт қилғон эмастур. Қўрғонини фаслнинг устидин буюрдимким, кадам урдилар. Ўн минг олти юз кадам чиқти”.

“Самарқанд шаҳри ажаб ораста шахредур, бу шаҳарда бир хусусияти борким, ўзга кам шаҳарда андоқ бўлмай. Ҳар хирфагарнинг бир бошқа бозори бор, бир-бирларига махлут эмастур, тавр расмедур. Хўб нонволиклари ва ошпазликлари бордур. Оламда яхши қоғоз Самарқанддин чиқар, Жувози қоғозлар суйи тамом Конибилдин келадур. Конибил Сиёҳоб ёқасидадурким, бу қора сувни Обираҳмат ҳам дерлар. Самарқанднинг яна бир матои қирмизи маҳмалдурким, атроф ва жавонибқа элтарлар” [5:43,46].

Асарда Бухоро ҳақида шундай дейилган:” Яхши вилоёти ва тумоноти бор. Улуғ вилоятим, Самарқанд қаринасидур, Бухородур. Самарқанднинг ғарбий тарафи йигирма беш йиғоч йўлдур. Бухоронинг ҳам неча тумоноти бор. Тавр шаҳре воқе бўлубтур. Меваси кўп бўлур ва хўб бўлур, қовуни бўлмас. Яна “олуйи бухорий” машҳурдир. Бухоро олусидек ҳеч ерда бўлмас, терисини сўюб қурутиб табарруклук била вилояттин вилоятқа элтарлар. Талйин учун бисёр яхши тадовидур. Парвори товуғи ва қози бисёр бўлур. Мовароуннахрда Бухоро чоғирларидин тундроқ чоғир бўлмас. Мен Самарқандда аввал ичганда Бухоро чоғирларини ичар эдим”. “Яна Кармина вилоятидур. Самарқанд била Бухоро орасидадур. Яна Қорақўл вилоятидур. Борчадин поён оброкдур. Бухородин етти йиғоч ғарб шимолийдур. Яхши тумоноти бор. Ул жумладин, Суғд тумани ва Суғдға пайваст туманлардур. Боши Ёр яйлоқ, оёғи Бухоро, бир йиғоч йўл йўқтурким, кент ва маъмура бўлмағай. Андоқ машҳурдурким, Темурбек дегандурким: ”менинг бир боғим борким, тули ўттуз йиғочтур. Бу тумонотни дегандур. Яна Шовдор туманидур. Шаҳр ва маҳаллотқа пайвастур. Хейли яхши тумандур. Бир тарафи Самарқанд била Шаҳрисабз орасидаги тоғ воқе бўлубтур, кентлари аксар бу тоғнинг доманасида тушубтур. Яна бир тарафи Кўҳак дарёсидур, хушҳаво ва пурсафо, суйи фаровон, неъматли арзон, хейли яхши туман тушубтур. Миср ва Шом кўрган равандалар мунча чоғлиқ ер нишон бермайдурлар. Агарчи яна туманлари ҳам бор, бу мазкур бўлғонларча эмас. Ушмунча била иктифо қилилди” [5:47-48].

Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг “Бобурнома” асари тарихий – адабий манба сифатида яна шуниси билан эъзозлики, асарда тарих илми, географияга оид воқеалар, табиат сарчашмалари, аҳолининг этник таркиби, шунингдек, кўплаб тарихий шахслар, адабиёт ва санъат аҳллари, дин аҳллари, шоҳ ва шахзодалар, беклар, амиру умаролар ҳақида маълумот берилади.

“Бобурнома”даги 17 қаторда 27 та атоқли от билан жой ва дарё номи келтирилган. Бу шунчаки жой номларини санаб ўтиш эмас, балки уларнинг географик жойлашуви, рельефдаги мавқеидан ташқари аниқ стратегик моҳияти бир мантикий бирликда ифода этилган.

Тадқиқотчи Р.Расулов “Бобурнома”да мингдан ортиқ географик номлар ва 1800 дан ортиқ киши исмлари учрашини қайд этади [6:44].

Таникли топономик олим Т.Нафасов аниқ рақамларни келтириб, “Бобурнома”да 1406 та киши исми, 1100 дан ортиқ жой номлари қайд этилганлигини ёзади [7:39].

Кўрииб турибдики, “Бобурнома”даги жой номлари ва киши исмларининг қанчалиги хусусида мутахассисларнинг фикри бир-биридан жиддий фарқ қилади. “Бобурнома”да ҳаммаси бўлиб 1540 нафар киши номлари тилга олинган. Шундан 357 нафарини Мовароуннаҳрлик тарихий шахслар ташкил қилади. Қолган қисми эса турли даврда, турли мамлакатларда яшаган тарихий шахслардир.

Мовароуннаҳрлик 357 нафар тарихий шахслар турли тоифа кишиларидан иборат. Жумладан, 5 нафари амир ва амирзодалар; 20 нафари шоҳ ва шахзодалар; 42 нафари малика ва шоҳ қизлар; 52 нафари умаролар, қўшин бошлиқлари ва беклар; 21 нафари дин ва тасаввуф эгалари; 30 нафари илм-фан ва адабиёт аҳллари; 187 нафари турли хос кишилар – аскарлар, деҳқонлар, санъат аҳллари, ҳунармандлар, қулар, ёғийларнинг номлари тилга олинган ва шарҳлаб берилган.

Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг “Бобурнома” асарида мовароуннаҳрлик 25 нафар амир ва амирзодалар номи, улар ҳақида маълумотлар келтирилган. Мовароуннаҳрлик ҳукмдорлар тўғрисида маълумотни муаллиф, даставвал, отаси Умаршайх мирзо ҳақида беради. Шу ўринда, Бобурнинг ҳукмдорлар ҳаёти ва фаолиятини тасвирлашда ўзига хос усул ишлаб чиққанини айтиш лозим бўлади. Биринчидан у ҳукмдорларнинг номини тилга олиб, “Валодат ва насаби”, “Шакл ва шамойили”, “Ахлоқ ва атвори”, “Масоф ва урушлари”, “Вилояти”, “Авлоди”, “Ҳавотун ва сарори”, “Умароси” каби сарлавҳалар остида улар тўғрисидаги маълумотларни тартиб билан баён қилади. Бобур асарида Умаршайх мирзо, Султон Аҳмад мирзо, Султон Маҳмуд мирзо, Бойсунғур мирзо, ҳамда Султон Ҳусайн мирзо ҳақидаги маълумотларни баён қилишда юқорида санаб ўтилган тартибга асосланади.

Муаллиф Умаршайх Мирзонинг “валодат ва насаби” тўғрисида маълумот берар экан, қуйидагиларни ёзади: “Саккиз юз олтмишда Самарқандда эди. Султон Абусаид Мирзонинг тўртунчи ўғли эди. Султон Аҳмад мирзо, Султон Муҳаммад мирзо, Султон Маҳмуд мирзодин кичик эди. Султон Абусаид мирзо Султон Муҳаммад мирзонинг ўғли эди. Султон Муҳаммад мирзо Мироншоҳ мирзонинг ўғли эди. Мироншоҳ мирзо Темурбекнинг учунчи ўғли эди. Умаршайх мирзо била Жаҳонгир мирзодин кичик. Шоҳруҳ мирзодин улуғ эди” [5:9].

Шуни алоҳида қайд этиш лозимки, қадимдан мусулмон халқларида етти аждодни, яъни “ҳафт пушт”ни аниқ билиш кейинги авлодларга урф бўлган. Бобур шу анъанага мувофиқ асарида бир қатор тарихий шахслар ҳақида тўхталиб ўтар экан, уларнинг ўтган етти аждоди ҳақида, насаби тўғрисида аниқ генеологик маълумот беришга ҳаракат қилади.

Умаршайх мирзонинг “хавотун ва сарори” баёнида ўз онаси Қутлуғ Нигорхоним ҳақида фикр юритар экан, “Юнусхоннинг иккинчи қизи, Султон Маҳмудхон, Султон Аҳмадхоннинг эгачиси эди. Юнусхон Чингизхоннинг иккинчи ўғли Чифатойхоннинг наслиндиндур”, деб унинг етти пуштини бирма-бир санаб ўтади, яъни “Юнусхон ибн Вайсхон ибн Шерали Ўғлон ибн Муҳаммадхон ибн Хизр Хожагон ибн Тўғлуқ Темурхон ибн Эсан Буғахон ибн Дўвахон ибн Барокон ибн Есун Тува ибн Мутугон ибн Чифатойхон ибн Чингизхон” [5:38-39] деб улар ҳақида маълумот беради.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, “Бобурнома”- Мовароуннаҳр, Хуросон, Эрон ва Ҳиндистон халқларининг XV аср охири-XVI асрнинг биринчи ярмидаги тарихини ўзида акс эттирган бўлса ҳам, шу билан бирга жуда кўп долзарб иқтисодий, ижтимоий масалалар, юқорида номлари келтирилган вилоятларнинг ўзаро сиёсий-иқтисодий ва савдо муносабатлари, географик мавқеи, иқлими, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, тоғлари, дарёлари, халқлари, қабила ва элатлари ва уларнинг яшаш шароитлари,

урф-одатлари, муҳим тарихий иншоотлари, ҳиндулар ва мусулмонларнинг ибодатхоналари, тўй ва дафн маросимлари ҳақида ниҳоятда нодир маълумотларни ўзида қамраб олган шоҳ асардир.

Адабиётлар

1. Қудратуллаев Ҳ. Бобурнинг давлатчилик сиёсати ва дипломатияси. -Т., “Шарқ”, 2011.
2. Шарма Л.П. Бобурийлар салтанати. -Т.,”Маънавият”, 1998.
3. Иброҳимов А. Бобурийлар мероси.- Т., “Меҳнат”, 1993.
4. Шамсутдинов Р., Каримов Ш., Убайдуллаев Ў. Ватан тарихи. 2-китоб.- Т., 2010.
5. Заҳириддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома. -Т., “Юлдузча”, 1990.
6. Расулов Р. Бобур – ўзбек тилининг софлиги учун курашувчи./ Илмий тўплам.- Самарқанд., 2000.
7. Нафасов Т. Бобур номшунос. / Илмий тўплам.- Самарқанд 2000.

E-Conference Globe

O'QUVCHI-YOSHLARGA KO'RSATILAYOTGAN E'TIBOR MASALASIDA XALQARO DAVLATLAR TAJRIBASI (FINLANDIYA DAVLATI MISOLIDA)

Azamov Toxirjon Toshtemir o'g'li

Andijon davlat universiteti,

Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish

metodikasi (ma'naviyat asoslari) 2-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: t.f.d.prof. Oybek Komilov

Annotatsiya:

Ushbu maqolada o'quvchi-yoshlarni barkamol etib voyaga yetkazish, ularni aqliy salohiyatini yanada yuksaltirish, bu borada xorijiy davrlarning sinalgan tajribalaridan foydalanish masalasi ochib berilgan.

Kalit so'zlar:

ta'lim, tarbiya, axloq, tafakkur, salohiyat

“Kelajakka intilib yashaydigan yosh avlod sayyoramkzda farovon hayot va yuksak taraqqiyot barqaror bo'lishi uchunyani g'oyalar va ijodiy ruhdagi sa'y-harakatlarini amalga oshiradigan beqiyos kuchdir” (1)

Uzoq vaqt Shvetsiya mustamlakasi bo'lgan, keyin Rossiya imperiyasi tarkibidagi avtonomiyaga aylangan va 1917-yilga kelibgina mustaqillikka erishgan Finlandiya keyinchalik ushbu mustaqillikni saqlab qolish uchun SSSR bilan urushlarda hududining 10 foizini va 100 mingga yaqin askarni qurbon bergan, shuningdek tashqi siyosatini SSSR ruxsati bilan olib borgan.

Biroq Markaziy va Sharqiy Yevropa mamlakatlaridan farqli ravishda ichki mustaqilligini saqlab qolish evaziga hozirga kelib dunyoning eng ilg'or mamlakatlaridan biriga aylangan. Xelsinkini bir qarashda Sankt-Peterburg yoki Polsha shaharlaridan ajratish qiyin. Siyrat esa boshqacha.

Qanday bunday bo'ldi deysizmi? Yaqinda dunyo jamoatchiligini hayratga solib bosh vazirga aylangan Sanna Marin buni Finlandiyaning hammaga teng imkoniyatlar taqdim etuvchi ta'lim tizimida deb izohlagan. O'sha mashhur suratdagi Finlandiya hukumati tepasidagi besh yosh ayol koalitsiyasi vakillaridan biri — ta'lim vaziri Li Andersson ham o'zaro suhbatda fin ta'lim tizimisiz bunday bo'lishi imkonsiz ekanini, zero uning o'zi ham etnik kamchilik, sobiq mustamlakachi shvedlar vakili hamda o'rtahol oiladan ekanligini aytgandi. Uning aytishicha, aslida Finlandiya ta'lim tizimi ham boshqa davlatlarnikidan farq qilmasdi, ta'lim yodlab o'rganishga asoslangan va qattiq standartlashtirilgan edi. Aynan 1960-yillar oxiriga kelib ta'lim sohasida boshlangan tizimli islohotlar 2000-yillardan boshlab Finlandiya ta'lim ko'rsatkichlari dunyoda eng yuqorilardan biriga aylanishiga olib keldi. Finlar birinchi navbatda maktablarni kichik jamiyatlarga aylantirishga harakat qildi va buni ta'milash uchun uning quruvchilari — o'qituvchilarni tayyorlashga katta e'tibor qaratdi. O'qituvchilarni tayyorlash uchun uch yillik bakalavr va ikki yillik magistratura darajasidan iborat jami 5 yillik dastur joriy qilindi, o'qituvchi bo'lish uchun magistratura darajasiga ega bo'lish majburiy qilib qo'yildi.

Pedagogika yo'nalishiga eng qiyin qabul joriy qilingan bo'lib, hujjat topshirganlarning 10 foizigina sinovdan o'ta oladi. Ya'ni bu qayerga topshirishni bilmaganidan topshirib kirib ketadigan yo'nalish emas, balki yuridik yoki iqtisodiy soha kabi eng nufuzli yo'nalishlardan biri. 30-40 yil davomida uzluksiz o'ta yuqori darajali o'qituvchilar tayyorlanishi natijasida mamlakatning barcha maktablari elita darajasidagi o'qituvchilar bilan to'ldi.

Har tomonlama yuksak malakali o'qituvchilar borligi maktablarga avtonomiya berish imkoniyatini hosil qildi. Endi ta'lim vazirligi qat'iy standartlar berib, ularga amal qilishni so'ramaydi, o'qituvchilar berilgan tavsiyalar bo'yicha harakat qilib, o'z o'quvchilarining xususiyatlaridan kelib chiqib dars jarayonini tashkillashtirishga o'tdi.

Minglab varaqlik o'quv dasturlari o'rnini ham 10 varaq atrofidagi umumiy tavsiyalar egalladi. O'qituvchilar endi berilgan standartlarni qat'iy joriy qiladigan texnik xodimlar emas, balki vaziyatni tahlil

qilib harakatlanadigan qaror chiqaruvchilarga aylandi. O'qituvchilarning malakasiga ishonch shunchalik kattaki, darsliklar uchun ham umummilliy standartlar bekor qilingan — o'qituvchilar o'zlarining va o'quvchilarining ehtiyojlaridan kelib chiqib darslik tanlaydi.

Finlandiyaga o'quvchilar maktabdagi butun davri davomida faqatgina bitta majburiy imtihon topshiradi — o'rta maktab oxirida. Boshqa barcha imtihonlar o'qituvchilarning ixtiyoriga havola. O'quvchilar o'rtasida ham, maktablar o'rtasida ham reytinglar umuman yo'q. O'zlashtirishi sekin yoki imkoniyati cheklangan o'quvchilarga individuallashtirilgan dastur taqdim etiladi va ularning boshqalarga yetib olishi ta'minlanadi.

Finlandiya ta'lim tizimi o'qitish va o'rganish jarayonini doimiy tahlil qilish va uning natijalarini amalda joriy qilishga asoslanadi. "Har bir maktabda o'qituvchilar haftada kamida yarim kunni ta'lim jarayonini o'zaro muhokama qilishga va o'quv dasturini uning natijalarini moslashtirishga sarflaydi. Bir hududdagi maktablar ham o'zaro maslahatlashib turishadi, eng muvaffaqiyatli tajribalar mamlakat bo'ylab tarqaladi".(2) Ya'ni, Finlandiya boshqa mamlakatlar singari turli innovatsiyalarni birdaniga mamlakat miqyosida joriy qilishga urinib, muvaffaqiyatsizlikka uchrasa bir necha yildan keyin buni takrorlash yo'lidan ketmagan. U yerda bu doimiy tirik jarayon — nima yaxshi ekanligini maktablarning o'zlari hal qiladi. Bu tizim ishlashiga maktablarning o'zaro tengligi katta hissa qo'shadi — mamlakatda katta maktablar mavjud emas: barcha maktablarda o'quvchilar soni o'rtacha 300 nafar atrofida bo'lishga harakat qilinadi. Bu hamma maktablarga bir xil munosabatda bo'lish imkonini beradi. Bir sinfdagi o'quvchilar soni ham 20 nafardan oshmaydi.

Finlandiyadagi maktablarda o'qituvchi doska oldida turib 45 daqiqa mavzuni tushuntirishiga deyarli guvoh bo'lmaysiz. O'quvchilar o'zaro kelishilgan reja bo'yicha mavzuni o'zlari mustaqil o'rganadi, dars paytida esa kimdir o'qib o'tirganini, kimlardir guruhga bo'linib muhokama qilayotganini, boshqalar o'qituvchiga savollar berayotganini ko'rish mumkin.

Rivojlanayotgan davlatlar Finlandiya tajribasiga qaraganda bir jihatga katta e'tibor qaratishlari lozim — ya'ni nimadir o'rganmoqchi bo'linsa, Finlandiya ta'lim tizimining hozirgi holatdan emas, 50-60 yil oldingi holatiga va o'sha davrlardagi muammolarni yechish uchun qaysi bosqichlarni bosib o'tganiga qarashi lozim. Zero biz hozir aynan o'sha holatdamiz.

Finlandiyada ta'lim barcha bosqichlarda, maktabgacha ta'limdan oliy ma'lumotga qadar bepul. Shuningdek, **"Finlandiyada ta'limning asosiy prinsiplaridan biri sifatli ta'lim va o'qitish barcha insonlar uchun bir xil bo'lishi kerak"**.(3) Barcha fuqarolar etnik kelib chiqishi, yoshi, mulkiy maqomi yoki yashash joyidan qat'i nazar, bir xil ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. C.O.N.E. markazi vakillarining qayd etishicha, Finlandiyada o'qituvchilar o'z o'quvchilariga teng ravishda munosabatda bo'lishadi. Bunda, bir o'quvchi boshqa o'quvchining baholarini bilmasligi kerak.

Finlandiyada elektron baholash tizimi mavjud bo'lib, ular orqali o'quvchilarning ota-onalari o'z farzandlarining o'zlashtirishlarini kuzatib borishlari mumkin. Ta'lim tizimi individual yondashuv, ishonch, ixtiyoriylik va mustaqillik kabi prinsiplarga asoslangan.

"Mamlakatda o'qituvchi kasbining obro'-e'tiborini mustahkamlashga katta e'tibor berilayotganligi ta'kidlandi. Finlandiyada o'qituvchilar bolalarning maxsus ko'nikmalari va qiziqishlarini rivojlantirish uchun ularni doim qo'llab-quvvatlashadi."(4)

Xulosa qilib aytganda, bugungi kun o'quvchi-yoshlari fin maktablardagi kabi olayotgan bilimlarni real hayotga yaqinlashtirish, berilayotgan bilimlarning amaliy qismini kuchaytirish, o'quvchilarning mustaqil ishlashlari, uyg'unlashtirilgan darslar shakli, fanlarning o'zaro aloqasi, uslublar to'g'risida bilib olish qiziqarli edi. Integratsiya dars shakllari, fanlararo ulanishlar chuqurlashtirish, maktab real hayotga natijasida bilim olib imkonini beradi usullari haqida bilib olish uchun qiziqarli bo'ldi. Bu savollarning barchasi hozirda O'zbekiston ta'lim tizimidagi islohotlar jarayonida u yoki bu darajada ko'tarilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Sh.Mirziyoyev. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir.T.O'zbekston. 2018.B.:491
2. Shuhrat Ergashev. Jahon mamlakatlari. T.Sharq. 2015
3. Feruza Quvonova. Ensiklopediyalar.ma'lumotnomalar. T.Yangi asr avlodi. 2012
4. Internet ma'lumotlari. <http://geogrfiya.uz/yevropa-mamlakatlari/626-finlandiya.html>

HUQUQIY ONG YUKSAKLIGI-KOMILLIK KAFOLATI

Xamidov Mansurjon Nazirjon o'g'li

Andijon davlat universiteti, Ijtimoiy gumanitar fanlarni
o'qitish metodikasi (huquq ta'limi) mutaxassisligi
2-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: tarix fanlari doktori Baxtiyor Rasulov

Annotatsiya:

Ushbu maqolada huquqiy demokratik jamiyat qurishning eng asosiy shartlaridan biri aholi o'rtasida huquqiy ong, huquqiy madaniyatni oshirish, ularda vatanga muhabbat va daxldorlik hissini uyg'otishdan iborat.

Kalit so'zlar:

konstitutsiya, huquq, burch, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, huquqiy ta'lim, qonun.

“O'zbekiston xalqi:insonparvar demokratik davlatni barpo etishni ko'zlab ...O'zbekiston Respublikasining mazkur Konstitutsiyasini qabul qiladi”¹

O'sib kelayotgan avlod huquqiy ta'lim - tarbiyasining xususiyatlari yangi jamiyatning o'z xarakteri, turmush tarziga asoslanadi.

Avvalo, huquqiy ta'lim - tarbiya yangi insonni kamol toptirishning samarali vositasi hisoblanadi. Qonunlar jamiyatimizning eng muhim axloqiy normalarini ifodalash bilan Ayni bir vaqtda ushbu normalarning nafaqat e'lon qilinishi, shu bilan birga real ta'minlanishining dalili bo'lib xizmat qiladi. Shu jihatdan olganda huquq qudratli tarbiya vositasi hisoblanadi. Huquqiy ta'lim - tarbiya yana shuning uchun ham muhimki, jamiyat qonunlari o'zining dolzarbligini saqlab qoladigan ilg'or va insoniy qoidalarni o'z ichiga olgan bo'ladi.

Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, huquqbuzarliklarni sodir etadigan yoshlarning huquqiy ongi ularning boshqa tengdoshlari huquqiy ongidan farq qiladi. Huquqbuzarlarning qonunni yaxshi bilaman degan fikri ko'pincha noto'g'ri fikr bo'ladi.

birinchidan, birinchi jinoyatgacha ularning huquqiy xabardordigi tengdoshlarining yaxshi xulq atvor haqidagi xabardorlikdan unchalik farq qilmaydi;

ikkinchidan, bunday bilimlar tasodifiy va bir tizimga solinadi. Biz tekshiruvdan o'tkazgan huquqbuzarlar jinoyat huquqi normalarini o'zlari sinovdan o'tkazgan darajadagina bilishlari ma'lum bo'ldi. Yosh huquqbuzarlarning 45 foizi jinoyat jazolash, uning haqiqiy xarakteri haqida faqat jinoyatlarni sodir qilishganidan keyin bilib olishgan.

Odatda, yosh huquqbuzarlar oilalarida va ular asosan bo'sh vaqtni birga o'tkazadigan do'stlari davrasida noto'g'ri qarashlar eng avjiga chiqqan bo'ladi. Bunda o'smirlar axloqqa zid muhitga duch kelganida va uning qarashlarini qabul qilib olganida ular ko'pincha axborotning rasmiy kanallaridan psixologik jihatdan “o'zilib qolgandek” bo'lishadi yoki bunday axborotga nisbatan o'zlashtirib olgan noto'g'ri fikrlari nuqtai nazaridan yondoshadilar. Shuning uchun yoshlar bilan olib boriladigan ish shu bilan birga ularga salbiy ta'sir ko'rsatadigan manbalarni, tegishli salbiy pozitsiyalar mazmuni va dalillarini aniqlash, ishonchli qarshi dalillar va qonunni himoya qiluvchi dalillarni tanlash, o'smirlar uchun noxush ijtimoiy vaziyatni o'zgartirishdan iborat bo'lishi kerak. Huquqiy ta'lim - tarbiyani faqat darslar, suhbatlar, leksiylar o'tkazish yo'li bilangina amalga oshirib bo'lmaydi. Bu ish tarbiyachilarning o'z tarbiyalanuvchilari hayotiga faol aralashuvini ham taqozo etadi².

Huquqiy ta'lim-tarbiya bu barcha fuqarolarning huquqiy savodxonligini ta'minlashning asosi hisoblanadi.

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.O'zbekiston.2019. B.:3

² O.Karimova. “Huquqni o'qitish metodikasi” T.:2011 yil, 79-bet.

Ma'lumki, sog'lom oilada munosabatlar sog'lom asosga quriladi. Ota-ona o'rtasidagi samimiy munosabat, ulardan har birining o'z huquq va majburiyatlarini sidqidildan bajarishi, ayni paytda oilaning umumiy manfaatlari uchun har qanday qiyinchilikka tayyor bo'lishi farzandlar uchun katta maktab vazifasini o'taydi. Bunda, ayniqsa, bolalarning barcha qiziqish va intilishlariga o'z vaqtida to'liq javob berilishi, ularning qarovsiz qoldirilmasligi o'ta muhim rol o'ynaydi. Chunki murg'ak qalbida, ongu shuurida paydo bo'lgan savollarga vaqtida javob topolmagan bola ularning yechimini o'zicha qidirishga — kerakli-keraksiz, o'rinli-noo'rin ishlarga qo'l urishga odatlanib o'sadi. Yoki qarovsiz qoldirilgan bolaning o'z moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini mustaqil hal etish uchun o'z bilganicha harakat qilishdan boshqa iloji qolmaydi. Bunda, tabiiyki, yetarlicha hayotiy tajriba va ko'nikmaning yo'qligi tufayli nima to'g'riyu nima noto'g'ri ekanini bilmaydigan bola xato yo'ldaligini hadeganda anglab yetmaydi. Bu xatolar haqida unga vaqtida aytilib, kerakli nasihat va ko'rsatmalar berilmasa, bunday xatti-harakatlar uning uchun odatga aylanib qoladi. Tarki odat esa, xalqimiz ta'biriga ko'ra, amri maholdir. Shu tariqa, tarbiyaning noto'g'riligi oqibatida bir bolaning umri xazon bo'ladi — u el-yurt uchun foydasi tegadigan hayot yo'lga emas, balki jinoyat yo'lga kirib ketganini bilmay qoladi.

Shuning uchun ham voyaga yetmaganlarning ta'lim-tarbiyasi, ularning ongu tafakkurini huquqiy madaniyat tamoyillari asosida shakllantirish masalasi, ayniqsa, bugungi kunda tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bizning mamlakatimizda voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish, bu yo'nalishda huquqiy targ'ibot-tashviqot, ma'naviy-mafkuraviy tarbiya ishlarini samarali olib borish bo'yicha muayyan ishlar olib borilyapti. Bunda Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2000-yil qabul qilingan "Voyaga yetmaganlar bo'yicha komissiyalar faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi qaror muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hozirgi vaqtda mamlakatimizda o'z tarkibida mahalla, xotin-qizlar, ma'naviyat va yoshlar tashkilotlari vakillari, katta hayot tajribasiga ega bo'lgan keksalar, pedagoglar, ziyolilar, huquq-tartibot, hokimiyat idoralari xodimlari, deputatlarni birlashtirgan ikki yuzdan ziyod ana shunday komissiya samarali faoliyat ko'rsatyapti. Bu komissiyalar jamoatchilik e'tiborini voyaga yetmaganlar o'rtasida uchrab turadigan huquqiy, ma'naviy-axloqiy muammolarga qaratish va ularni hokimiyat, huquq-tartibot idoralari, nodavlat tashkilotlari bilan hamkorlikda hal etishda, ayniqsa, muhim va ta'sirchan ijtimoiy omil vazifasini bajarmoqda. Bugungi kunda mamlakatimiz aholisining 44 foizdan ziyodini voyaga yetmaganlar tashkil qiladi. Ana shunday katta kuchning kelajakda qanday insonlar bo'lib yetishi, hech shubhasiz, davlatimiz va jamiyatimizning bugungi va ertangi kelajagini belgilaydigan eng muhim, hal qiluvchi masaladir. Shu bois, mamlakatimizda yosh avlodning nafaqat jismonan, ayni vaqtda ma'naviy-axloqiy jihatdan yetuk insonlar bo'lib voyaga yetishiga katta ahamiyat berilmoqda. Shu yo'nalishdagi maqsad va vazifalarni amalga oshirishda yuqorida zikr etilgan komissiyalarning faoliyati ham katta rol o'ynamoqda. Ularning faoliyatida boshqa bir qator ishlar qatori ijtimoiy himoyaga muhtoj voyaga yetmaganlarni qo'llab-quvvatlash yo'nalishidagi tadbirlar ko'lami ham tobora kengayib bormoqda. Jumladan, mehribonlik uylari, maxsus maktab-internatlarda tarbiyalanayotgan bolalarning ahvoli, ma'naviy-psixologik rivojlanishidan xabardor bo'lib turish, ularning yashash va o'qish sharoitlarini yaxshilash, bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazishga ko'maklashish borasida ibratli ishlar qilinmoqda. Keyingi yillar davomida 28 ta mehribonlik uyi, 85 ta ixtisoslashtirilgan maxsus maktab-internatning davlat va homiylik mablag'lari hisobidan ta'mirlanib, zamonaviy o'quv qurollari, tibbiy asbob-uskuna, sport va madaniyat anjomlari bilan ta'minlangani bu borada juda katta qadam bo'ldi³.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi T.O'zbekiston. 2019.
2. Islomov Z.M. Huquq tushunchasi, mohiyati, ijtimoiy vazifasi. –T.: TDYuI, 2004. B.:67
3. O.Karimova. "Huquqni o'qitish metodikasi" T.:2011-yil. B.:79

³Islomov Z.M. Huquq tushunchasi, mohiyati, ijtimoiy vazifasi. –T.: TDYUI, 2004. –67-b.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

РАХМАНОВА Малика Усаркуловна

старший преподаватель кафедры языков
Академии Вооружённых Сил Республики Узбекистан
ya_malika@bk.ru

Аннотация:

В статье рассматриваются особенности терминологии при обучении иностранных военных авиационных специалистов на английском языке.

Ключевые слова:

технический английский язык, иностранные военные авиационные специалисты, профессиональные знания.

В связи с интеграционными процессами в сфере гражданской авиации английский язык стал играть основную роль в обеспечении коммуникации авиационного персонала большинства стран мира. При этом знаний разговорного английского языка уже недостаточно для широкого круга авиационных специалистов. Современному профессионалу в области авиации не обойтись без владения определенным уровнем технического английского языка, достаточным для практического его использования в профессиональной деятельности.

Процессы интеграции затронули также сферы производства и разработки новой авиационной техники. Очевидно, что технический английский язык является главным претендентом на роль необходимого инструмента обеспечения этих процессов. Уже сейчас он выступает как основное средство пополнения профессиональных знаний авиационных инженеров и научных работников авиационного профиля.

Свои особенности имеют профессиональные контакты на иностранном языке авиационных специалистов в военной сфере. Интеграция авиации в этой области по понятным причинам развита намного меньше. Однако в связи с тем, что много образцов авиационной техники советского и российского производства эксплуатируется за рубежом, имеется необходимость подготовки иностранных военных авиационных специалистов различной квалификации. Основные затруднения при подготовке таких специалистов возникают во время перевода технических терминов, касающихся устройства авиационного оборудования и вооружения.

В специальной литературе термины несут основную нагрузку, занимая главное место среди прочих общелитературных слов. В обычной речи, а также в научно-технических текстах слова, как правило, многозначные, передающие целый ряд значений, которые могут расходиться довольно широко. Так, значения слова *jet* концентрируются вокруг одного понятия «реактивный самолёт»: струя газа, сопло, реактивный двигатель. Однако это слово обладает и рядом других значений, касающихся объектов авиационного оборудования, расположенных на более низких уровнях функциональной структуры воздушного судна: форсунка, жиклер, насадка [1]. Кроме того, слово *jet* обладает и рядом переносных значений, сохраняющих более отдаленную связь с основным понятием: нарушение режима организма после прилета [2]. Подобных примеров при рассмотрении терминологии авиационного оборудования можно найти много: *guidance* – система управления, руководство по технической эксплуатации; *plug* – штепсельный разъем, заглушка, *pocket* – кабельный канал, карман; *jar* – конденсатор, кувшин; *switch* – выключатель, переключатель, коммутатор.

То же самое касается и терминов в области авиационного вооружения. Двойное значение имеют такие термины, как: *fuse* – взрыватель, плавкий предохранитель; *engine* – орудие, двигатель; *load* – заряжать, грузить. Слово *missile*, например, имеет значения: реактивный снаряд, ракета,

метательное устройство. Очевидно, что для специалиста в соответствующей области эти понятия не равны.

Таким образом, главным требованием к авиационно-техническим терминам оказывается предельная точность выражения мысли, не допускающая возможности различных толкований. Однако далеко не все термины удовлетворяют этому требованию, даже в пределах авиационной специальности. Это обстоятельство представляет затруднение для точного понимания текста и усложняет работу переводчика.

В структурном отношении все термины можно разделить на простые (*cockpit, resistance, wing, altitude*), составные, образованные путем словосложения (*turbogenerator, ampermeter*) и словосочетания, компоненты которых находятся в зависимой связи, то есть один из компонентов определяет другой (*taking off weight* – взлётная масса; *launch weight* – стартовый вес; *tail rotor* – хвостовой винт). Нередко определяющий элемент сам выражен словосочетанием, представляющим собой единство. Это единство часто выражается написанием через дефис (*low-noise-engine* – малошумный двигатель; *air-jacket* – надувной спасательный жилет; *laser-guided-missile* – ракета с лазерным наведением) или слитно (*airflow* – воздушный поток; *aircraft* – самолет). Простые английские термины в русском языке могут описываться словосочетанием (*torque* – крутящий момент, *rotor* – несущий винт). Определяющие элементы составных терминов могут при переводе соответствовать друг другу (*inertial guidance* – инерциальное управление; *range guidance* – управление по дальности; *roll guidance* – управление по крену). Однако это правило работает далеко не для всех терминов (*spark plug* – свеча зажигания; *orifice plug* – дроссель; *choke plug* – заглушка). Кроме того, некоторые схожие термины на русском языке абсолютно отличаются в английском варианте. Многие из них модернизированы под влиянием так называемого военного жаргона: бетонобойный снаряд – *concrete-piercing*; зажигательный снаряд – *ignite*; разрывной снаряд – *ixplosive shell* [3]. Некоторые русские термины могут обозначаться сразу несколькими английскими вариантами: авиационная силовая установка – *engine, power plant* [4].

Некоторые составные термины принято сокращать как в русском, так и в английском вариантах (*EMF* – *electro motive force* – электродвижущая сила; *DC* – *direct current* – постоянный ток; *AC* – *alternating current* – переменный ток; *SRM* – *short-range missile* – ракета ближнего действия). Сокращению может подвергаться только часть словосочетания (*DC amplifier* – *direct current amplifier* – усилитель постоянного тока). Отдельные слоговые сокращения в процессе их употребления превратились в самостоятельные слова (*loran* – *long range navigation* – система дальней навигации, *radar* – *radio detection and ranging* – радиолокация). Применяются также литературные термины, в которых атрибутивная роль поручается определенной букве вследствие ее графической формы: *T-antenna* – Т-образная антенна, *V-belt* – клиновидный ремень. Иногда эта буква является лишь условным, немотивированным символом: *X-rays* – рентгеновские лучи [2].

Многие технические термины имеют ряд особенностей, упрощающих их перевод:

часть терминов, имеющих международный характер, передается путем транслитерации и не нуждается в переводе: *regulator; lamp; parachute; antenna;*

некоторые термины имеют прямые соответствия в русском языке и передают соответствующими эквивалентами: *wingtip* – законцовка крыла; *tailplane* – хвостовая часть самолёта; *airflow* – воздушный поток; *warhead* – боевая головка.

часть терминов при переводе передается с помощью русских слов и выражений, дословно воспроизводящих слова и выражения английского языка: *fixed-wing aircraft* – воздушное судно с неподвижным крылом; *laser-guided missile* – ракета с лазерным наведением;

иногда случается, что словарь не дает прямого соответствия английскому термину. В этом случае переводчик должен прибегнуть к описательному переводу, точно передающему смысл иноязычного слова в данном контексте: *trailing edge* – задняя кромка крыла; *wet wing* – крыло со встроенными топливными баками; *wing airfoil* – аэродинамическая поверхность крыла [2].

Таким образом, для правильной передачи учебного материала иностранным военным авиационным специалистам наличие переводчика, владеющего разговорным английским языком, является недостаточным. При переводе технических терминов на английский язык сознательный

выбор аналогов может диктоваться лишь хорошим владением предметом. В свою очередь, это требование может быть выполнено только в случае знания преподавателями английской терминологии в области авиастроения и применения авиации.

Литература

1. Бурман, Я. Англо-русский научно-технический словарь / Я. Бурман, Г. Бобковский. – М: Джон Уайли энд Санз, 1998. – 672 с.
2. Морозова, М.А. Особенности технического перевода научных текстов авиационной тематики: методические указания по дисциплине «Английский язык» для студентов дневной формы обучения специальности 16020165 / М.А. Морозова. – Ульяновск : УГТУ, 2005. – 27 с.
3. Голденков, М.А. English Zone: spoken, military, business / М.А. Голденков. – Минск: Новое знание, 2005. – 200 с.
4. Долматовская, Е.Ю. Inventions and inventors: учебно-справочное пособие для изучающих английский язык / Е.Ю. Долматовская. – М: Астрель, 2008. –128 с.

E-Conference Globe

THE IMPORTANCE OF LYMPHOTROPIC THERAPY IN THE ASPECT OF COMPLEX TREATMENT OF ULCERATIVE COLITIS IN THE POSTOPERATIVE PERIOD

Egamov Yu.S.,

Andijan State medical Institute,

Ro'ziyev A.E.

Bukhara State medical Institute,

Relevance.

Ulcerative colitis (UC) is a chronic inflammatory disease of autoimmune etiology with ulcerative-destructive changes in the mucous membrane of the rectum and colon, characterized by a progressive course and complications such as: narrowing, perforation, bleeding, pseudopolyposis, dystrophy, cachexia, etc.

To date, morphological criteria that are reliable from the point of view of evidence-based medicine have not been sufficiently developed to objectively assess both the dynamics of the inflammatory process and the results of various treatment methods, including after surgery. Due to the insufficient effectiveness of existing methods of preventing complications in the postoperative period, these issues should be considered relevant for modern abdominal surgery.

Purpose of research

The goal is to improve the results of treatment by preventing intestinal complications in patients with UC in the postoperative period, by including endomesenteric lymphatic therapy and lymphostimulation in the complex treatment.

Material and methods.

The analysis of the results of complex treatment of 97 patients in the postoperative period with ulcerative colitis who were in koloproktologicheskogo Department of the clinic of Andijan state medical Institute in the period from 2009 to 2019. Among the patients, there were 45 men (46.4%) and 52 women (53.6%). The patients ranged in age from 17 to 67 years. The main group of patients were of working age - 91 (93.8%).

All the operated patients about the YAK were divided into two groups. The first - main group included patients (n=54), who received complex treatment in the postoperative period supplemented by the use of endomesenteric lymphatic therapy according to the algorithm developed in the clinic (certificate for ratsproject No. 174 of 25.10.2011). Patients included in the second-control group (n=43) in the postoperative period received conventional conventional treatment, taking parenteral antibacterial therapy.

Taking into account the anatomical localization of the UC, operations were performed: left-sided hemicolectomy in 47 patients, right-sided hemicolectomy in 3 patients, subtotalcolectomy in 29 patients, and total colectomy in 18 patients. Both groups were dominated by patients who had left-sided hemicolectomy with severe UC.

After the main stage of the operation, all patients in the main group were inserted into the intestinal mesentery - endomesenterically with the polyvinyl chloride catheter we invented (invention N4928655 / 14-32501 of 17.04.91), for endomesenteric lymphatic therapy in the postoperative period. Which was carried out for 4-5 days, once a day: first, to stimulate the lymphatic system, a glucose solution of 5% - 50 ml + novocaine 0.5 % - 50 ml was introduced by drip with the addition of 5000 units of heparin or lasix 64 units slowly for 40-60 minutes. Additionally, a selected single dose of the antibiotic was added, having previously dissolved it in 50 ml of 0.5% novocaine solution, also by drip.

Results and discussion.

The results of endomesenteric lymphatic therapy in the postoperative period showed high efficacy: intestinal peristalsis appeared in patients of the main group on the next day after surgery, and in patients of the control group only two days later on the third. Endomesenteric lymphostimulation and lymphotropic therapy helped to reduce interstitial edema and the concentration of toxins in the intercellular space, block the lymphatic flow of toxins, toxic metabolites, bacteria and their decay products entering the General bloodstream by lymphogenic route, increase the drainage function of lymphatic capillaries, and normalize lymphocirculation at the level of the abdominal organs. Thus, in the postoperative period, early recovery of intestinal peristalsis was observed in dynamics, which contributed to the prevention of intestinal complications. Undoubtedly, postoperative complications were observed due to the severe condition of patients with complicated forms of UC: cachexia, severe anemia, and concomitant somatic diseases. Despite all this, complex endomesenteric lymphatic therapy in the postoperative period in UC significantly improved the condition of patients in the main group compared to the control group. At the same time, postoperative intestinal complications decreased from 15.9% to 5.2 % , and mortality from 7.2% to 1.9 %.

Thus, lymphotropic therapy in the treatment of ulcerative colitis in the postoperative period has several mechanisms of action: the creation of the maximum long-term therapeutic concentrations of drugs in biological fluids, lymph nodes due to the tropicity of antibiotics to the lymphatic system, normalization of the microcirculation system at the level of circulation of biological fluids in microvessels and interstitium. Lymphotropic therapy improves the rheological properties of blood and lymph, increases lymph outflow, normalizes microhemolymphocirculation, fully removes edematous fluid and toxic metabolites from the tissues, and activates the neutralizing and immunological activity of the abdominal lymph nodes. Thus, this method prevents undesirable complications in the postoperative period.

IN ORTHOPEDIC TREATMENT WITH REMOVABLE PROSTHESES IN PARTIAL: NO TEETH

A.Kh. Zhumaev

Bukhara State Medical Institute

Currently partial: the absence of teeth is one of the most common pathologies of the dentoalveolar system. According to the data of an epidemiological study in humans: at the age from: 50 to 65 years, 99.3 ± 0.23 extracted teeth are noted. At the age of 65 - 74 and 75 years and older, this indicator is respectively $12.49 - \pm 10.44$ and $<13.72 \pm 0.64$ Mi I. Mac Entee et al. Reported that by the age of 30, 52% of the population have 20 or more missing teeth; on average: 1.2. Such data indicate a fairly high prevalence of partial missing teeth.

According to literature data, 15% -20% of the population aged over 40 need to make removable dentures.

There are different opinions of the authors about the reasons for the significant prevalence of partial missing teeth. The loss of teeth due to an increase in the incidence of caries and its complications, an increase in the number of patients with periodontal diseases, and an increase in the proportion of elderly patients are distinguished.

Age-related changes in the state of the oral cavity in general and of the prosthetic bed in particular lead to a discrepancy between the relief of the inner surfaces of the bases of removable dentures and the prosthetic bed. The manufacture of new removable structures is often due to high requirements for the aesthetic parameters of artificial teeth and the basis of the prosthesis. At the same time, in many cases, repeated prosthetics is ineffective, since the manufactured prostheses are of poor quality and patients cannot adapt to them.

Until now, debatable questions about the timing of the repeated prosthetics of patients remain. Based on clinical observations of N.V. Kalinin, it was concluded that it is necessary to replace or correct removable dentures in primary prosthetics after 2 years of use.

Other authors believe that replacement of prostheses is best done after 3 years. There is an opinion that the replacement of old removable dentures with new ones should be carried out after 4 years of use.

Some scientists are of the opinion about replacing prostheses in 4-5 years. There is a point of view that it is possible to re-manufacture prostheses after 6-7 years, with preliminary reconstruction of prostheses after 2 years.

In the published works, it was noted that the most common reasons for replacing removable dentures is a violation of fixation and stabilization due to changes in the boundaries and relief of the prosthetic bed as a result of atrophic processes, abrasion of plastic teeth, frequent breakdowns and deterioration of the patient's dental status.

A.V. Alimsky and co-authors, having analyzed the quality of prosthetics in elderly people with partial and complete secondary adentia, came to the conclusion that more than 37.3% of the surveyed use prostheses of unsatisfactory quality, made up to 15 years ago; About 30% of patients do not use removable dentures, although a significant part of the respondents made them.

Allen et al. installed; that in 95% of cases adults have partial absence of teeth, 25% of them have removable dentures, but only 82% of patients with removable dentures are satisfied with the following: orthopedic treatment;

The high need for orthopedic treatment with removable dentures and their widespread use in everyday clinical practice indicates the need; research on the effect of removable dentures on tissues; prosthetic bed.

EVOLUTIONARY ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "ACCOUNTING POLICY"

Eshmamatova Madina

Tashkent State University of Economics Third year student

E-mail: eshmamatovamadina@gmail.com

Annotation:

The article provides a critical analysis of various scientific points of view on the problems of accounting data of public sector organizations, comparing the rules of systemic regulation of Russian systems. The results obtained have an applied and theoretical purpose in the field of accounting (financial) accounting.

Key words:

Accounting policy, primary supervision, accounting, financial strategy of the organization.

It is generally accepted that accounting in an enterprise should be carried out according to certain rules. The problem is to establish such a set of rules, the implementation of which would ensure the maximum effect of accounting. In this case, the effect in this case means the timely formation of financial and management information, its reliability and usefulness for a wide range of interested users.

Accounting policy is a set of accounting methods - primary observation, cost measurement, current grouping and final generalization of the facts of economic activity.

The accounting policy of the organization is understood as "the set of accounting methods adopted by it - primary observation, cost measurement, current grouping and final generalization of the facts of economic activity.

During the period of the reform, the assumptions used in the formation of the accounting policy of the organization have not changed, which include:

All business transactions carried out by the organization must be formalized with supporting documents. These documents serve as primary accounting documents on the basis of which accounting is kept. "

The organization chooses the structure and elements of accounting policy independently. A prerequisite for drawing up an accounting policy is the need to draw up an accounting policy for accounting purposes and for tax purposes.

The history of the term accounting policy dates back to the late 30s of the XX century. Management accounting in the United States has always been the source of the development of financial accounting. The formation of the latter was carried out mainly through the authorization by various state bodies in the normative acts of economic developments (rules and methods) of management accounting for use in relations with external users (in 1938, the Federal Taxation Law (Internal Revenue Code) allowed the use of the LIFO method for taxation).

Analysis of the influence of factors on the construction of accounting, the choice of its most optimal option allows us to improve the mechanism for forming the accounting policy of a commercial organization. The leverage for its optimization is to meet the requirements of timeliness, reliability, transparency, high quality of accounting information for internal and external users. Recommendations for leveling the contradictions in the legal regulation of the accounting policy of the organization, proposals for improving the formation of its provisions, clarification of definitions in the field under study in modern economic conditions are objectively necessary. They will become an integral part of the development of the accounting system in the Republic of Uzbekistan.

Legislative, theoretical, methodological and organizational issues of the accounting policy of a commercial organization currently remain relevant and insufficiently studied. This determines the need to study the evolution of legal regulation of accounting policy, substantiate and develop proposals for improving the regulatory legal acts governing accounting policy, study the practice of forming an

accounting policy, analyze its elements in order to take into account the factors and operating conditions of an economic entity.

The essence of the accounting policy lies in the mechanism for reconciling the property interests of the enterprise and external users in accounting information. By its content, it is a description:

1. a set of paradigms of opposed methods for generalizing primary information about the facts of economic activity, which the state considers acceptable to use;
2. the rules for disclosing the methods used by the company to the public;
3. rules for the transition from the use of one method to another.

The basis of accounting policy as a mechanism for reconciling interests is the postulate of the right of the enterprise at its discretion to choose and use various methods of generalization. This right is limited by the list of acceptable methods, as well as the obligation to ensure the continuity of methods during the reporting period and the obligation to disclose and explain the change in methods.

The essence of the approaches to the formulation of accounting is that on the basis of the general rules of accounting established by the state, enterprises independently develop forms and methods of accounting.

This, in turn, required the development of the accounting policy of the enterprise.

The methods of accounting include methods of grouping and assessing the facts of economic activity, paying off the value of assets, organizing workflow, inventory, methods of using accounting accounts, accounting register systems, information processing and other relevant methods and techniques.

The accounting policy at different enterprises will necessarily differ, it makes it possible to choose specific methods of assessment, calculation, composition and procedure for maintaining accounts, forms of accounting, etc. all this as a whole constitutes the degree of freedom of the organization in the formation of accounting policies.

The enterprise independently chooses the form of accounting (journal-order, memorial-order, simplified, machine-oriented), the list of used accounting registers, their construction, sequence and methods of recording in them.

The company also independently chooses the organizational structure of the accounting department. In addition, accounting and reporting can be carried out by a specialized organization or an appropriate specialist on a contractual basis. An enterprise can allocate to a separate balance sheet its production and economy, as well as branches, representative offices, departments and other separate divisions that are part of it.

In small business organizations that do not have a cashier on staff, his duties can be performed by the chief accountant or other employee on the written order of the head of the organization.

The newly created enterprise must draw up the accounting policy chosen by it no later than 90 days from the date of acquiring the rights of a legal entity, that is, state registration.

The accounting policy of the organization is formed by the chief accountant (accountant) of the organization and approved by the head of the organization.

The head of the enterprise issues an order on accounting policy, where he announces how the above set of accounting problems of this enterprise will be solved during the year. The order must specifically reflect all those parameters of the financial and economic activity of the enterprise that are used directly in its work: how to divide fixed assets and assets in circulation, where is the lower limit of the cost of labor assets attributed to fixed assets; how to determine the rates of depreciation of intangible assets and on which objects of intangible assets should be depreciated;

The company should disclose the accounting methods chosen when forming the accounting policy, which significantly affect the assessment and decision-making of users of financial statements.

Methods of accounting are recognized as essential, without knowledge of the application of which interested users of accounting statements cannot reliably assess the financial position, cash flow or financial results of the organization.

The results of the study showed that the importance of accounting policy is due to its following functions:

- an optimization function, which is expressed in the selection and development of accounting methods, regulation of document circulation, improving the quality of grouping the facts of economic life and the presentation of accounting information in financial statements;

- a regulatory function aimed at the correct reflection of business processes in accounting and reducing the labor intensity of the accounting process;

- a concretizing function that supplements the regulatory legal acts on accounting with rules and methods developed in the organization itself;

- a protective function implemented in audit and tax audits, in the resolution of litigation;

- the information function, which manifests itself in the analysis of accounting forms by external users.

In order for the accounting policy to be able to freely perform the selected functions, the dissertation proposes a scheme for its formation, substantiating the expediency of participation in its construction by all interested persons of an economic entity.

The concept of "modeling the accounting process" is defined and its schematic diagram is built.

Based on the analysis of the evolution of accounting methodology through the transition from isomorphic to homomorphic models, performed by Ya.V. Sokolov, in the work it is proved that modeling is a dynamic basis for the development of accounting knowledge from the initial stage of registration and generalization of accounting data to the final stage - analysis and forecasting of the economic activity of an economic entity. The schematic diagram of modeling the accounting process, developed in the article, made it possible to substantiate the applicability of modeling in the construction of the accounting process. It consists in choosing the only rational model of the accounting process from a potential set under the influence of a combination of factors, taking into account the goals and objectives of the organization.

At the stage of developing an accounting policy, in order to reduce possible accounting risks, it is necessary to choose the optimal combination of factors of its formation, mediating the methods of accounting, methods for assessing its objects, the elements approved by the accounting policy, and other components that make up its content. At the same time, initially, when forming an accounting policy, one should take into account all the significant factors that determine its variability:

- the scope and type of activity of the organization (trade, production, provision of services, construction, other type of entrepreneurial activity, non-commercial activity, etc.); - organizational and legal form of an economic entity (limited liability company, joint stock company, non-profit organization, state unitary enterprise, etc.); - management structure (departments, departments, workshops, sections, cost centers, etc.);

- the scale of entrepreneurial activity (the volume of sales of products, goods, works, services, the number of employees, the value of assets, etc.);

- specifics of accounting objects (composition of liabilities and assets of the organization);

- the level of the information system (availability of computer equipment and other technical means for collecting, registering and processing information);

- qualification of accounting personnel (knowledge and competence of accounting staff); - the financial strategy of the organization (the use of depreciation methods, the desire to reduce income tax and property tax of the organization, the choice of methods for assessing inventories, etc.)

The analysis of these factors allows you to choose the best option from the possible options for accounting policy and reduce the accounting risks of an economic entity. Subsequently, based on the professional judgment of the accountant, the least critical factors may not be considered when approving the final accounting policy. A methodological approach to structuring a chart of accounts for accounting for production costs in the analytical context of additional parameters is proposed.

The structured chart of accounts is based on their decimal encoding, introduced by the German scientist E. Schmollenbach. It allows you to take into account and evaluate the costs and cost of products by elements, by cost centers, analyze the cost of income and the results of the organization, i.e. creates an additional analytical section to the accounting account according to the parameters specified by the organization. The advantage of this chart of accounts is the ability to integrate it with software tools, reduce the complexity of obtaining information and increase the efficiency of its provision to users of different levels.

References:

1. Agafonova, M.N. Accounting in wholesale and retail trade and document flow / M.N. Agafonov. M.: GrossMedia, 2006.
2. Alborov, P.A. The choice of the accounting policy of the enterprise in 1997. Principles and Practical Recommendations / P.A. Alborov. 2nd ed., Rev. and add. -M.: DIS, 1997.
3. Anischenko, A.B. The accounting policy of the organization for the purposes of accounting and taxation for 2008 / A.B. Anischenko. M.: Status-Quo 97, 2008.
4. Arabian, K.K. Accounting for a computer program created by the forces of the organization / K.K. Arabian // Accounting. 2011. - No. 4.
5. Astakhov, V.P. Accounting (financial) accounting: textbook. allowance / V.P. Astakhov. Rostov n / a: March, 2002 .

E-Conference Globe

MASTERS OF IMAM ABU HANIFA IN HADIS SCIENCE

Mirzaahmedov Karimullo

PhD research fellow of ISESCO Chair for Islamic Studies
and learning Islamic Academy of Uzbekistan

ABSTRACT.

In the following article the valuable data on the introduction of the founder of Hanafi mazhab Imam Abu Hanifa, his interest to the science of hadis, his famous masters and hadis scholars and his retelling the hadises to his disciples after his studying them from famous masters is presented. Simultaneously, there are some refutations by the groups which are misled by the ideas of sectarianism. At the same time the hadises which are retold by the scholars are united into the separate collections by the posterior scholars. Islamic ideas are drawn based on the legacies of hadis collectors.

Keywords:

Ijtihad, sunnat, istinbat, kalam, aqida, mazhab, fiqh, hadis, tabiin, legend.

Introduction.

Imam Abu Hanifa (80 / 699-150 / 767) is known to all of us as the founder of the hanafi school. If we study his life and work more closely, we can see that he was not only an imam in jurisprudence, but also a great hadith scholar in the field of hadith, and even a mentor to famous hadith scholars. He is well reputed Islamic law interpreter in the world.

At the same time, Abu Hanifa was accused of being ignorant of the hadith. This is the biggest of the accusations made against him. According to sources, these statements were made against him by some muhaddithin and other sectarian groups. Their claim was that Abu Hanifa knew only seventeen hadiths and considered him to have no advanced knowledge in the science of hadith.

Literature review

The historian Ibn Khaldun, who studied this slander against the scholar through scientific analysis, is known to have stated in his Muqaddima that “Abu Hanifa knew seventeen authentic hadiths”[1]¹. Later, this phrase was transferred from the works of some people to other works without being well studied. Then this unfounded mistake led to the spread of rumors. Many ignorant people were deceived by these rumors and started throwing stones at the Imam. The sad thing is that at that time, even some ignorant people were waving flags, saying nonsense about the scientist.

It should be noted that Abu Hanifa, who lived close to him or was a contemporary of the scholar, has been mentioned and acknowledged by faqihs, muhaddiths and other scholars as one of the most mature and reliable scholars in the science of hadith, as in other sciences.

Main body

It is no secret that in order for a person to do ijihad to solve problems based on the Qur'an and the Sunnah, and to derive rulings from them, he had to know the basic principles of jurisprudence, the science of hadith, and a number of other sciences. Only then will he be able to derive “fariy” (secondary) issues using the rules he has learned. This means that the jurisprudential issues that have been excluded must conform to the same rules. So, if a person is called a mujtahid, it is understood that he is a skilled scholar who combines the Qur'an, the science of hadith, the rules of usul al-fiqh, and related knowledge. Under these conditions, Abu Hanifa was a mujtahid and the owner, that is, the founder of the Hanafi school. Imams of other sects are considered similar.

¹ Ibn Haldun. Muqaddima. – Bayrut: Dar al- avda, Date of publication is not indicated. –P. 352.

At this point, we will focus on the period of Abu Hanifa's life and the circumstances in it, which will further clarify the subject. During the time of the Imam, the desire for knowledge was widespread, including in the cities of Kufa and Basra, where the Companions and the followers lived, and, of course, there were favorable conditions for learning from them.

Imam Hammad ibn Abu Sulayman (d. 120/738) was one of the most famous scholars of jurisprudence in Kufa. He was one of the Companions of the Prophet (peace and blessings of Allah be upon him) who studied the science of hadeeth in the hands of Anas (peace and blessings of Allah be upon him) and enjoyed the conversation of well-known followers. Especially in Kufa, their madrasah became the most visited place by the common people. In fact, this madrasah was founded by Ali (may Allah be pleased with him) and Abdullah ibn Mas'ud (may Allah be pleased with him). After that, their students Sharih, Alqama and Masruq became the most famous imams of this madrasa and their names were famous all over the world. Later, Ibrahim Naha'i and their successors, Hammad ibn Abu Sulayman, continued their activities as imams.

During the lifetime of Imam Hammad, Abu Hanifa had begun to study the hadiths. This is because a thorough study of jurisprudence was not possible without knowing the hadith. Consequently, there was not a single hadith scholar in Kufa who did not go to Imam Abu Hanifa to study the science of hadith. Abu al-Mahasin al-Shafi'i considered them to be his teachers in the hadith chapter, and noted that 93 muhaddith scholars lived among them in Kufa or the province of Kufa. Most of them were "subordinates". It should be noted that 1,500 of the 124,000 Companions of the Prophet (peace and blessings of Allaah be upon him) lived in Kufa[2]². These were not just ignorant companions, but many of them were mature in science. The greatest of them, as mentioned above, were Ali ibn Abu Talib and Abdullah ibn Mas'ud. It should be noted that the environment in which Abu Hanifa was brought up - the climate of Kufa - was rich in Companions and hadiths. Therefore, there is information that Abu Hanifa himself narrated about 4,000 hadiths[3]³.

Although Abu Hanifa had learned a great deal from the teachers in the field of hadith, it was necessary to go to Haramayn, a major religious center, to study. When Abu Hanifa went to Mecca, religious education was widespread. He was in the service of the most famous scholars in the field of hadith and learned the secrets of science from them. Each had its own school, among which the school of the famous follower Ata ibn Abu Rabah was famous. He was one of the muhaddithin scholars who enjoyed the conversation of many of the Companions. Among them were 'Abdullah ibn' Abbas, Ibn 'Umar, Ibn Zubayr, Usama ibn Zayd, Jabir ibn' Abdullah, Zayd ibn Arqam, Abu Darday, Abu Hurayra, and a number of the companions. Abdullah ibn Umar said: "When Ata ibn Abu Rabah, why do people come to me?" Great muhaddith scholars, including Awza'i, Zuhuri, Amr ibn Dinar, learned from them and reached the level of mature muhaddithin.

Abu Hanifa was also in the service of Ata ibn Abu Rabah. Increasingly, Abu Hanifa's scientific intelligence and at the same time his value in the eyes of the teacher increased. In particular, there are reports that when the teacher went to class, he put all the other students in their places, but gave Abu Hanifa a place next to them. Ato lived until 115 AH, and Abu Hanifa never tired of serving him.

Abu Hanifa learned from the Tabein, that is, from great scholars such as Sha'bi and Ikrima, a student of Ibn Abbas. There are some info kept on his meeting with the Abu Hanifa Ata ibn Abu Rabah in Mecca and receiving the intructions from him, his disputes with him. Later, Abu Hanifa became interested in jurisprudence and began to study it. He learned from the great masochists of the time. Abu Hanifa learned jurisprudence from Hammad ibn Abu Sulayman, one of the greatest jurists of his time. He stayed with him until his master died. At the same time, Abu Hanifa also took lessons from other teachers. In particular, the scholar narrated hadiths from the followers and discussed fiqh. He is also said to have learned from Zayd ibn Ali ibn Husayn, Abdullah ibn Hasan and other great men.

He learned hadith from other hadith scholars in Makkah in addition to Ata. Among them, Ikrima's name is worth mentioning. Ikrima was a slave and disciple of Abdullah ibn Abbas. He worked hard, taught

²Ali Qoriy. An-niqaya min sharhi sharhi muhtasar al-viqaya – Kazan: Imperatorskiy universitet, 1899. –V. 1. –P. 41.

³Shaykh Alouddin Alouddin Mansur . Imomi A'zam buyuk Imomimiz. –Bishkek. Diniy qo'mita nashriyoti, 1998. –P. 92.

and educated his slave. Imam al-Sha'bi even said, "No one knows the Qur'an better than Ikrima". A man asked Sa'id bin Jubayr, "Is there a stronger scholar in the world than you? He replied, "Yes, Ikrima" [4]⁴.

From the above information, it is clear that Abu Hanifa was one of the scholars who saw such great Companions and hadith teachers and learned the science of hadith from them, and later narrated hadiths from them. However, it should also be noted that Abu Hanifa himself did not write a book of hadith. However, the hadith scholars of this sect attributed the hadiths narrated by him to Imam Abu Hanifa and wrote them down in separate books.

In particular, Hafiz Husseini said: "The hadith scholars, using the hadiths narrated by Imam Abu Hanifa, have even written many musnads, and they have survived to our time as mentioned in the musnads of the hadith scholars" [5]⁵. Most of the works compiled by the scholar's students and later scholars are called "Musnad of Imam Abu Hanifa". "The hadiths narrated by Imam Abu Hanifa are grouped into fifteen musnads", said Sheikh Abdulawwal Janpuri[6]⁶. Basically, these musnads are popular. In addition, many scholars have written commentaries and summaries on these works.

Results

The Musnads of Abu Hanifa are the most important source of his hadiths, and one of them is the work of the great hadith scholar from our country Khatib Abul Muayyad Khorezmi "Jome' masonid al-Imam al-A'zam" (collection of Musnads of Abu Hanifa).

As mentioned above, hadith scholars and historians have narrated in their works from whom Abu Hanifa learned the science of hadith. In particular, Imam al-Dhahabi, in his "Tazkirat al-Huffaz", listed some of Abu Hanifa's famous teachers in the following order[7]⁷.

1. Abdur-Rahman ibn Hurmuz al-Arabi (d. 117/735)
2. Adiy ibn Thabit
3. Amr ibn Dinar (d. 126/732)
4. Ata ibn Abu Rabah (d. 114/732)
5. Abu Ja'far Muhammad ibn Ali
6. Abu Ishaq (Amr ibn Abdullah Ziyuhmid) (d. 127/745)
7. Qatada ibn Dioma al-Basri (d. 118/736)
8. Nafi (d. 117/735)
9. Salama ibn Kuhayl.

Conclusion

As mentioned above, we can see that Imam al-Dhahabi cited only the most famous of the hadith teachers who were educated by Abu Hanifa. In fact, it should be noted that their number is mentioned in many other works. Therefore, it can be said that Abu Hanifa was not only a scholar who worked as a sectarian in the field of method fiqh or jurisprudence, but he also worked in the science of hadith, he is a well-known muhaddith scholar who has participated in the scientific circles of great muhaddith scholars, heard hadiths from them and narrated hadiths through his disciples. Fifteen musnads dedicated to him are a clear confirmation of this.

References:

1. Ibn Xaldun. Muqaddima. – Bayrut: Dor al-avda, nashr yili ko'rsatilmagan. –P. 352.
2. Ali Qoriy. An-niqoya min sharhi muxtasar al-viqoya. –Qozon: Imperatorskiy universitet, 1899. – J. 1. – P. 41.
3. Shaykh Alouddin Mansur. Imomi A'zam buyuk Imomimiz. –Bishkek: Diniy qo'mita nashriyoti, 1998. – P. 92.

⁴ Zuhur Ahmad Husayniy. Imam A'zam Abu Hanifaga ka muhadissana maqam. –Pakistan: Zabidabad, 1998. – P. 241.

⁵ Zuhur Ahmad Husayniy. Imam A'zam Abu Hanifaga ka muhadissana maqam. –Pakistan: Zabidabad, 1998. – P. P. 522.

⁶ Shaykh Abduavval Junpuriy. Mufiyd al-muftiy. Konsirud. Usmaniyya, 1987. – P. 13.

⁷ Imam Zahabi. Tazkira al-huffaz. – Bayrut: Dar al-kuttub al-ilmiiyya, 1984. – V. 1. – P. 168.

4. Zuhur Ahmad Husayniy. Imom A'zam Abu Hanifa ka muhaddisana maqam. – Pakiston: Zabidabad, 1998. – P. 241.
5. Zuhur Ahmad Husayniy. Imom A'zam Abu Hanifa ka muhaddisana maqam. – Pakiston: Zabidabad, 1998. – P. 522.
6. Shayx Abdulavval Junpuriy. Mufiyd al-muftiy. Konsirud. Usmaniyya, 1987. –P. 13.
7. Imom Zahabi. Tazkira al-khuffoz. – Bayrut: Dor al-kutub al-ilmiya, 1984. – V. 1. – P. 168.

E-Conference Globe

МУҲАММАД ПОРСО АСАРЛАРИДА ТАСАВВУФИЙ ОНТОЛОГИЯ МАСАЛАЛАРИ

Намозов Бобир Бахриевич

Бухоро давлат университети Ислом тарихи ва
манбашунослиги, фалсафа кафедраси
мудири доцент.,

Тасаввуф онтологияси мураккаб ва зиддиятлидир. Сўфий учун мутлақ борлиқ сифатида Аллоҳнинг мавжудлиги исбот талаб қилмайдиган ҳақиқат саналади. М.Степанянц фикрига кўра, “Ўзига хос диний-фалсафий тизимга эга бўлган ислом тасаввуфини ўрганиш учун, аввало суфийнинг борлиқ моҳияти ҳақидаги тасаввурларини таҳлил этиш лозим”¹. Ўрта асрларда ислом оламида “Вахдатул-вужуд” (“вужуд бирлиги”) таълимотининг юзага келиши Яратувчи, олам ва одам ҳақидаги фикр ва қарашларнинг кенгайишга сабаб бўлди. Ибн Арабий таълимоти тасаввуф тарихига “вахдату-л-вужуд” номи билан кирган бўлса-да, аслида Ибн Арабий ўз таълимотини бундай атамаган. “Бу истилоҳ биринчи марта Ибн Таймия² (ваф.1328.й.) асарларида учрайди”³. Бу назария ҳам фалсафий-ирфоний асосларга таянади. Унга кўра, борлиқ жамодот (жонсиз ва ҳаракатсиз қаттиқ жисмлар), ўсимликлар, ҳайвонлар, ва суюқликдан тортиб, осмонлар, коинот барча нарслар бир вужуд ҳисобланади.

Муҳаммад Порсо яшаган даврга келиб, ислом фалсафаси мақомида “Калом”, ақл ва дунёвий билимга таянадиган “Фалсафа” ўзаро бир-бирини инкор этувчи таълимотлар сифатида баҳс мунозараларга киришди. Тасаввуфнинг ўзига хос мураккаб бир таълимот даражасида диннинг айрим тамойиллари доирасидан чиқиши, унинг хурфикрлилик манбаи сифатида ривожланишига замин яратди. Аввалроқ Абу Бакр Калободий кейин Абу Ҳомид Ғаззолийнинг тасаввуф ва исломни келиштириш ўрта йўлни аниқлашга бўлган ҳаракатлари қайта кўриб чиқилди. XIV-XV асрлар ўзига хос янги бир давр эканлиги билан барча масалаларда янгича ёндашувни талаб қилди.

Ғоялар, субстанция ва хусусиятлар каби мавжудликнинг фундаментал шакллари тўғрисидаги онтологияга оид фалсафий таълимотларнинг баҳс мунозаралари, диний-фалсафий, тасаввуфий, теологик қарашларга ҳам ўзига хос тарзда таъсир этди. Муҳаммад Порсо ирфоний-фалсафий таълимотининг онтологик илдизлари борлиқ, табиат ва одам тўғрисидаги, ақлнинг имкониятлари, ҳиссий тажрибалар, ирфон, маърифат тўғрисидаги қарашларида ифодаланган. Тасаввуф ва ислом фалсафаси (калом) борлиқ муаммосини ҳал қилишда турли йўллардан борсада, умумийлик ва хусусийлик уларга хосдир. Шу жиҳатдан, Муҳаммад Порсо бу масалада ҳам мутакаллим, ҳам мутасаввиф сифатида йўл тутди. Чунки, каломда “Тавҳид” эътиқод бўлса, тасаввуфда мақсаддир.

Тасаввуф тарихи жуда узоқ, айни пайтда ниҳоятда мураккаб бир тарихдир. Муҳаммад пайғамбар давларида барча ислом илмлари муштарак бўлган. Қуръони каримда тасаввуф сўзи учрамайди. Тасаввуфнинг асосий ғояси нафс тарбияси, руҳ поклиги, гўзал ахлоққа етишишдан иборат. Дунёнинг фонийлигини билиш, уни бутга айлантirmаслик, ўткинчи олам ташвишлари деб меҳр-муҳаббат, шафқат ва мурувват, солиҳ амаллар каби исломий асослар тасаввуф тараққиёти учун алоҳида аҳамият касб этган. Тасаввуф бир қанча мураккаблик ва зиддиятларга эга. Уни тўғри англаш ва имкон қадар ундан фойдаланиш учун тасаввуфни алоҳида-алоҳида бир неча қисмда тадқиқ этиш лозим.

Биринчиси, сўфийлик тарихи, умумий тарзда бўлса ҳамки, бу тарихни билмай туриб, тасаввуфнинг дунёга келиш сабаблари, шаклланиш ва тараққиёт жараёнидаги қарама-қаршиликлар, илк давр сўфийлик билан, тариқатлар ҳамда вахдатул-вужуд майдонга чиққандан кейинги давр тасаввуф таълимотлари ҳақида ишончли фикр-мулоҳазаларни илгари суриш қийин.

¹ Степанянц М.Т. Философские аспекты суфизма. М.: “Наука”, 1987. - С. 46.

² شرح كلمات لصفوية الد ع ابن تيمية من كلام الشيخ الاكبر محي الدين ابن العربي جمع و تاليف محمود الغريز. 1993م

³ Сирожиддинов Ш. Ислом фалсафасига кириш: калом илми.-Тошкент: иқтисод-молия, 2008.-Б.94.

Иккинчиси, тасаввуф тажрибаси бўлиб, бунда сўфийлик амалиётини акс эттирадиган тариқат. Бугунги кун нуқтаи назаридан қараладиган бўлса, тариқат таълим-тарбия тизими сифатида тарихан ўз ҳаётини яшаб бўлган. Олдинги шаклларда уни қайта тиклашни ҳатто ҳаёлга ҳам келтириб бўлмайди. Аммо ундан ахлоқий тарбия, қалб поклиги, инсон камолоти, маънавий ҳаётдаги муаммоларни ҳал этишда фойдаланиш мумкин.

Учинчиси тасаввуф фалсафаси бўлиб, илоҳий тафаккур тизимининг ўзига хос жиҳатлари, тасаввуф онтологияси, гносеологияси масалалари, инсон камолоти, унинг “Олами акбар”, “Олами асғар” концепцияларини ўрганиш, замонавий тарихий-фалсафий аҳамиятга молик фундаментал тадқиқотларни амалга оширишда Муҳаммад Порсо каби йирик назариётчи мутасаввифлар қолдирган ахлоқий, маърифий, диний-фалсафий асарларни таржима қилмасдан, янгича ёндашувлар асосида тадқиқ этмасдан, мақсадга эришиб бўлмайди.

Муҳаммад Порсо илмий мероси шу йўналишда амалга ошириладиган кўплаб фундаментал тадқиқотлар учун долзарб мавзуларнинг негизи бўла олади. XIV-XV асрларда илм, фалсафа, санъат, адабиёт ва табиий фанлар қатори ислом илмлари, тасаввуфда ҳам ўзига хос назарий муаммоларнинг ўрганилиши янги босқичга кўтарилди. Мутасаввифнинг серкирра илмий ижодий фаолияти тасаввуфнинг энг муҳим масалаларини қамраб олганлиги билан ўзига хос аҳамиятга эга. Муҳаммад Порсо меросининг ўзига хослиги салафий тасаввуф, фалсафий тасаввуф, ислом тасаввуфи масалаларини қамраб олганлиги билан ҳам аҳамиятлидир. Яна бир жиҳати тасаввуфий муаммоларнинг моҳиятини очишда калом, фалсафа услубларидан ҳамда Куръон ва Суннадан асос сифатида кенг фойдаланган.

Муҳаммад Порсо “вужуд” хусусидаги қарашларида, “وجود” “вужуд” “Мутлақ борлик”⁴, “أحد” (“Аҳад”) дир. “У ҳазрати “أحاديث” аҳадиятдан “واحديات” воҳидиятга “واحديات” воҳидиятдан “روبيات” рубубиятга ва ундан “جامع إنسانيات” “жомеъаи инсоният”га аста-секинлик билан тажаллий қилиб борадики, йиғилиб “حضارات كلية” “ҳазороти куллия” (“ҳазорати жомеъа”) ни ташкил қилади. “Тавҳид илми” ни билмаслик, тушунмаслик исломда қанчалик эътиқодсизлик бўлса, “вахдатул-вужуд” тўғрисида фикр юритганда ҳулул ва иттиҳод, иттисол ҳақида гапириш шунчалик нотўғридир. Буни тўғри англаган Муҳаммад Порсо ўз асарларида Ибн Арабий фикр ва ғояларини кенгрок тушунтиради. Уларга нақшбандиёна руҳ бахш этади. Чунки, ислом фалсафасининг асоси “Тавҳид” (“Монизм”) ёки “Аллоҳни якка-ю ягона деб билиш” дир. Муҳаммад Порсонинг тавҳид илмида илгари сурган концепцияси ўзига хос аҳамият касб этади. Мутасаввиф “ҳулул” (Аллоҳнинг бир жисмга сингиши) “иттиҳод” (бирлашиш) масаласининг, ваҳдат ва тавҳид тушунчаларини изоҳлашда сўфийлар билан дин аҳли ўртасидаги баҳс мунозараларнинг сабабларини очиб беради. Чунончи, тавҳид каломнинг ҳам асосий масаласи ҳисобланади. Шу жиҳатдан, тавҳидга эришиш йўллари хусусидаги баҳслар ҳам каломий, тасаввуфий ва фалсафий тус олиши табиий эди. Муҳаммад Порсо “Таҳқиқот” асарида “тавҳид” хусусидаги ўз фикрларини баён қилган: Унинг фикрига кўра, оламнинг асоси бирдан ортиқ эмас. Дунёдаги нарсалар ундан, аммо У эмас. Ҳақ ўз-ўзича мавжуд, Унинг ибтидоси ва интиҳоси йўқ. Ҳақни ақлий далил ва бошқа воситалар орқали билиб бўлмайди. Инсон қиёфасини ёки бошқа бирор нарсани унга ўхшатиш ёки Уни яратилганларга ўхшатиш мумкин эмас. У шундай соф борлик-ки, унинг сифатлари яратилганлар сифатлари билан тенглаштирилмайди. У якка-ю-ягона. Шунингдек, маълумни (Ҳақни) номаълум (яратилқлар) билиш имкониятига эга эмас. Демак, Аллоҳ борлик билан тенглаштирилган, Ҳамма нарса У, лекин уни билиб бўлмайди. Муҳаммад Порсонинг бу фикри Олам илоҳий ҳикмат ҳосиласи деган фикрга мос келади. Ақл билан уни билиш эса, уни ўзи яратган нарсалари орқали онг, ақл, тафаккур билан таниш тушунилади.

Маълумки, оламнинг яралиши хусусида файласуфлар Худони биринчи сабаб дедилар, лекин уларнинг баъзилари, Худони Яратувчи деб атадилар, чунки, уни биринчи сабаб дейилса, шунинг ўзи билан оқибатнинг мавжудлиги тан олинган бўлади, бу эса оламнинг абадий эмаслиги ғоясини тан олишга олиб келади. Фалсафа, борликни барча мавжудот тўғрисидаги билим сифатида одам ҳақидаги, табиат ҳақидаги билимларни қамраб олган эди. Улар тўғрисидаги диний-фалсафий тушунчалар ҳам, шунингдек, табиий-илмий қарашлар кўлами ҳам кенгайиб борган.

⁴ Хожа Муҳаммад Порсо. Таҳқиқот. Бухоро. Марказий АКМ Шарқ қўлёзмалари бўлими. INV /137 рақамли қўлёзма. –Б.74.

Бу масалада Бертельс⁵ ўз тадқиқотларида тасаввуфнинг онтологик муаммоларига тўхталиб, илк сўфийларнинг неоплатончилик назариясининг-бирлик ва кўпликнинг ўзаро муносабатлари масаласига тузатиш киритганликларини таъкидлайди. Унинг фикрига кўра, “أحد” (“Аҳад”) Бирлик-Мутлақ, унда икки томон фарқланади. “أحاديث” (“Аҳадийят”) бирлик ва “واحديات” (“воҳидийят”) бу ҳам бирлик “واحد” (“воҳид”) Бироқ, “أحاديث” аҳадийят-Мутлақ олий бирлик, бу ерда кўплик ҳақида гап бўлиши мумкин эмас. “واحديات” воҳидийят-бирлик яхлит бўлсада, унда кўплик ғояси бор.

Муҳаммад Порсонинг Аллоҳнинг ягоналиги, оламнинг яралиши, бирлик ва кўплик тушунча ва ғояларни таҳлил этишда неоплатончиликдан ўзлаштиришни нисбат бериш ноўрин. Бироқ, буни “Ўрта асрларда юнон файласуфлари асарларининг араб, форс тилларига таржима қилиниши ҳамда мусулмонларга юнон ва Искандария маданиятларининг таъсири натижасида ўзига хос тарзда намоён бўлганди”⁶, дейиш мумкин. Плотин (204-205йй.) қадимги юнон файласуфи у ўз таълимотини Платон, Аристотель, янги пифагорчилар ва стоикларнинг эътиборли мулоҳазаларини тўплаб шакллантирди. Таълимотининг асосини “Яхлитлик” ҳақидаги ғоя ташкил қилади. Плотин “ҳақиқатни битта ва бирликни бутун борлиқнинг асли ва асосий манбаи деб тушунади. Барча мавжудот ўша биринчи мабда (бошланғич жой, нуқта) дан сизиб чиқиб, ниҳоят унга қайтиб боради”⁷. Профессор А.Саидов янги платончилик ва тасаввуф хусусида фикр юритиб, “...тақво хусусидаги бу муштараклик исломий тасаввуф билан ундан олдинги тасаввуфсифат ҳолатларнинг бир эканини кўрсатмайди. Айниқса, янги афлотунчилик, Ҳинд фалсафаси каби ғоявий оқимларнинг исломий тасаввуфга бевосита алоқаси йўқ. Тасаввуфни четдан ўрганадиган исломшунос ва шарқшунос олимлар фикр-қарашда бундай “тасаввуфлар”ни бир деб тушуниш кайфиятлари мавжуд. Тасаввуфнинг шартлари, амал қилиш қоидалари, одоблари ва мақсад-ғоялари бор”⁸, деб таъкидлайди.

Муҳаммад Порсо ўзининг “тавҳид илми” концепциясида Яратувчи ва борликни каломга хос бўлган категориялар асосида тавсифлашни маъқул кўради. Унингча, Аллоҳни ҳеч қандай ҳолда жисм деб, бўлмайди. У ҳар қандай изоҳ ва ташбеҳга муҳтож эмас. У Мутлақдир.

Муҳаммад Порсо тажаллий (жилоланиш, инъикос) назариясига таяниб, бу тажаллиётдан оламдаги барча моддий ва номоддий нарсалар вужудга келади, доимий ўзгаришда ва “روح” “уруж” ривожланишда эканлигини тушунтиради. Ибн Арабий таълимотининг ўрта аср тасаввуфий-фалсафий таълимотларига таъсири кучли бўлган аммо, Муҳаммад Порсо Ибн Арабий ғояларини ўрганишда “Тавҳид” принциплари нуктаи назаридан ёндашади. Мусулмон оламида Ибн Арабий қарашлари кескин қаршиликка учраган бўлсада, унинг “Фусусул-ҳикам” (“Ҳикматлар шодаси”) асарига форс тилида “Шарҳи фусусул-ҳикам” (“Фусусул-ҳикам шарҳи”) китобини таълиф этган. Н.Комилов “Мовароуннаҳрда Муҳаммад Порсодан кейин ҳеч ким Жомий даражасида Ибн Арабий қарашларини чуқур ўрганиб, шарҳлаган эмас”⁹, деб таъкидлайди. Мовароуннаҳрда тасаввуф ва калом йўналишида олим-уламолар “вахдатул-вужуд” таълимотини Муҳаммад Порсонинг шарҳлари туфайли чуқурроқ ўрганиш имкониятига эга бўлди, дейишга асос бор. Агар XIV-XV асрларда Мовароуннаҳр ва Хуросонда Ибн Арабийнинг “Фусусул-ҳикам” асарининг бир қатор форсий шарҳлари ҳам вужудга келганлигини хотирага келтирсак, Рукниддин Шерозий, (744.х. ваф.), Алоуддавла Симноний (734.х. ваф.), Мир Сайид Али Ҳамадоний (786.х.ваф.), Хожа Муҳаммад Порсо (822.х. ваф.), Шоҳ Нейматуллоҳи Валий (843.х.ваф.), Сойниддин Али Тарака (835.х. ваф.) ларнинг ишлари алоҳида аҳамиятга моликдир. Бу кишиларнинг кўпчилиги ўз асарлари орқали “вахдатул-вужуд” таълимотининг тариқатлар ирфоний негизида қандай мавқеда туришини, солиқнинг мақсади вахдатул-вужуд эмас, тавҳид эканлигини асослаганлар. Уни тўғри англамаётганларга тавҳидни тушунтиришдаги хато ва камчиликларини танқид қилганлар ҳамда ислом тасаввуфини турли иллатлардан ҳимоя қилишга интиланлар. Олмон шарқшунос олими Юрген Пауль Муҳаммад Порсо ўзининг “Рисолаи кашфия” (“Кашф ҳақида рисола”) ва “Фаслул-хитоб” асарларида “Вахдатул-

⁵ Қаранг: Е.Бертельс. Суфизм и суфийская литература. Издательство “наука” главная редакция восточной литературы. Москва, 1965. -С 39.

⁶ Қодиров М. Марказий Осиё, Яқин ва Ўрта Шарқнинг фалсафий тафаккури. Тошкент: Шарқшунослик ин-ти, 2010.-Б.95.

⁷ Абдулҳаким Шаръий Жўзжоний. Тасаввуф ва инсон. -Тошкент. Адолат, 2001. 20- бет.

⁸ А.Саидов. Аттотунослик. “Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририяти.-Тошкент, 2013.-Б.91.

⁹ Холмўминов Ж. Жомий ва вахдату-л-вужуд таълимоти.- Тошкент: ЎМЭ, 2008.-Б.6.

вужуд” хусусида алоҳида тўхталмаган бўлсада, “Вужуд бирлиги” га қаттиқ ишонган¹⁰, деб таъкидлайди. Тадқиқотларда, Абдурахмон Жомийнинг “Суханони Хожа Порсо” рисоласида¹¹ ҳам Муҳаммад Порсонинг “Ваҳдатул-вужуд” таълимотини чуқур ўрганганлиги айтилади. Алишер Навоий “Насойимул-муҳаббат” асарининг Муҳаммад Порсонинг ўғли Абу Наср бин Муҳаммад Бухорийга ажратилган фаслида шундай ёзади: “Бир кун аларнинг мажлисида Шайх Муҳйиддин Арабий зикри ва анинг мусаннафоти ўтар эди. Бузургвор оталаридан ривоят қилдилар-ки, алар дер эдилар-ки, “Фусус” (жавоҳир) жондур ва “Футуҳот” (очилиш) кўнгил. Ва дағи дер эдилар-ки, “Ҳар киши “Фусус” ни яхши билса, анга Ҳазрат Рисолат мутобаатининг диояси қавий бўлур”¹².

Ўрта асрларда Шарқ идеалистик пантеизми ва “ваҳдатул-вужуд” ўртасида ўзаро ўхшаш ва фарқли томонлар турлича талқин қилинганини кузатиш мумкин. Пантеизмда ҳамма нарса Аллоҳ билан бир деб қаралса, “ваҳдатул-вужуд” да бундай эмас. Бунда Аллоҳ алоҳида ва ягона “Зот”ий борлик, оламдаги яратиклар унинг исми ва сифатларининг тажаллийси (инъикоси, жилоланиши) бўлиб, зотий борлиқлари мавжуд эмас. Пантеизм ақлий бир фалсафа ҳисобланса, “ваҳдатул-вужуд” ақлий далил эмас, қалбий мушоҳада, завқ, шавқ, кашф ва илҳом билан эришиладиган ирфоний фалсафадир. Пантеизм¹³ ислом шариатиға мувофиқ келмайди. Ваҳдатул-вужуд пантеизмдан фарқланади. Профессор Иброҳим Ҳаққул бу масалада ўз фикрларини баён қилиб, “Шарқнинг энг буюк ижодкорларини пантеист дейиш Европадан бошланган ва собиқ шўро жумҳуриятларидаги таниқли олим, шоир, ёзувчилар томонидан айтарли бир тарзда такрорланиб, давом эттирилган ...бу ҳолни бизда ҳатто кузатиш мумкин ва бунга мисол ҳам жуда кўп...ваҳдатул вужудни пантеизм билан қориштириш хатосининг сабабкори шарқшунослар бўлган...Гегелнинг “Фалсафа тарихи” китобидаги “Шарқ сўфий ва мутасаввиф шоирлари дунёқарашини пантеистик таълимотиға нисбат бериш умумий удумға айланган”¹⁴ ниға эътироз билдирган.

“Ваҳдатул-вужуд” хусусидаги фикр ва ғоялар, қарашлар турлича талқин қилинганини кузатиш мумкин: Биринчиси, “ваҳдатул-вужуд” ни айнан ҳақиқат ва маърифат деб билиш; иккинчиси “ваҳдатул-вужуд” ни тан олмаслик ҳамда уни шариат ва тариқат учун хавфли эканини исботлашга интилиш; учинчиси “ваҳдатул-вужуд” ни тасаввуфда янгича фалсафий тасаввуф асоси сифатида қабул қилишга уриниш; тўртинчиси “ваҳдатул-вужуд” дан мўътадилрок “ваҳдатул-шуҳуд” таълимотини илғари суриш; бешинчиси “ваҳдатул-вужуд” ни “Тавҳид”, деб тушуниш. Муҳаммад Порсо “Ваҳдатул-вужуд” ни “Тавҳид” деб билишни уқтирган. Албатта, ваҳдат ва тавҳид масаласида калом ҳамда тасаввуф таълимотлари ўзига хос йўл тутади. Каломда “Тавҳид” эътиқод бўлса, тасаввуфда мақсаддир. Шу жиҳатдан, Муҳаммад Порсо ягона мақсадға олиб боровчи ва бирлаштирувчи ғоя “Тавҳид” эканлигини ўз таълимотида асослайди.

Муҳаммад Порсонинг тавҳидий концепциясида ҳақиқий борлик бу Аллоҳдир. У оламни ташкил этади. У бор ва бақодир. Биз яшаб турган моддий олам кўринадиган оламдир. У аслида мустақил мақомға эга эмас, чунки, у аниқ мақсадни кўзлаб яратилган. Бу оламнинг яратилишидан мақсад, Аллоҳнинг қудратидан дарак бериш, унинг абадий эканлигидан огоҳлантириб туришдир. Инсон бу ижоднинг юксак тимсолидир, чунки унга ҳеч бир мавжудотга ато қилинмаган неъматлар – сезги аъзолари, ақл-заковат, тафаккур инъом этилган. Улар орқали Яратганнинг моҳияти, хайру эҳсони, қарами, мислсиз неъматлари инсон руҳиятиға нур қаби сингиб боради. Шу билан бирга инсон дунёда фақат мавжуд бўлиб қолмасдан, балки у ўз-ўзини англайди, ўзи яшаётган дунёни билади ва унга таъсир қилади, дунёни ва ўзини ўзлаштириб, ўзгартириб боради. Муҳаммад Порсо “Фаслул-хитоб” асарида шундай ёзади: “Мавжудотни пайдо қилишдан мақсад ва оламни боқий қилишдан кўзланган мурод унинг воситаси билан қалбларда яхшилик ва қобилликни экишдир”¹⁵.

¹⁰ Хисматулин А. А. Суфизм в Центральнй Азии. Санкт-Петербург, 2001.-С.163

¹¹ Наврўзова Г.Н. Накшбандия тасаввуфий таълимоти ва баркамол инсон тарбияси.-Тошкент: Фан, 2005.-Б.109.

¹² Навоий А. Насойим ул-муҳаббат.-Т.: Фан, 2001.-Б. 271.

¹³ Пантеизм (юнончадан рап- ҳамма, Илоҳ-Худо) Худо билан оламни айнанлаштирувчи фалсафий таълимот.

¹⁴ Ироҳим Ҳаққул. Навоийнинг ваҳдатул-вужуд тушунчаси ва пантеизм // Ўзбек тили ва адабиёти, 2011, №5. Б.18-20.

¹⁵ Муҳаммад Порсо. Фаслул-хитоб. Қўлёзма. (Таржима Н.Б.) –Бухоро: Когон, накшбандия тариқати музейи фонди. Инв.42.-Б 736.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Мухаммад Порсо. Фаслу-л-хитоб. Қўлёзма. (Таржима Н.Б.) –Бухоро: Когон, нақшбандия тариқати музейи фонди. Инв.42.-Б 736
2. Холмўминов Ж. Жомий ва ваҳдату-л-вужуд таълимоти.- Тошкент: ЎМЭ, 2008.-Б.6.
3. Хисматулин А. А. Суфизм в Центральный Азии. Санкт-Петербург, 2001.-С.163
4. Наврўзова Г.Н. Нақшбандия тасаввуфий таълимоти ва баркамол инсон тарбияси.-Тошкент: Фан, 2005.-Б.109.
5. Навоий А. Насойим ул-муҳаббат.-Т.: Фан, 2001.-Б. 271.
6. Пантеизм (юнончадан рап- ҳамма, Илох-Худо) Худо билан оламни айнанлаштирувчи фалсафий таълимот.
7. Холмўминов Ж. Жомий ва ваҳдату-л-вужуд таълимоти.- Тошкент: ЎМЭ, 2008.-Б.6.
8. Хисматулин А. А. Суфизм в Центральный Азии. Санкт-Петербург, 2001.-С.163
9. Наврўзова Г.Н. Нақшбандия тасаввуфий таълимоти ва баркамол инсон тарбияси.-Тошкент: Фан, 2005.-Б.109.
10. Навоий А. Насойим ул-муҳаббат.-Т.: Фан, 2001.-Б. 271.

E-Conference Globe

THE SOCIO-POLITICAL, PHILOSOPHICAL IDEAS IN THE QASIDAS OF KHOJA ISMAT BUKHARI

Raupova Ra'no Soyibovna

Lecturer of the chair of "Islamic history and source's studies,
philosophy" Bukhara State university

Abstract.

In the following article the socio-philosophical views in the creations of the poet Khoja Ismat Bukhari, the scholar of the period of Temurids' are analyzed. Also the info on the particular comments and the significance of the qasidas of the poet in the problems of the state and the society are presented.

Keywords:

Khoja Isnat Bukhari, qasida writing skills, state, philosophical views, Mirza Ulughbek, the issues of the state and society.

Introduction.

During the reign of the Temurids tens of cities such as Samarkand, Bukhara, Shakhrisabz, Herat, Balkh, Baghdad, Isphahan became the cultural centers of the realm. During this period the development of science, politics, culture and literature reached the zenith. The madrassas were built and the shrines were erected. The history, literature studies and linguistics were developed besides to the social sciences.

Methodological part.

The work of Khoja Ismat was intensive during this period. It was during this period that tazkirism developed, as well as the demand for ancient and traditional enumeration. Poems in the spirit of the anthem dedicated to the rulers of the Timurid kingdom Mirzo Ulughbek, Khalil Sultan, Boysunghur Mirzo, Shahrukh Mirzo, Abdulqasim Babur, Hussein Boykaro, Shah Malik and others rose to the top as political lyrics. During this period, noble and wise artists such as Khoja Ismat were invited to the palace to engage in creative work. We can conditionally divide the work of Khoja Ismat into two periods:

- 1) First, he wrote poems and mystical-orifona ghazals related to the palace, the socio-political period;
- 2) Second, in the age of old age and poverty, lyrical works in the spirit of asceticism were exhausted.

It should be noted that the work of Khoja Ismat in both periods is also noteworthy. In the author's beautiful poems, ghazals and musams related to the palace, one can observe spiritual freshness and courage in the mood of a noble man. Also, in his works, friendship, beauty, character, nature and spring landscapes, delicate qualities of **mamduh (yar)** are glorified. Also, in the thirteen genres of poetry, such themes as the song of the divine love of the ascetic in the poet's old age, the sighs of the unfortunate person drowned in the whirlpool of social problems are prominent.

The poems of the poet Khoja Ismat reflect the socio-political changes of the time, political and social conflicts, diplomatic relations and economic development.

One of the peculiarities of Khoja Ismat Bukhari's poetry was that it attracted the attention of kings to socio-political, cultural and spiritual issues. Khoja Ismat writes in the poem "Dar borai Ulugbek":

"Ulug'bek sultone, ki az haybati boisash,
Zaru boh amin cho'yad, ba har shabihi sheri nar.
Chu Suqrotu Buqrot, base chovushu darbon,
Chu Xurshedu Qamshidat, base bandavu chokar.
Zi bahsi tu dar hay'at Arastu shud mulzam,
Zi nutqi tu dar hikmat shud bo' Ali mahzar"¹.

¹ Khoja Ismat Bukhari. . Divan. Nashrga tayyorlovchi. Ahmad Karami. Ishkan. Tehran. 590 p. 92 p.

Contents:

Ulughbek is such a sultan that all the slaves of lust ask for his glory as if he were afraid of a male lion. Ulughbek opened the doors of wisdom like Socrates and Buqrot, and great kings like Khursheed and Jamsheed could be his slaves and soldiers. Aristotle became shamed from his appearance. Ibn Sina was amazed by his wise speech.

The thinker-poet likens Ulughbek to “khurshid”, that is, to the sun, from which the light of knowledge and enlightenment radiates, and this light shines on the people for centuries, and compares Ulughbek to King Jamshid in Firdavsi’s “Shohnama”.

In exaggerated allusions, the thinker puts Ulughbek’s intellect ahead of Aristotle. In wisdom he equates him with Abu Ali Ibn Sina. The author describes Ulughbek as follows: “If Ulughbek’s wise speech was heard all over the world, it would be as if Ibn Sina would be present and watching”. The poet’s work also includes a portrait of scientists:

In particular, Khoja Ismat called Ulughbek “the sky writes your classification” and praised Ulughbek’s work in the field of astronomy. Khoja Ismat describes the scientists as “chavush”² and acknowledges the greatness of the peak of knowledge of Ulughbek.

We can say that Khoja Ismat sent an embassy to restore his nobility as the purpose of writing this poem.

The poet praises Ulughbek as “ahli dard” - a generosity that helps artists and writes about him:

Dor ush-shifoyi xasta dilon chun qanobi tust,
Boshadki marhamat ba kafoyat az in darash.
Shoheki hamchu Yusufu Misr ahli dardro ,
Quti hayot bud tamoshoyi manzarash³.

Contents:

“You are the doctor of the sick hearts, so let me enter through this door behind you. Youssuf, the king of Egypt, would invite a man to a happy life, and it would be better if he came and took a look at your favor?!”

According to religious sources, the Prophet Youssuf was a blessed, happy and handsome prophet. Anyone who saw the beauty of Youssuf would be as pleased as he saw the glory of Allah. Therefore, Khoja Ismat Ulughbek compares his beauty to that of the Prophet Youssuf (in order to remind him that his heart was pure and beautiful, even though his brothers had thrown him into the well) and glorifies his greatness and potential. The Blessed King honors his dignity as a nobleman who cures ailments. Afterwards he asks Sultan Khalil for mercy and proposes to be a merciful:

Shoho ba dardi besaru poyash rahm kun,
Maguzar to firoq kashad zoru muztarash.

While praising the ruler in his work, Khoja Ismat tries to draw the ruler’s attention to a very pressing political problem and hopes for a positive solution to this political problem. In doing so, we can evaluate Khoja Ismat’s love for Sultan Khalil as the true care of this teacher for his student. In such a situation, the diplomat-poet feels obliged before his conscience not to seek a claim to his physical pain, but to soothe his heartache. The poet firmly appeals, “Let not Firaq oppress me, have mercy on me and extend a helping hand”. In particular, he cites the example of Khalil Sultan, who, in addition to asking for forgiveness, has a number of qualities worthy of forgiveness. He asks that the descendants of Emir Temur’s descendant, Khalil Sultan, forgive the sinner who has been living insanely in Khorasan. He urges Ulughbek not to be cruel and hurtful.

From this it is clear that the thinker-poet, who had his own voice and place in the palace of the Temurids, as well as Ulughbek highly valued the scientific potential and prestige of Khoja Ismat. Otherwise he would not have dared to say so.

² Chavush – khudaychi, the official of the rulers who introduces the people who came with their application to the ruler.. Navoiy asarlari lughati. Ghofur Ghulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti. Tashkent. 1972. 681 p.

³ Khoja Ismat Bukhari. . Divan. Nashrga tayyorlovchi Ahmad Karami. Ishkan. Tehran, 114 p.

Throughout his life, Ulugbek followed the teachings of Socrates and Bukrot, and with his work “Ziji jadidi Koragoniy” left his name in the history of science, such as Ptolemy, Copernicus, Galileo. In our opinion, if Khoja Ismat had not been aware of Western philosophy, including Socrates’ discoveries in the field of ethics and aesthetics, he would not have been able to use such metaphors in his poems.

As we all know, “Socrates was the first scientist to study ethics in depth in theory. Socrates wants to create the same code of ethics for everyone. For example, justice, moderation, kindness, honesty are concepts that are common to all. According to him, no one consciously, in fact, intentionally does evil. Only he who understands goodness will do good”⁴. Khoja Ismat also evaluates Mirzo Ulughbek’s qualities from this point of view. He also gives an objective assessment of Khalil Sultan in the following poem:

“Khalil Khisravi Sohibqiron ki bud
Asbobi saltanat zebovā darxo’rash”⁵

Contents:

“When Khalil Sultan was an official, the beauty of the kingdom was in sync with the administration, that is, worthy”.

From the above verses, first of all, Hoja Ismat is not afraid to describe as “Khalil Sultan is equated with a just king Khusraw, and he was also a person worthy of a beautiful kingdom”. Second, Hoja Ismat points to Sultan Khalil’s talent and ability as he knows him well as a human being.

Based on the above, our analysis of his poems helps to identify the lines in Khoja Ismat’s worldview:

1. Khoja Ismat was well acquainted with the teachings of Socrates, Bucrot and Aristotle, Ibn Sina, famous in the West, and was able to cover Ulugbek’s work in the field of science in his poems;
2. Firdavsi’s famous work “Shohnoma” was a source of inspiration for Khoja Ismat Bukhari. Therefore, he equated Ulughbek with King Jamshid.
3. We can see that Khoja Ismat Bukhari encouraged Ulugbek to be blessed. He was a political adviser at the Ulughbek Mirzo Palace and an active participant in the historical process.

The main idea and goal in the poems of Khoja Ismat was not just to praise the king, but to raise socio-political problems as much as possible and to follow the path of their positive solution.

3. A lament addressed to Emir Temur.

Khoja Ismat Sahibkiran was one of the great people who was honored to write a lament for Amir Temur. According to sources, Salahuddin Tashkendi in his work “Temurnama” said that Khoja Ismat was ordered to write this lament by Emir Temur’s wife Bibikhanum. This mourning was said at the funeral. This work consists of 18 lines, i.e. 9 bytes. We can give three reasons why it was written by Hoja Ismat:

First, his high prestige in the palace of Amir Temur; second, that he entered into a kinship with the Timurid dynasty and gave his daughter to Ibrahim Sultan; and third, that he was a teacher and confidant to Sultan Khalil Mirza.

Salohiddin Tashkendi writes in “Temurnama”: “His holy cadaver was encrypted in the Saray Mulk Oyim bulg’or, brought to Samarkand and placed in the necropolis after the prayer. In their mourning, all the scribes and princes wept blood instead of tears. Khoja Ismat was chanting this eulogy crying besides to the dignitaries...

Bo’z chodiring falakkim, Sul-ton o’ldi g’oyib,
Tun ichra erdi chun mohi tobon bo’ldi g’oyib.
Yorug’ jahon quyoshi, islom elini (ng) boshi,
Din erdi ko’p taloshi, dayyan o’ldi g’oyib.
Olamni qildi darbar, Sohibqiron Skandar,
Soni-y dermish eronlar, yoron o’ldi g’oyib.
Din erdi justujo’si, shar’iy edi guftugo’si,
Millatining obro’si, burxon o’ldi g’oyib.
No’shiravondek odil, ham olim erdi, fozil,
Har ishda aqli komil, farzon o’ldi g’oyib.

⁴ Falsafa. Ensiklopedik lughat / Suqrot. O’zFA, –T. : “O’zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashri. 2010

⁵ Khoja Ismat Bukhari. . Divan. Nashrga tayyorlovchi Ahmad Karami. Ishkan. Tehran 115 p.

Davlatda kim Sulaymon, fitratda chun Aflotun,
Hikmatda erdi go'yo Luqmon o'ldi g'oyib.
Ehsonda misli Hotam, shavkatda erdi chun Jam,
Zo'rlikda ham chu Rustam, pahlavon o'ldi g'oyib.
G'ayratda misli arslon, dasht ichra yoki qoplon,
Bahrda nahangu sa'bon, shubon o'ldi g'oyib.
Farzandi ahli no'yon, Tarag'ay Bahodur o'g'lon,
Sayyid Amir Temurxon Ko'ragon o'ldi g'oyib.

Tashbehu talmeh, such as “Who is Solomon in the state”, “in wisdom was Luqman”, in the work, “donate like Hotam, “Jam (shid) for being in mercy”, “in power was like Rustam”, “Fair lik Nushiravan”, “Like a lion in zeal, a tiger in the desert”, “was the head of Islamic people, was the follower of the religion, was speaking about sharia, the esteem of the nation”, “Perfect in everything” is a worthy description of the qualities of Emir Temur. Such epitets such as mokhi taban(moon), yaran(friend), burkhan(document), scholar, almighty were the positive qualities given to the virtue, might, mind and perceptions of Sahibqiran Amir Timur.

After all, the death of Emir Temur was a great loss not only for Central Asia, but also for world civilization. Thanks to the efforts and military campaigns of Emir Timur, the Great Silk Road was cleared of any political instability and achieved moderate security in its time. Under his rule, interstate political bureaucracy and tyranny were abolished.

Images worthy of sahibkiran, in addition to being the owners of a secular kingdom, must also be the possessors of worldly spirituality, a perfect person, a well-rounded person. Similarly, the number of deserving ones, according to historical sources, was not large, but only a few figures were able to achieve this title. In the historical-literary works there are info on five (in some sources six) ruling sultans and their dynasties such qualities like conqueror.

Conclusion.

If we look at the history, in every society there were leading representatives, advisers-politicians who could grasp and direct public opinion, who lived with the people's pain. They were faced with the difficult task of being aware of the suffering of the people, to lead officials, to protect the kingdom and state policy when necessary, advising a leader who takes public opinion into account in the public interest, as well as the daunting task of giving them scientifically sound correct guidance and instructions.

No poet and writer could dare to write eulogy after the death of Amir Timur. Because the Khoja Ismat Bukhari was the person who worth esteem and respect in the court of Emir Timur we was trusted dignitary. He was one of the “seniors” of his age.

References

- 1 Samarqandiy, Davlatshoh. Tazkirat-ush-shuaro. O'z.Res.FA. Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqsh-k in-ti qo'lyozmalar fondi. № 53.3- 361 p.
- 2 Nosirov O. va boshqalar. O'zbek klassik she'riyati janrlari. “O'qituvchi”. T. 1979. 184 b.127-B.
- 3 Pasilov B. Ulug'bek. Toshkent, « Abu matbuot-konsalt », 2011, 3-26 p.
- 4 Ma'naviyat yulduzlari (Markaziy Osiyolik mashhur siymolar, allomalar, adiblar)// To'plovchi va mas'ul muharrir: M.M. Xayrullaev. T.: A. Qodiriy nomidagi Xalq merosi nashr. 2001. 172-180 betlar.
5. Xoja Ismat Buxoriy. Devon. Nashrga tayyorlovchi Ahmad Karamiy. Ishkon. Tehron. 590 p. 92 pp.
6. Navoiy asarlari lug'ati. G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent. 1972. 681 pp.
7. Xoja Ismat Buxoriy. Devon. Nashrga tayyorlovchi Ahmad Karamiy. Ishkon. Tehron. 590 p. - 114 p.
8. Jaloliddin Rumiy. “Masnaviy”dan ibratli hikoyalar. “Muharrir”, Toshkent. 2008, 27 p.

-
9. Falsafa. Ensiklopedik lugʻat / Suqrot. OʻzFA, –T. : “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashr. 2010

E-Conference Globe

THE SPECIFICITY AND STRUCTURE OF A TECHNOLOGY COURSE

Shukhrat Nasimovich Shukurov

Samarkand regional center for retraining and advanced training
of public educators

Phone: +99891 6069940

E-mail: shukurov@inbox.uz

Abstract.

A modern technology lesson should be full of intellectual components which activate the thinking activity of children. It should not be approached as a narrowly practical lesson. Younger pupils should learn the main principle of any labour - before doing anything with the hands, they should think carefully and work with their heads. At the same time, the subject-practical activities of pupils prevail in the lesson. This article explores such didactic approaches to technology in order to develop young people's creative thinking.

Key word:

Pedagogy, psychology, technology, education, methods

Introduction

In modern education systems, the basic content of educational subjects is regulated by the State Educational Standard. This document defines the compulsory minimum content of knowledge, skills and abilities to be acquired by students. Subject syllabuses are developed on the basis of the educational standard. The subject "Technology" should have a general educational meaning at school, so the content of training for students is not limited to mastering practical work techniques and technical and technological knowledge, but includes this knowledge and skills in a broader cultural context. The greatest pedagogical effectiveness is achieved by those lessons that comprehensively solve the problems of learning, education, and development of children [4].

This makes it possible to solve one of the priority tasks of development of elementary school children - enrichment of their sensory experience. Rational cognition is formed on the basis of sensory cognition. It is also important that practical activities form a practical mindset. In addition, targeted work on the development of sensorimotor skills at this age helps children more successfully master some learning skills [2]. In this sense technology lessons have a unique unique opportunity. Taking this into account, most of the teaching time of a technology lesson (about 70%) is devoted to practical work of children.

Main Part

The idea that the technology lesson should be polytechnic has recently been frequently criticised. It has been argued that the humanistic-personal approach to the child and cultural orientation of general education are incompatible with the concept of polytechnism, because polytechnic education is associated with training workers for the production sphere, with crafts and technology education and vocational guidance [3]. It should be emphasized, however, that a true polytechnism is quite far from a craft education.

It involves informing students not only about the production sphere, but also about the role of science and technology in people's life and work, their prospects for improvement and improvement based on modern scientific knowledge, and the possibilities of personal development and self-realization in work. In addition, polytechnic training provides children with a broad set of skills, not of a professional (craft-specific) but of a general nature, enabling them to carry out activities in any area of material and non-material production, to improve rapidly and to retrain as necessary. Such skills include, first and foremost,

skills related to the operation of machines, mechanisms in the broad sense (devices, automatons, computers, etc.).

Lessons in practical work (technology) in primary schools are traditionally considered to be specific. According to a long tradition, it is customary to emphasise their specificity, starting already with the definition of goals and tasks [5]. However, scientific approaches to defining the content and specificity of these lessons in a modern primary schools should be sought not so much in the field of the so-called production, craft education, but rather in general for the whole educational process - primarily in didactics, educational theory, the psychology of cognitive activity and psychology of creativity, but taking into account the features of this discipline

Let us emphasise that technology lessons are in fact unique and very important for the overall development of primary school pupils. This is expressed in the following aspects, which are so closely interlinked that it is quite difficult to separate them:

- The possibility of intensifying cognitive activity (by combining different forms of learning and activities);
- The possibility of social adaptation of the individual (through the formation of practical skills and the development of creativity);
- The possibility of harmonising personal development (through more realistic consideration in the educational process of the child's individual capacities and natural patterns of development).

Other, more specific features of technology classes, as compared to other subjects, can also be noted:

- the bulk of class time (at least 25-30 minutes) is devoted to practical work;
- practical work has a clearly pronounced socially useful orientation (all products made by children are used at school, kindergarten and in the family);
- the work with cutting tools obliges the teacher to strictly follow the safety rules;
- an additional stage is introduced into the lesson structure - cleaning of the workplaces.

Planning and preparation of work-based learning classes

Thematic planning for the year and for all years of primary school should be based on the idea that pupils should progress in mastering a set of curricular knowledge and skills in a coherent manner. It is important to bear in mind that the knowledge and skills acquired in one type of lesson are used in other types of lessons.

The effectiveness of labour training mainly depends on the teacher's preparation for the lessons: careful thinking about the structure of the lesson, content and teaching methods, preparation of materials, tools, flow charts, visual aids. The teacher should give a clear idea of labour subjects, tools, labour products, polytechnic knowledge and skills, labour activities [2].

Preparation of a teacher for any lesson begins not on the eve of this particular lesson, but long before that and includes the whole period of improvement of professional qualification as a whole. It is from the volume of outlook, general erudition, culture, depth of psychological and pedagogical knowledge of the teacher largely depends on the ability to give a lesson a deep educational meaning, to make it interesting and attractive for students.

This pedagogical preparation is conditionally divided into two parts: preliminary and immediate:

Pre-training includes the following steps:

- familiarisation with the normative documents, the programme and textbooks;
- preparation of the material basis for the lessons; study of the materials intended for processing, acquaintance with the industrial production of these materials, mastering the technique of working with the necessary tools;
- planning for the school year or six months in advance.

The planning process is usually divided into two stages:

- Forward planning;
- The planning process is usually divided into two stages: forward planning and planning of the subject [4].

The complexity of the technology lesson for the teacher is also reflected in the variety of pedagogical tasks that he or she has to perform when organising the children's learning and work activities. In practice, this manifests itself in a special grouping and formulation of educational tasks of a technology lesson. We consider reasonable and expedient the division of a set of training tasks of a lesson into groups depending on leading knowledge and abilities formed at a lesson. In accordance with this approach, all educational tasks of a technology lesson are divided into four groups.

The tasks in group A are related to teaching children to plan the forthcoming work activity. They include teaching children to set goals, analyze objects and technical tasks, read graphic images, determine the order of making a product, perform material marking, and others.

The tasks of group B include mastering specific work techniques. These include simple labour skills (cutting, gluing, sewing, bending, folding and other labour operations), without learning how to perform them it is impossible to make even the simplest product. These are learning tasks aimed at shaping the manual skills of younger pupils.

The tasks of group B are related to the formation of children's working culture. It is the widest and, in our opinion, the most important range of educational tasks, including such areas of teacher's work as teaching children how to select materials and tools, how to arrange them correctly at the workplace, how to master safe working methods with tools and devices, how to maintain order at the workplace, how to use rational techniques and economical ways of work and others. The primary importance of these lesson objectives is determined primarily by the fact that working culture is part of the general culture of a person. Therefore the learning objectives of this group are closely linked to the educational objectives.

The significance of the tasks in this group is determined, first of all, by the fact that the work culture is a part of the general human culture.

Tasks of the group D are aimed at mastering initial polytechnical and technological knowledge of children. The solution of these tasks assumes informing children about the basics of production, the history of invention of tools and devices, about the properties of materials, their production, the features of some technological processes, about folk handicrafts, etc. The material is presented in close connection with knowledge of general educational disciplines. This contributes to the widening of the pupils' polytechnical outlook; shapes their technological culture; awakens interest in various branches of production, technology, creativity, folk applied art, and the history of their native land.

Conclusion

It is also important to master general labour skills (planning, analyzing activity conditions, controlling, regulating activity, etc.), which by their nature are close to polytechnical skills and are complex, generalized.

It is such complex flexible skills based on a broad polytechnical outlook that allow a person to engage in creative activity in transforming the world around him/her, to be more free in choosing ways and means of solving the labour tasks he/she faces.

Thus, an understanding of the general features of a technology lesson at a primary school enables teachers to be more conscious in choosing the methodological content of each specific lesson when designing different types of lessons.

Reference

1. Decorative and applied art : textbook / V.N. Molotova. - 3rd ed. amended and supplemented – M.: FORUM : INFRA. – M, 2019. – 288 p. : ill. - (Secondary vocational education). [*Dekorativno-prikladnoe iskusstvo: ucheb. posobie / V.N. Molotova. – 3-e izd., ispr. i dop. – M. : FORUM : INFRA. – M, 2019. – 288 s. : il. – (Srednee professionalnoe obrazovanie)* <http://znaniium.com/catalog/product/1009458>
2. Serebrennikov L.N. Methodology of training technology (labor) 2nd ed. amended and supplemented Textbook for SPE. – M.: Publishing house Bright, 2019. – 226 pp. – ISBN: 978-5-534-10911-5 - Text electronic // EBS URITE – 2019 – 226. [*Serebrennikov L. N. Metodika prepodavaniya tehnologii (truda) 2-e izd., ispr. i dop. Uchebnik dlya SPO. – M.:Izdatelstvo Yurajt - 2019 - 226s. -*

ISBN: 978-5-534-10911-5 - Tekst elektronnyj // EBS YuRAJT] URL: <https://urait.ru/book/metodika-prepodavaniya-tehnologii-truda-432226>

3. Shokorova L.V. Stylization in design and decorative prikladnic art 2nd edition, rev. and supplement. – M.: Publishing house Bright, 2019. – 110 pp. ISBN: 978-5-534-09988-1 - Electronic text // EBS Bright – 2019 [Shokorova L. V. Stilizaciya v dizajne i dekorativno-prikladnom iskusstve 2-e izd., per. i dop. – M.: Izdatelstvo Yurajt, 2019. – 110s. ISBN: 978-5-534-09988-1 - Tekst elektronnyj // EBS YuRAJT] URL: <https://urait.ru/book/stilizaciya-v-dizayne-i-dekorativno-prikladnom-iskusstve-441332>
4. Zolotareva A. V., Krinitskaya G. M., Pikina A. L. Methodology of training for children additional education programs 2nd ed. amended and supplemented. Textbook and workshop for SPE. – M.: Publishing house Bright, 2019. – 315 p. ISBN: 978-5-534-89561-2 - Text electronic // EBS Bright – 2019. [Zolotareva A. V., Krinickaya G. M., Pikina A. L. Metodika prepodavaniya po programmam dopolnitelnogo obrazovaniya detej 2-e izd., ispr. i dop. Uchebnik i praktikum dlya SPO. – M.: Izdatelstvo Yurajt, 2019. – 315 s. ISBN: 978-5-534-89561-2 - Tekst elektronnyj // EBS YuRAJT -] URL: <https://urait.ru/book/metodika-prepodavaniya-po-programmam-dopolnitelnogo-obrazovaniya-detey-437130>
5. Shauro, G.F. Folk arts and crafts and arts and crafts : textbook / G.F. Shauro, L.O. Malakhova. – Minsk : RIPO, 2019. – 176 c. ISBN 978-985-503-950-2. - Text : electronic. [Shauro, G.F. Narodnye hudozhestvennyye promysly i dekorativno-prikladnoe iskusstvo : uchebnoe posobie / G.F. Shauro, L.O. Malahova. – Minsk : RIPO, 2019. - 176 s. - ISBN 978-985-503-950-2. - Tekst : elektronnyj] - URL: <https://new.znaniium.com/catalog/product/1056329>

E-Conference Globe

IMPROVING THE TRAINING OF HIGHLY QUALIFIED PERSONNEL TO MEET THE REQUIREMENTS OF A CHANGING LABOUR MARKET

Kamol Hasanovich Annakulov

Independent Researcher at Tashkent State University of Economics

Abstract.

The article proposes the introduction of a creative training system based on the relevance of skills training to the changing demands of the labour market and responding to structural changes in the labour market.

Key words:

Labour market, higher education, skilled workforce, creative workforce, competitiveness

Introduction

Higher education is encouraged to train highly qualified specialists with strong scientific potential, competitive in the labour market, based on the needs of industries and sectors of the economy in the required specialities. However, as President of the Republic of Uzbekistan Sh. Mirziyoyev noted: "Unfortunately, the quality of education in most higher education institutions does not meet international standards and the requirements of the real economy. Many graduates who start working in production often have to retrain"[1].

Main body

The analysis of a comprehensive study of the higher education system shows that due to the lack of theoretical and practical integrity of these institutions in the educational process, the inefficient organization of student internships at production enterprises, most graduates re-learn a profession after finding a job. Shortcomings such as inadequate quality control mechanism for education, lack of qualified teachers and managerial staff in educational institutions, and lack of effective cooperation with foreign educational institutions have been identified.

At the same time, the involvement of sectors of the economy in the process of forming orders for future training, developing qualification requirements for graduates, and ensuring the quality of training required by the industry is inadequate. Employers do not work systematically to ensure that higher education programmes meet the requirements of the changing labour market.

There are gaps between higher education - science - industry, and integration is not envisaged. Research institutes are not sufficiently involved in higher education, where research is conducted without taking into account the real needs of the economy. The systematic shortage of highly qualified scientific and research-pedagogical personnel leads to a decrease in the scientific potential of higher education institutions [2].

The funds allocated for the implementation of the Comprehensive Higher Education Development Programme for 2017–2021 will exceed 1.7 trillion soums, of which 1.2 trillion soums will be spent on the reconstruction and overhaul of educational and laboratory buildings, sports halls and student dormitories, 500 Over 1 billion soums will be spent on providing educational and laboratory equipment, furniture and inventories, creating shared laboratory complexes serving all educational institutions, as well as developing information and communication technologies [3].

UNESCO predicts that by 2025, the number of students enrolled in higher education institutions worldwide will increase from the current 97 million to 260 million. This is due to increasing competition in the labour market and the growing demand for highly educated professionals for today's innovative economy. It should be noted that Uzbekistan currently ranks among the last in the Commonwealth of Independent States in terms of the number of students per 10,000 population (table).

Table
Number of students per 10,000 population in the Commonwealth of Independent States [4]

Countries	Number of students per 10,000 population
Russia	355,6
Belarus	354,2
Kirgizstan	338,4
Armenia	321,2
Ukraine	320,3
Kazakhstan	260
Moldova	229,9
Tajikistan	216,1
Azerbaijan	166,1
Uzbekistan	83,7

The training of creative personnel for today's innovative economy requires a radical renewal of the teaching methodology in the higher education system. So far, our universities use the traditional reproductive method of teaching (from the French: "to reproduce" - "to describe", "to tell it as it is"). However, many countries around the world have developed and implemented special systemic STEM programmes. STEM was first proposed by the American bacteriologist R. Colwell in the 1990s and has been used in practice since the 2000s. In 2013, the US adopted a strategic plan for the development of STEM education. According to the plan, by 2024, it is planned to increase the share of STEM-trained employees among those employed by 16% (computer science - 19%, engineering - 12%, new production technologies - 11%). Experts estimate that the sharp increase in demand for STEM-trained employees in the labour market in the country by 2020 will provide an additional 1 million jobs. Currently, STEM-trained employees earn \$34.4 per hour [5].

Conclusion

The essence of STEM education is that while the reproductive method of learning requires students to memorize and then repeat the material told by the teacher and written down in textbooks (but not how to apply this knowledge in life), in this innovative method of learning, students primarily think critically. The emphasis is on developing creative thinking, a new approach to problem-solving and the ability to apply what they have learned in practice. At the same time, the four disciplines in STEM education are taught together rather than separately.

The most important task in the field of employment in Uzbekistan is to introduce a system of training creative workers who will respond to structural changes in the labour market. Radical updating of training methods in the higher education system of Uzbekistan based on the world experience in order to train creative personnel for modern innovative economy - special STEM (S - natural sciences; T – technology; E - engineering; M - mathematics system).

Reference

1. Speech of the candidate for the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at a meeting with representatives of the electorate of Tashkent // Tashkent evening, November 26, 2016. [*O'zbekiston Respublikasi Prezidentligiga nomzod Shavkat Mirziyoevning Toshkent shahri saylovchilari vakillari bilan uchrashuvdagi nutqi // Toshkent oqshomi, 2016 yil 26 noyabr*].
2. Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan dated July 27, 2017 "On measures to further expand the participation of industries and sectors of the economy in improving the quality of higher education" // Collection of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No. 30, Article 729. [*O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 iyuldagi "Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 30-son, 729-modda*].

3. Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan dated April 20, 2017 "On measures to further develop the system of higher education" // Collection of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No. 18, Article 313. [*O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"*gi qarori // *O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 18-son, 313-modda*].
4. Complex research system of education of the Republic of Uzbekistan. - T.: DGP Research and Consulting, 2017 [*Kompleksnie issledovaniya sistemi obrazovaniya Respubliki Uzbekistan. – T.: DGP Research and Consulting, 2017.*]
5. Dugger W. E. Evolution of STEM in the United States // 6th Biennial International Conference on Technology Education Research, Gold Coast, Queensland, Australia. 2010. URL: <http://www.iteea.org/Resources/PressRoom/AustraliaPaper.pdf>.

E-Conference Globe

SYRDARYA RIVER IN RUSSIAN SOURCES OF THE XIX TH CENTURY

Saida Bakhtiyorovna Khakimova

basic doctoral student of Ferghana State University, Uzbekistan

xakimova88@yandex.ru

Abstract.

The article discusses the information about Syrdarya river in Russian historical sources, which are the results of the expeditions equipped in the XIX century to study the Syrdarya.

Key words:

Syrdarya, Russian empire, expedition, Kuvandarya, Yomondarya, Karaozak, E. Meyendorf, A. Maksheev, A. Butakov, E. Sokolovsky, A. Middendorf.

The Syrdarya is the longest river in Central Asia and the second largest after the Amudarya. It is formed by the confluence of the Naryn and Karadarya rivers in the eastern part of the Fergana Valley and is mainly saturated with snow and glacial waters. The main volume of river water flow (about 70%) is formed in the upper part of the basin - before leaving the Fergana Valley. In the eastern part of the Fergana Valley, the river is fed by many streams on the right and many streams on the left, but their water content is much lower. The major rivers flowing into the Syrdarya are Akhangaron, Chirchik, Keles and Aris. The river flows into the Aral sea, where it forms a delta of small streams, lakes and swamps. The total area of the Syrdarya basin is about 345,000 square kilometers and is 2,800 kilometers long. Its 2,000 kilometers flow through the territory of Uzbekistan [1].

Ancient information about the Syrdarya can be found in the works of Greek historians. There the middle stream of the river is called the Tanais. However, Greek authors called the Don River by the same name. The Greek author Arrian admits that there are two rivers called the Tanais in Central Asia and Europe [3:94]. The Greek historian Strabo writes that the Yaksart River separated the Saks from the Sogdians [3:176]. Until the 19th century, Europeans had an idea about the Syrdarya on the basis of similar ring data from ancient authors. Information about the Syrdarya can also be found in medieval Arabic and Persian sources. For example, historian of period of Timurids Sharafiddin Ali Yazdi called Syrdarya Sayhun and wrote that it separated Movarounnahr from Mongolia.

The scientific study of the Syrdarya basin dates back to the XIX century and was mainly conducted by representatives of the Russian Empire. The beginning of the study of the Syrdarya was primarily due to the political and economic interests of the Russian Empire. In the early stages of the Russian invasion, the Syrdarya was considered a natural boundary between the Kazakh lands belonging to the empire and the lands of the khanates, while the occupation of the rivers had to expand socio-economic ties with the khanates and create the necessary conditions for collecting information about them. At the same time, the establishment of shipping on the Syrdarya River was of strategic importance in the implementation of the military plans of the empire. This is evidenced by the fact that the Russian government directly instructed General Chernyaev, who was conducting military operations on the Syrdarya fortification line, that "the Syrdarya should serve our shipping". In addition, a number of fortifications will be built along the river in Syrdarya to ensure the safety of Russian ships. Such factors led to a detailed study of the Syrdarya basin by Russian officers and specialists.

In 1820, the Russian tsar sent an embassy mission to the Emirate of Bukhara under the leadership of A. Negri. In addition to diplomatic missions, the mission was tasked with determining the natural resources of the khanates and the suitability of the Amudarya and Syrdarya for navigation. Captain E.K. Meyendorf, who was part of the mission, wrote a travelogue about the embassy. We can find a number of information about the Syrdarya basin, especially its lower reaches in it. In particular, the author notes that the length of the Syrdarya is about 1,200 versts [versta – Russian distance unit equal to 1066.8 meters], and its width is 60

sazhens [sazhen – Russian distance unit equal to 213.36 santimeters] at the confluence with the Aral Sea, and 120 sazhen 50 versts above the current. Although the depth of the river is 4 feet in the delta, it is said that its depth along the whole valley is a few sazhen, and that the river is suitable for navigation to Kokand. The river is fast flowing, and the kazakhs say it is possible to cross the river on foot during the heat of the year, 130 versts above its confluence, while other Kazakhs vehemently deny this [6:46]. Meyendorf also writes that several rivers and small streams flow into the river between Kokand and Khojand, that the Kuvondarya separates from the Syrdarya about 350 versts from the Aral Sea, that the Kuvondarya divides into five streams at Beshozak, and that it joins the Syrdarya again near the confluence [6:68]. Another tributary of the Syrdarya is the Yangidarya: “The Yangidarya is probably the ancient Kyzylidarya. Perhaps the Kyzylidarya River flowed south of it, for 40 versts south of the Yangidarya we found traces of some large river-bed. The Yangidarya was a much larger river a decade ago, and in 1816 was wider than the Kuvan. Now it has become a dry valley with a width of 100 sajens and a depth of 3-5 sajens. Some explain the drying up of the river by the construction of a dam at the confluence of the Yangidarya to improve irrigation along the Kuvondarya River, while others attribute the river's water to being trapped under the Kyzylkum sands. This is closer to the truth. Maybe the river has dried up due to evaporation or soaking into the sand ” [6:53]. It should be noted that in 1849, when Lieutenant Butakov studied the Aral Sea and the lower reaches of the Syrdarya, the Yangidarya was again flooded. According to locals, the Yangidarya was cut off by the Kokand people in the 1820s as a result of the construction of the Karabakh dam below the point of its separation from the Syrdarya. According to A.Maksheev, the dam was built after the construction of the Oqmasjid fortress. The Kokand khanate became less and less subservient to it, and the Kazakh and Karakalpak tribes, which were under the protection of the Khiva khanate, were deprived of water, agriculture and livestock, wanted to return to his surroundings [5:53]. However, under the influence of water pressure, this dam was broken down several times and the Yangidarya flooded again. This situation shows that the water system in the khanates also played an important political role.

Captain A.Maksheev, who took part in A.Butakov's expedition and later in the marches to the fortresses of the Kokand Khanate on the Syrdarya, published his observations on the Syrdarya, its population, ancient fortresses along the river, the occupation of the population in 1856 in the 9th issue of “Morskoy Sbornik”. According to Maksheev, the bed of the Sirdarya was deep, and in a couple of sazhen from the coast its depth was 5 sazhen, and in the middle it was even deeper. However, when the river flooded in the spring and summer, it was common for it to overflow its banks. Due to this, the river banks were rich in reeds, which, although it prevented farming, created favorable conditions for the Kazakhs to winter [5:53]. As a result of the subsidence of sands in the river water, many islands are formed, and the depth of the river is constantly changing. This situation was particularly intense at the confluence of the river with the Aral Sea, making it difficult for ships to sail.

In 1852, a detachment led by Colonel I.F. Blaramberg of the Imperial General Staff carried out reconnaissance work before attacking the Oqmasjid Fortress. It depicts the area from Karaozak to Akmasjid, between Yamandarya and Karaozak, and between the fortresses of Chimkurgan in Yamandarya and Qamishkurgan in Kuvandarya. I. Bonch-Osmolovsky, Adviser of the Asian Department, who took part in this expedition, was able to obtain interesting information from the Kazakh tribes about the administration of the Kokand Khanate in the lower reaches of the Syrdarya [4:9].

Lieutenant N.A. Ivashintsov provides detailed information about the lower reaches of the Syrdarya on the basis of his observations. It provides information such as the physical properties of the river, the speed of water flow, the shallowness of the river, the temperature regime, the description of the banks. Among his observations of the Syrdarya and its basin, he notes the very rapid change of river banks. He writes that this is explained by the absence of hard rocks in the riverbed and the softness of the soil on the shore. He also points out that the fertility of the soil around the river depends on water, and that areas where there is no water will soon turn into saline soils. According to him, the construction of several new canals or dams could completely change the Syrdarya region in a few years [2:107].

In 1879, E. Sokolovsky's article "Syrdarya River" was published in the journal of the Ministry of Communications. In the article, the author describes the general flow of the Syrdarya, focusing on the factors that hinder the passage of ships in it. As part of the Syrdarya River flows into Karaozak, the water level in the Yomondarya River has dropped, making it difficult for Russian steamships to travel. Due to the

inconvenience of the Yomondarya to shipping, measurements were made in Karaozak in the winter of 1859, and a continuous stream of 36 versts was found at the point where the water spread, and from 1860 work began on clearing the area of reeds. At that time, the cleaning of the Karaozak for shipping could have brought a number of conveniences. First, it could reduce the distance between the Russian fortifications of Raim and Perovsky on the Syrdarya to 70-80 versts. Second, in Karaozak, unlike Yomondarya, ships could be repaired less because there were no sharp currents. Thirdly, ships in Karaozak would be able to sail continuously even in the winter months, i.e. throughout the year [8:9].

Another research on the Syrdarya in the last quarter of the XIX century is the work "The Fergana Valley Essays" of Russian scientist and traveler A. Middendorf. As a result of his observations, A. Middendorf provides valuable information about the Syrdarya riverbed, starting point, parameters of the river, physical and chemical properties of water and sediments, occupations of the population in the river basin, the system of irrigation [7].

In conclusion, we can say that the Syrdarya was of strategic interest for the Russian Empire in the XIXth century, and it is for this reason that many military specialists and scientists turned their attention to the study of this river.

Literature:

1. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%8B%D1%80%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%8C%D1%8F>
2. Ivashintsov N. Essays on the lower reaches of the Syr Darya and the Aral steppe // "Turkestan collection". Vol. 384. 1854. [Ivashintsov N. Ocherki nizovyev Sirdar'i i Priaralskoy stepi // "Turkestanskiy sbornik". Tom 384. 1854].
3. Lunin B. History of Uzbekistan in sources. Vol.1. Tashkent: Fan, 1984. [Lunin B. Istoriya Uzbekistana v istochnikah. Tom 1. Tashkent: Fan, 1984].
4. Maksheyev A. Description of the lower reaches of the Syrdarya // Marine collection, 1856. Issue 9. [Maksheyev A. Opisaniye nizovyev Sirdar'I // Morskoy sbornik, 1856. Vipusk 9].
5. Maksheyev A. Travel across the Kyrgyz steppes and Turkestan region. Sankt-Peterburg, 1896. [Maksheyev A. Puteshestviye po kirgizskim stepyam i Turkestanskomu krayu. Sankt-Peterburg, 1896].
6. Meyendorf Ye. Travel from Orenburg to Bukhara. Moscow: Nauka, 1975. [Meyendorf Ye. Puteshestviye iz Orenburga v Bukharu. Moskva: Nauka, 1975].
7. Middendorf A. Essays of Ferghana Valley. Sankt-Peterburg: Printing house of the Imperial Academy of Sciences, 1882. [Middendorf A. Ocherki Ferganskoy dolini. Sankt-Peterburg: Tipografiya imperatorskoy Akademii Nauk, 1882].
8. Sokolovsky E. River Syrdarya // "Turkestan collection". Vol. 291. 1879. [Sokolovskiy E. Reka Sirdar'ya // Turkestanskiy sbornik. Tom 291. 1879].

BUKHARA - IN THE INTERPRETATION OF FRENCH RESEARCHERS

Durdona Baxronovna Rasulova

Associate Professor of the Academy of Public
Administration under the President of the Republic of Uzbekistan,
Doctor of Philosophy in History (PhD)
E-mail: durdonarasulova@inbox.uz
Phone: (+998 97) 928-09-99

Abstract.

This article presents the interpretation of Bukhara in the works of French researchers and tourists, the author tried to reveal the reflection of Bukhara in foreign historiography in the early 19th and 20th centuries.

Key words.

Bukhara, French researchers, tourists, scientists, secular sciences, religious sciences.

Introduction

Bukhara Sharif (Bukhârâ-ye Sharif) [Bukhara la noble] is a land of which definition is widespread throughout the world. Its history, culture, and role in the development of Islamic civilization are invaluable and widely studied throughout the world, especially in France. Bukhara, known as the center of Islam and the center of science and education, occupies a special place in French studies.

One area that has made an invaluable contribution to the advancement of Islamic culture in the world is the study of hadith, and interest in the study of the science of hadith in Europe, as in the rest of the world, has led to specific research. The study of the rich scholarly heritage of Imam Bukhari, who was awarded the title "Muhaddislar sultoni" (Sultan of Hadith), has resonated in France, and "Al-Jami as-Sahih", recognized as the second source after the Quran, has become the subject of French Islamic studies.

Main part

Imam Bukhari's book "Al-Jami as-Sahih" was first published in 1862 in four volumes under the title "The Collection of the Traditions of Muhammad" [1] in Arabic and Arabic script. It was edited and prepared for publication in Arabic by Orientalists such as H. Fleischer and F. Tuch. The presentation of the source in Arabic and Arabic script has provided readers with a primary source, which indicates a significant development in Islamic studies.

Later, in the early twentieth century, a French translation of Imam Bukhari's Al-Jame as-Sahih was produced in France. The Orientalists O. Houdas (1840–1916) and W. Marçais (1872–1956) conducted such studies. The title of the book is "Muslim Traditions" [2] because it is written in Arabic. The translation was done by experts such as Professor O. Uda of the Paris School of Oriental Languages vivantes [L'École des langues orientales vivantes] and W. Mars, director of the madrasa. So, one is a specialist with a high level of Arabic and a secular education, and the other is a specialist with an excellent religious education in a madrasa. The source consists of a title (titre) and chapters (chapitre), as in the original Arabic version. For example, the section on "Taxes" covers issues such as types of taxes, benefits, deadlines and collection procedures.

Imam Bukhari's book "Al-Jami as-Sahih" was published in Arabic in 1862 and in French in 1903-1914. In this case, the opportunity to become familiar with the science of hadith can be realized in two languages, based on the interests and needs of a wide range of readers. This means that the hadiths of Imam Bukhari were also delivered in French for those who had not studied Arabic in the early twentieth century and had not studied in oriental schools. Immigrant interests in France may also have been the reason for the creation of this translation.

In general, the Qur'an and the Hadith have been studied, translated and analysed by French scholars on many occasions. In particular, they have taken a great interest in the life and works of the Prophet

Muhammad. Such classical Orientalist studies were of high value from the point of view of Islamic studies and source studies.

For Europeans, especially the French, the first period of Islamic studies (sixteenth and eighteenth centuries) was the translation of the meanings of the Koran, while the second period, the eighteenth and nineteenth centuries, dealt with such matters as hadith and jurisprudence. "The Meradname", preserved in the National Library of France, deals with the life and work of Muhammad and the details of the journey to the Meraj. The French version of the Merajname has been translated from Uyghur and published in 6 volumes. The text is in two languages: the original Uyghur (Turkish) and the French translation. The French translation of the book (the work reads on both sides. The French translation on one side and the original text on the other) contains the title of the subject and information about the translator. The title is followed by a preface in the form of a commentary by the translator.

Scholarly research in this area has enabled Europeans to penetrate more widely into Islamic culture. Over time, special schools were established in France to train qualified specialists to study Islam and its sources. In 1879 the Faculty of History of Religions was opened at the Collège de France, in 1880 the journal History of Religions was founded, and in 1886 the École pratique des Hautes Etudes (EPHE) established Section 5 - the Department of Religious Studies [6]. Students in the theology area of the EPHE were selected. Because this school needed practitioners, not trainees. This school played an important role in the training of scholars and researchers in the field of religion. Thus, the scholarly study of the history of Islam's penetration into Europe allows us to study the impact of Islamic culture and spiritual riches on the civilisation of European peoples.

In general, the study of Bukhara's history and culture became a priority for subsequent research. In particular, the Bukhara region was studied with particular interest in the tourist surveys conducted in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries, as well as in major scientific expeditions.

The visits of French tourists and explorers to Central Asia and the research undertaken occupy a special place in the history and source study of the history of Uzbekistan because of their scale and weight. In order to study these details, it is necessary to refer to the works of the explorers who visited the region in 1860-1917 and to the important information about the life in the region mentioned in the travel notes [7]. One of them is chosen below and some details are highlighted.

Conclusion

In conclusion, it should be noted that the study of the scientific and spiritual heritage of Central Asian thinkers in the development of history, culture, and Islamic civilization throughout the world has aroused great interest among foreigners in our region. The purpose of studies in this area is to study the rich scientific and spiritual heritage of our great muhaddiths, commentators, mutakallim, mystic scholars in the West, to determine their place in the world spiritual heritage and understand their contribution in development of historical thinking.

It also includes studying the treatment of our country's history and culture in foreign historiography and source studies. There are many such sources, and they are still waiting for their researchers in the future. It is no exaggeration to say that their study, translation and introduction into scientific circulation is one of the urgent tasks facing modern researchers and scholars.

Reference

1. Abou Abdallah Mohammed ibn Ismaïl el-Bokhâri. Le recueil des traditions Mahométanes par el-Bokhâri. Publié par M.Ludolf Krehl. – Leyde: E.J. Brill Imprimeur de l'Université, 1862. Vol.4.
2. El-Bokhâri. Les Traditions islamiques. – Paris, Ernest Leroux, 1903-1914. Vol.4. Traduites de l'arabe avec notes et index par O. Houdas, professeur à l'École des langues orientales vivantes et W. Marçais directeur de la Médersa de Tlemcen. - Tom №1, 1903, 509 p.; Tom №2, 1906.; Tom №3, 1908.; Tom №4, 1914.
3. Jules la Beume. Le Koran analyse: d'après la traduction de M. Kasimirski et les observations de plusieurs autres savants orientalistes. – Paris, 1878. – 840 p

4. Prideaux H. La vie de Mahomet, où l'on découvre amplement la verité de l'imposture. Par... Prideaux... Enrichie de figures en taille-douces. [Traduit de l'anglois par Daniel de Larroque]. – Amsterdam: chez Georg Gallet, 1698. – 164 p.
5. Mirâdj-nâmeh. Publié pour la première fois d'après le manuscrite ouïgour de la Bibliothèque nationale. Traduit et annoté par A.Pavet de Courteille. Membre de l'Institut, professeur au Collège de France et membre du Juri d'examen pour les élèves de l'École speciale des langues orientales vivantes. – Paris: Ernest Leroux, 1882.
6. Despland M. Les sciences religieuses en France : des sciences que l'on pratique mais que l'on n'enseigne pas // Archives de Sciences sociales des Religions, 2001, 116 (octobre-décembre) 5-25 p. <http://assr.revues.org>
7. Khanat de Boukhara // [«Le Tour du Monde».1876, № 798 et 803] Туркестанский сборник. Т.401.; Burnes A. Voyages de l'embouchure de l'Indus à Laxor, Caboul, Balkh et à Boukhara. Т. 1–3. – Paris, 1835.; Burnes A. Voyages de l'embouchure de l'Indus a Lahor, Caboul, Balkh et a Boukhara : Tome 2 : et retour par la Perse, pendant les anness 1831, 1832 et 1833 : ouvrage accompagne d'un atlas / par M. Alexandre Burnes ; traduit par J.-B.-B. Eyries. - Arthus Bertrand, 1835. - 375 c.; Cochard L. Paris–Boukara–Samarcande. Notes de voyage. – Paris: Librairie Hachette et Cie 79, boulevard Saint-Germain, 1891. – 147 p.; Mir Abdoul Kerim Boukhary. Histoire de l'Asie Centrale (Afghanistan, Boukhara, Khiva, Khoqand). Depuis les dernieres années de règne de Nadir Châh, de 1153 à 1233 de l'Hegire. Text persan et traduction français, publiés par Ch.Schefer. Vol. 2. in-8 0, avec carte. – Paris: E. Leroux, 1876. – 305 p.; Mirkhond. Histoire des Samanides. Text persane traduite et accompagné de notes critiques, historiques et geographiques par M.Defrémery. – Paris: Imprimerie royale, 1845. – 2, IX, 296 p.; Zarccone T. Boukhara l'interdite. – Paris: Autrement, 1997. – 190 p.; Koechlin R. Voyage en Asie Centrale. Paris–Samarkand, 1888 / Préface de Catherine Poujol. – Strasbourg: Édition La Nuée Bleue, 2002. – 161 p.; Szuppe M. En quête de chevaux turkmènes: le journal de voyage de Mîr 'Izzatullâh de Dehli à Boukhara en 1812-1813 // Cahiers d'Asie Centrale. 1996, № 1-2.–P. 92–111.